T.C. KOCAELİ ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

İLETİŞİM TASARIMI VE BİLİŞİM TEKNOLOJİLERİ ANABİLİM DALI

GÖRSEL İLETİŞİM TASARIMI VE REKLAMCILIK

BİLİM DALI

KADIN VE MODA BAĞLAMINDA TÜKETİMDE İSLAMİ MUHAFAZAKÂRLIK

(YÜKSEK LİSANS TEZİ)

Selda GÜL

KOCAELİ 2019

T.C. KOCAELİ ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

İLETİŞİM TASARIMI VE BİLİŞİM TEKNOLOJİLERİ ANABİLİM DALI

GÖRSEL İLETİŞİM TASARIMI VE REKLAMCILIK

BİLİM DALI

KADIN VE MODA BAĞLAMINDA TÜKETİMDE İSLAMİ MUHAFAZAKÂRLIK

(YÜKSEK LİSANS TEZİ)

DR. ÖĞR. ÜYESİ AKIN DEVECİ

Selda GÜL

KOCAELİ 2019

T.C. KOCAELİ ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

İLETİŞİM TASARIMI VE BİLİŞİM TEKNOLOJİLERİ ANABİLİM DALI

GÖRSEL İLETİŞİM TASARIMI VE REKLAMCILIK BİLİM DALI

İSLAM, KADIN VE MODA BAĞLAMINDA TÜKETİMDE MUHAFAZAKÂR BİR ALAN YARATILARAK YENİDEN KODLANAN KADIN PROFİLİ

(YÜKSEK LİSANS TEZİ)

Tezi Hazırlayan: Selda GÜL

Tezin Kabul Edildiği Enstitü Yönetim Kurulu Karar ve No. 26.06.2019/18

Jüri Başkanı : Dr. Öğr. Üyesi Akın Demir

Jüri Üyesi : Doç. Dr. Selen Özel

Jüri Üyesi : Dr. Öğr. Üyesi Fatih Turan Yamen

KOCAELİ 2019

ÖNSÖZ

Bu tez çalışmasında İslam dini, kadın ve moda bağlamında tüketim anlayışının zaman içerisinde nasıl değişimlere uğrayarak muhafazakâr çevrenin bu değişim içerisinde nasıl yer aldığını örneklem seçilen dergiler üzerinden analizi yapılarak incelenmesi sağlanmıştır.

Öncelikle tez konusunu seçerken isteklerimi göz önünden bulundurup bana yardımcı olan tez danışmanım Dr. Öğr. Üyesi Akın DEVECİ' ye teşekkürlerimi sunarım. Gerek kaynak gerekse incelenecek dergilerin temin edilmesinde bana yol gösteren değerli hocam ve bana bu konuda maddi manevi desteklerini esirgemeyen tüm bölüm hocalarıma teşekkürlerimi borçbilirim.

Yalova, Haziran, 2019 Selda GÜL

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ I

İÇİNDEKİLER II

ÖZET V

ABSTRACT VI

KISALTMALAR VII

TABLOLAR VIII

GİRİŞ 1

BİRİNCİ BÖLÜM 6

1.TARİHSEL SOSYOLOJİK BAĞLAMDA KADIN 6

1.2. TOPLUMSAL YAPIDA KADININ KONUMUNU BELİRLEYEN UNSURLAR 9

1.2.1. Ekonomi ve Üretim 9

1.2.2. Gelenek ve Kültür 24

1.2.3. İnanç ve Toplumsal Cinsiyet 26

1.3. MODERNİTENİN DOĞMA SÜRECİ VE GELENEKSEL/MODERN TOPLUMDA KADIN KAVRAMLARI OLUŞMASI 32

1.3.1. Modernizm Kavramı ve Geleneksellik Kavramı 34

1.3.2. Modern Toplumda Kadın 35

1.4. GELENEKSEL ZİHNİYETTEN MODERN ZİHNİYETE GEÇİŞLE DEĞİŞEN GİYİM ANLAYIŞI VE MODA OLGUSU 38

1.4.1. Moda Kavramı 38

1.4.2. İslami Modanın Gelişim Süreci 40

1.4.3. Giyim Kavramı Ve Zaman İçinde Değişimi 44

1.5.TÜRK MODERNLEŞMESİNDE KADININ ROLÜ VE KİMLİĞİ 47
1.5.1.Türk Modernleşmesi Ve Kadın 47
1.6. TÜRK MODERNLEŞMESİ SONRASI TÜRKİYE'DE MUHAFAZAKÂRLAR 55
1.6.1. Muhafazakârlığın Tanımı 55
1.6.2. Muhafazakâr Düşüncede Kadın 58
İKİNCİ BÖLÜM 67
2. MODERNİTENİN MEDYA VE KİMLİK ÜZERİNE ETKİSİ 67
2.1. MEDYA VE TEMSİLİYET BAĞLAMINDA KADIN DERGİLERİ VE KADININ KONUMU 67
2.1.1. Kadın Dergilerindeki Kadın Olgusu 70
2.2. TÜRK MUHAFAZAKÂR MEDYASINDA KADIN 71
2.3. KİMLİĞİN TASARIMI VE İDEOLOJİ İLİŞKİSİ 73
2.3.1. Kimlik Ve Oluşumu 73
2.4. TÜRKİYE'DE İDEOLOJİK OLARAK KADIN MODASI 77
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM 79
3.KADIN VE MODA BAĞLAMINDA TÜKETİMDE İSLAMİ MUHAFAZAKÂRLIK İÇERİK ÇÖZÜMLEMESİ 79
3.1. ARAŞTIRMANIN AMACI 79
3.2. ARAŞTIRMANIN ÖRNEKLEMİ VE SINIRLILIKLARI 80
3.3. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ 80
3.4. ARAŞTIRMANIN VARSAYIMLARI 83
3.5. ELDE EDİLEN BULGULAR 84
3.5.1. Dergilerin Niceliksel Analizi 84
3.6. ELDE EDİLEN BULGULARIN DEĞERLENDİRİLMESİ……92

SONUÇ……96

KAYNAKÇA 101

ÖZET

Bu araştırmada, İlk çağlardan itibaren başlayan ve 19 yüzyılda, Osmanlı Devleti'ni batı dünyasında yaşanmakta olan siyasi, ekonomik, sosyal ve teknolojik gelişmeler doğrultusunda Tanzimat Fermanı'nın ilan etmesi ve bununla birlikte farklı alanlarda dönüşümlerin meydana gelmesi, Batı dışındaki toplumlar açısından kaçınılmaz hale gelmiş olan modernleşme sürecine girmiştir. Bu sayede Türk modernleşmesi adı verilen durum ortaya çıkmıştır. Tanzimat ile başlayan bu süreç Osmanlı Devleti'nin yıkılmasından sonra cumhuriyet döneminde de devam etmiş, Bu bağlamda sosyal ve toplumsal hayatı yakından ilgilendiren birtakım değişiklikler meydana gelerek, kadınların da bu süreç içerisinde rol almaya başlamıştır. Bu dönemlere kadar kadınlar geleneksel anlamda eş ve anne rolleri ile sınırlandırılmıştır. Bu dönemlerden sonra ise kadın toplumsal rolünü sorgulamaya başlamış, farklı statüler elde etmek amacıyla değişimin başlangıcında yer almıştır. Cumhuriyet dönemine geçiş ile birlikte kadınların bir kısmı geçiş sürecini kolay benimsemiş ve uyum sağlamış iken, bir kısmı da bu yeni yaklaşımın dışında kalmış ve modernleşme sürecine dâhil olamamıştır. Buna karşılık 1980 yıllarından itibaren, muhafazakâr kadınlar olarak tanımlanan ve bu dönüşümün dışında kalan kadınlar araştırmanın konusunu ifade etmektedir. Nitekim bu yıllardan itibaren muhafazakâr kimliğe sahip olan kadınların da hak talep etmeye başlaması ve modern sisteme dâhil olmak istemeleri sağlanmıştır. Yine bu tarihlerden itibaren kadınların kamu alanında görünür olmaya başlamaları, yeni muhafazakâr kadın algılarını da ortaya çıkarmaya başlamıştır. Bu bağlamda kadınlar muhafazakâr olmanın yanında sosyal ve ekonomik özgürlük de talep eden ve aynı zamanda modayı takip ederek şık olmayı amaçlayan bir eğilim içerisinde olmuşlardır. Bu bağlamda örneklem olarak Ala Dergisi incelenmiş ve bu derginin 2013 yılı ocak, mart, nisan, mayıs ve haziran sayıları incelenmiştir. Bu dergiler bağlamda kadın ve modern muhafazakârlık kavramları üzerinde durulmuş ve açıklanmaya çalışılmıştır. Araştırma verileri nicel ve nitel analiz yöntemleri kullanılarak içerik analizi yöntemi ile analiz edilmiştir.

Araştırma bağlamında nicelik açısından derginin reklamları ve geneline ilişkin ayrıntılı incelemeler yapılmış, bölge içerisinde kadınlara temsil etmekte olan haberlerin, köşe yazılarının ya da röportajların sayısı ele alınmıştır. Ayrıca görsellerde yer alan kadınların gerçeği temsil etme durumu, kadın algısını ve imgesini şekillendirme durumu ile ilgili gündelik hayata ilişkin ekonomi, hayat, giyim, din ve moda gibi özellikler ile birlikte geleneksel ve modern bağlamda muhafazakâr kadın kavramları açıklanmaya çalışılmıştır. Araştırmada verilerin nitel olarak incelenmesi dergi görsellerinde ve derginin içeriğinde kadın tasarımı ve bedenlerinin sergilenmesi, modernlik ve geleneksellik, moda gibi özellikler açısından değerlendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Kadın, Modernleşme, Moda, Kimlik, Muhafazakârlık, Tüketim.

ABSTRACT

The political, economic, social and technological developments in the Western world since the early ages, the declaration of the Tanzimat Edict by the Ottoman Empire in the 19th century, and the transformation in different areas, brought about the inevitable process of modernization for non-western societies. In this way, the so-called Turkish modernization emerged. This process that started with the Tanzimat period continued after the collapse of the Ottoman Empire during the Republican era, in this context, there have been some changes that are closely related to social and social life and women have started to take part in this process. Until this period, women have traditionally been limited to the role of spouses and mothers. With this period, women started to question the social role and took part in the beginning of the change in order to obtain different roles. Together with the transition to the Republican era, some of the women adopted the transition process easily and adapted, while others remained outside this new approach and did not participate in the modernization process. On the other hand, since 1980, women who are defined as conservative women and who have been excluded from this transformation express the subject of the research. As a matter of fact, it has been ensured that women who have a conservative identity have started to claim rights and want to be included in the modern system. In addition, since these days, women have started to be visible in the public sphere, resulting in new perceptions of conservative women. In this context, as well as being conservative, women have a tendency to demand social and economic freedom and at the same time aim to be fashionable by following fashion. In this context, Ala Magazine was examined as a sample and the January, March, April, May and June issues of this magazine were examined.

In the context of the research, in terms of quantity, the advertisements of the journal and the detailed analysis of the general, the number of news, columns or interviews representing women in the region. In addition, the concepts that the representation of the reality of the women in the visuals, features such as economy, life, clothing, religion and fashion related to daily life related to the state of shaping women's perception and image, and conservative woman in traditional and modern context have been tried to be explained. The qualitative analysis of the data in the research has in terms of features such as the exhibition of women's design and bodies in the magazine visuals and the content of the magazine, modernity and traditionalism, fashion.

Keywords: Women, Modernization, Fashion, Identity, Conservatism, Consumption.

KISALTMALAR

YY	: Yüzyıl
VB	: Ve Benzeri
VS	: Vesaire
AKT	: Aktaran
BKP	: Başkent Kadın Platformu Derneği
GİKAP	: Gökkuşağı İstanbul Kadın Platformu Derneği
AKDER	: Ayrımcılığa Karşı Kadın Hakları Derneği

TABLOLAR

Tablo 1: Kadının Temsil Edildiği Yazı Türlerinin Sınıflandırılması

Tablo 2: Dergilerdeki Kadına vurgu Yapan Ögelerin Sınıflandırılması

Tablo 3: Dergideki Gündelik Hayata Dair Diğer İmgelerin Sınıflandırılması

Tablo 4: Dergi Görsellerindeki Kadın Görsellerinin Temsiliyet Rolleri

Tablo 5: Dergideki Kadın Görsellerinin Temsil Edildiği Yerlerin Sınıflandırılması

Tablo 6: Dergi Görsellerindeki Kadınların Karakter Özelliklerinin Sınıflandırılması

Tablo 7: Dergideki Kadın Görsellerinin İçerik Özelliklerine Göre Konumlandırılması

Tablo 8: Dergi Reklamlarında Kadının Temsil Ettiği İmgelerin Sınıflandırılması

GİRİŞ

Kadın, arka plana itilmesi toplumsal ve sosyal olguların odak noktası haline gelmiş bir olgudur ki kadın imgesi insanlık tarihinde hemen her alanda bir iktidar odağı olarak sosyal, toplumsal, psikolojik telaffuzların merkezinde yer alıp çoğu zaman geri kalmışlığın, çoğu zaman dini inancın, çoğu zaman da modernleşmenin göstergesi olarak tasavvur edilmiş ve format değiştirmiştir. Fikren bakıldığında Türkiye'deki kadın algısı eski kuşaklardan bu yana değişim göstererek muhafazakâr kesim doğrultusunda evrilerek tesettürlü kadın imajı ortaya çıkmıştır. Kapalı olan veyahut kapanan kadın üzerinden bir modanın oluşturulmasını içine alan süreçte geleneksel kapanma şekli modernize edilip şehirli, eğitimli, iş kadını gibi tesettürlü kadının çerçevesi şekillendirilmiştir. Bu yeni tesettürlü kadının beğenilerine de yön vermek amacı ile yayın hayatına başlayan Ala Dergisi burada ilk tesettür moda dergisi olmak yönüyle mühim bir yere sahiptir. Türkiye'de muhafazakâr siyasi ve toplumsal iktidarın politikaları esasında biçimlendirilen islami kadın imajına paralel olarak, bu bağlamdan hareketle idealize edilen tesettürlü kadın profilinin inşası ve yaygınlaştırılmasında en çok önem arz eden basın, yayın organlarından biri Ala Dergisi olmuştur.

Gözde kadın dergileri bu aşamada dergi yayıncılığı sahasında kazancı oldukça yüksek bir yayın alanını oluşturmaktadır. Zira dergi içeriğindeki reklamlar istenilen hedef kitlelerine ulaşma gayesiyle kullandıkları en önemli araçlardan oluşmaktadır. Bu sebepten ötürü de kadın dergileri 'hem kadının kendine bakışını hem de toplumun kadına bakışını şekillendirmeye yardım etmektedir'(Ferguson' dan Akt. Kırca Schroeder, 2007: 122). Bu bağlamda da bireylerle toplumsal yapılara tüketimi özendirip her nevi alanda yeni ihtiyaçlar yaratarak kendine ihtiyaçlandırma durumundan güç almaktadır.

Tüketim olgusu ilk etapta sadece ihtiyaçlara karşılık veren bir olgu iken 20. yüzyılın sonlarına gelindiğinde Batı tarzı kapitalizmin artan ve değişen etkisiyle isteklere dayanan bir olgu haline evrilerek araçsallaşmıştır. Bu şekilde tüketim konsepti toplumsal ve ekonomik bir yayılım olmanın yanında bilakis hatta bunların da ötesine geçecek gösterge ve sembollerinde içinde olduğu bir sosyal, psikolojik ve kültürel süreç haline gelmiştir (Bocock, 1997, s.13). Bu yüzden bu çalışmanın amacı da yayınlanan tarihten itibaren piyasada tanınırlık elde eden ve yer edinen islami moda dergilerinden Ala'yı tüketim, din ve kadın

kavramları açısından incelemektir. Bu bağlamda İslam ve moda gibi bir araya gelmesi birbirine uzak iki terimin birlikteliğine alt yapı hazırlanması süreci sistematik olarak incelenmiştir.

Moda dergileri bu kontekste yeni oluşturulan İslami piyasaya kadınlardan oluşan ve kadınları bu yolla tüketimde etkinleştiren bir tüketici endeksi olarak hazırlamıştır. Bu sebepten ötürü İslami moda dergilerinin ortaya çıkması dindar ya da muhafazakâr kadınlara seslenen bir pazarın varlığını işaret ettiği gibi bu pazarın da zamanla gelişip değişmeye açık olduğunu göstermektedir. Bu nedenle yapılan bu çalışmada ilk olarak kadının tarihsel gelişiminden başlanarak gelişim ve değişim süreci açıklanmış; tüketim, din, kadın, moda vb. terimlerle din kavramının kadın olgusuna nasıl kaynaklık ettiği belirtilerek, örneklem olarak alınan dergi üzerinden bütün bu söylemle ilgili analizler somut verilerle sunulmuştur.

Kadın İmajı Ve Tarih Boyu Dönüşümü

İnsanoğlu ilkel çağlardan günümüze kadar olan süreçte birçok değişim geçirmiştir. Kadının ilk çağlarda içgüdüsel olarak her şeyi paylaşması, idare etmesi diğer yandan da erkeğin de medeniyetlerin gelişmesiyle birlikte arasında büyük bir uçurum oluşmuştur. Süreç içerisinde farklılıklarını keşfeden kadın ve erkek, bir süre sonra kendilerini de tanımaya başladıkça birbirlerinin üzerinde hâkimiyet kurmaya çalışan iki farklı grup haline gelmişlerdir. Erkek ve kadın arasında yaşanan bu mücadele, kimi zaman erkeklerin kimi zaman da kadınların çıkarlarına göre sonuçlanmıştır. Bu bağlamda fiziksel olarak kadından daha güçlü olan erkek, kadını kendi gücünün etkisi altına almış ve kadınlara baskılar yapmaya başlamıştır. Tek tanrılı dinlerin ortaya çıkışı ile farklı düşünsel boyutların oluşmasıyla bu durum kadınların dört duvar arasına kapatılmasına kadar gitmiştir. Çünkü kadınlar bu süreçte erkeklerin günahlarının, yapmış oldukları yanlıkların bir sembolü haline gelmiş, getirilmiştir (www.kadinlar.com)

İlk çağlardan günümüze kadar olan süreçte kadın, toplumun, sosyal yapının, bireylerin yapılanmasında dolaylı ya da dolaysız biçimlerde rol alarak gelişmeye devam etmiştir. Bu bağlamda bakıldığında kadının zaman zaman tapınılan, zaman zaman korkulan, zaman zaman da önemi küçümsenmeye çalışılan kadını anlamak, bize dünyayı ve

yaşanılanları farklı bir açıdan değerlendirebilmemizi, görebilmemizi ve gelişip zenginleşmemizi sağlama yolunda katkı sağlayacaktır (Sevim, 2001: s.15).

Kadın olgusunun ne anlamlar içerdiğini anlayabilmek için, insanlığın varoluş tarihinden öncesine, geçmişine bakmak gerekir bu bağlamda kadın olgusunun analizinin yapılması en baştan başlanarak dikkatlice incelenmesi gereken önemli bir konu olmaktadır.

M.Ö. 15000-8000 yıllarında başladığı varsayılan Paleolitik Çağ, toplumsal, sosyal, kültürel vb. evrelerin en uzun soluklu olanıdır. Bu dönem coğrafi koşullar göz önünde bulundurularak insanların ilk yerleşim yerleri, doğa şartları nedeniyle buldukları en yakın mağaralar ya da kaya sığınakları olmuştur (www.bornova.ege.edu.tr). Bu mağaralarda ya da kaya sığınaklarında büyük gruplar halinde yaşadıkları bilinmektedir (www.arkeo.org). Üretimin yapılabilmesinden çok uzak, daha çok avcılık ve toplayıcılığın esas olduğu bu çağdan kalan kültür, toplum verileri çoğunlukla, çakmak taşı, hayvan kemikleri ve ağaç gibi doğal maddelerin şekillendirilmesiyle, yontulmasıyla oluşturulmuş kesici ve delici aletlerdir (Bornova.ege.edu.tr).

Bu çağdan kalan ilk eserler olarak karşımıza çıkan çoğunlukla birçoğunda kadın figürünün şekillendirildiği heykelciklerdir. Heykellere bakıldığında ortaya konan heykellerin ortak özelliği, kadının göğüs, kalça ve cinsel organının fazlaca abartılı olarak betimlenmiş olmasıdır. Bu heykellerde kadın üreme organının sıklıkla kullanılmasının nedeni, kadının üremede büyük bir rol oynadığını keşfetmiş olmaları ve bunu bereket ile ilişkilendirerek doğumu ilahileştirmiş olmalarıdır (www.geocities.com/enveryolcu/sanat/dogus.html).

Kadının bereket kavramıyla ilişkilendirilmesi, doğurgan bir canlı olmasından kaynaklanmaktadır. Çünkü insan soylarının devamının sağlanması, avların başarılı olması ve zor uğraşlarla toplanan besinlerin hepsine yetebilmesi için ‘bereket’ kavramı oldukça önemli bir olgu olmuştur.

İnsanlar zaman içerisinde, yaşadıkları mağaraların duvarlarına kadın figürünü anlatan betimlemeler yapmışlardır. Bu bağlamdaki kadın heykelcikleri, ‘ana tanrıça’ inancının oluşmaya başladığını gösteren bir olaydır. Çünkü farklı konumlarda olan birçok ana tanrıça heykelcikleri bulunmuştur (www.aksam.com.tr).

M.Ö. 8000-5000 yılları arasında başlayan Neolitik Çağ ise, insanlık tarihinin gelişimi ve ilerlemesi, değişmesi açısından büyük bir öneme sahip olan bir çağın başlangıcıdır. Bu çağa kadar gelinen insan topluluklarının uzun yıllarca geçimini sağladığı avcılık ve toplayıcılık artık bu çağ ile birlikte yerini tarım ve hayvancılığa bırakarak değişmiştir. İnsan topluluklarının farklılaşarak üretime geçmesi bu doğrultuda beraberinde birçok farklı olayı da getirmiştir. Bundan sonra temel ihtiyaçları karşılamak için beslenmek, av hayvanlarının peşinde göç etmek ya da nesli tükenen bitkilerin yerine yenilerinin aranmasına lüzum kalmamış, tersine ekilen tohumların yetişmesi ve üreyen hayvanların büyümesi için uzun süre belli bir konumda bekleme gereği vuku bulmuştur. Bunun neticesi olarak da insanlar konar-göçer yaşam tarzından yerleşik düzene geçmeye başlamış, bu sayede ilk köy toplulukları ortaya çıkmıştır.

M.Ö. 5000-3000 yıllarında başlayan Kalkolitik Çağ'da, her iki devirde de kullanılan taşın yanı sıra ekstradan bakır da kullanılmaya başlanmıştır. Toplulukların daha da modernleşip yerleşim yerlerindeki değişimlerin ortaya çıkması, duvarlar ile korunan küçük livaların oluşmasına, toprak sınırları yüzünden savaşların çıkmasına sebebiyet vermiştir. Erkeğin gücü ve toplumdaki baskın yeri bu sayede; erkekler ve kadınlarca savaşlarda erkeğin gücünü kavratmayı başarmıştır.

Görülmektedir ki, insanlığın en temel başlangıcından beri toplumlar kadının hâkimiyeti altında onun idare ettiği yaşam koşullarıyla bir hayat sürmüşlerdir. Anaerkil kavramının ortaya çıktığı bu dönem, kadınların bünyesinde farklı birçok özelliği ve yönetme şekillendirme anlayışını elinde bulundurduğu ve toplum içindeki baskın karakterlerinin olduğu, gerek üremeleri gerekse üretimdeki aktif rollerinin olduğu görülmektedir.

Zaman içerisinde ortaya çıkan özel mülkiyet kavramı ile beraberinde gelen birçok faktörler, sınıf ayrımı, dinin oluşturduğu baskısal yapı, sömürü anlayışı, cinsiyet ayrımı gibi etmenler ortaya çıkarmıştır. Bu kadının var olan toplumsal yerinde büyük bir düşüşü meydana getirmiştir. Bu nedenle anaerkil düzenden ataerkil düzene geçerken, kadının hem toplumdaki hem de ailedeki yeri ve üstünlüğü değişerek farklı bir şekle bürünmüştür (Malonowski, 1998: Millet, 1987' den).

İlkel zamanlarda avcılık ve savaş ile uğraşan erkekler, çiftçilik, çobanlık ve emekçilik yapmaya başlayıp böylece üretimde etkin bir role sahip olmuşlardır. Başkaca, bu

dönemde ürün takasları başlamış, mal sahipleri ve tacirler zümresinin oluşumu hızlanmış ve kölelik kavramı oluşmuştur. Kölelik kavramının ortaya çıkmasıyla kadınların statüsünde büyük bir dibe vuruş yaşanmaya başlamış kadınlara verilen değer yok denecek kadar azalmıştır. Zira köleler daha çok çocuklardan, kadınlardan ve aşağı sınıf erkek efradından oluşturulmuştur (Malonowski, 1987'den).

Bu oluşumda bakıldığında görülmektedir ki insanoğlunun ilkel çağlardan bugüne dek pek çok evrim geçirmesiyle bu çağlarda meydana gelen anaerkil oluşumun yerini ataerkil bir oluşuma bırakması, kadınların toplumda yerinin geriye itilip ikincilleştirilerek, ikinci sınıf bireyler olarak kabul edilmesine ve kadının saygınlığını böylelikle kaybetmesine sebebiyet vermiştir

Ataerkil çağlarda, kadın-erkek ilişkilerinde, beraberlik ve evlenebilmek için erkekler kadınlara armağanlar vermeye başlamıştır. İlkin sadece topluluklarla aileler arasında karşılıklı devam eden bu armağanlaşma süreç içerisinde beraberinde kadının ticari bir mal gibi satın alındığı bir sistemi getirmiş ve kadınlar birer eşyaymış gibi satılmaya başlanıp alışveriş sistemine müdahil olmuşlardır. Evlilik amacıyla ortaya çıkan bu alışverişler, başlık parası adını almış; erkekler arasında yapıldığı için de kadınların soyluluklarını koruyamadıklarına ve yitirmelerine neden olmuştur (Reed, 1987'den a.y.www.huksam.hacettepe.edu.tr).

Bahsedildiği üzere, ilk çağlardan günümüze değin gelinen süreçte kadın kavramı sürekli değişmiş ve gelişerek değişimini devam ettirmiştir. Bunlar, özel mülkiyet anlayışının sebep olduğu sınıf farklılıklarına, dine, törelerin etkilerini artırmasına bağlı olarak ortaya çıkan yasaklamaların ve ataerkil ailenin gelişimi ile ortaya çıkan erkek egemenliğinin hegemonyasını güçlendirmiş, kadınlar; kendi hayatlarının, geleceklerinin ve hatta kendi bedenlerinin üzerindeki kontrolünü kaybederek toplum içinde yitip gitme yolunda bir durumda yer almışlardır. Böylelikle kadınlar erkeklere gebe duruma gelmiş ve onların egemenlikleri altına girmek zorunda kalmışlardır (Millet, 1987' den a.y.www.huksam.hacettepe.edu.tr).

BİRİNCİ BÖLÜM

1.TARİHSEL SOSYOLOJİK BAĞLAMDA KADIN

İslamiyet'in kabulü ile beraber yerleşik düzene geçip İslami kültür çevresine dâhil olan kadını ve İslam'ın kadına atfettiği manaları anlamak amacıyla kadına evvela diğer din ve medeniyetlerin kadına bakış açısını bilmek ve aradaki farkları görmek gerekmektedir.

Eski Yahudi hukukunda kadının bütün mal varlığı kocasına aittir ve kocası kadının mutlak efendisi, sahibidir. Yahudilikte birden fazla kadın ile evlenmek, hiçbir sınır gözetmeksizin caizdir. Ne Tevrat'ta ne de nebilerin kitabında birden fazla kadın ile evlenmeyi engelleyip yasaklayan herhangi bir hüküm vardır. Fakat daha sonraki dönemlerde, Yahudi din adamları, çok kadınlı evlenmeyi kısıtlayıp bunu dörde indirgemişlerdir.

Hristiyanlık dininde kadının iki klasik sembolü vardır; birisi 'büyük günah'ın müsebbibi kadın, diğeri ise bakirelikle iffet sembolü Hz. Meryem'dir. Bütün kötülüklerin sebebi kadın olduğu ideolojisiyle, asırlar boyunca Hristiyan dünyasında egemen güç olan bir ideolojidir. Papazlar kadınların 'pislik ve şeytanın silahı' olduğunu söyleyip durmuşlardır. Fransa'da, uzun yıllar kadının ruhu olup olmadığı tartışma konusu olmuştur. Fransız İhtilali, insanlığı kölelikten kurtardığını ilan ederken ne yazık ki kadınlar ikici plana atılmıştır. Zira ihtilalin ardı sıra ortaya çıkan Medeni Kanun'da 'çocuk, deli ve kadın kısıtlıdır' şeklinde bir madde yer almaktaydı. Fransa'da kadınlar, her alanda erkeklerle denk ve insani haklara ancak 1938'de yılında çıkarılan bir kanunla kavuşabilmişlerdir.

İngiltere'de 16. yüzyılın ortalarına kadar kadın 'murdar' kabul edildiğinden dolayı kutsal kitaba el süremezmişlerdir. Aynı şekilde 1805'e kadar vatandaş sayılmamışlardır. Miras ve mülkiyet gibi çoğu hakları olmadığı gibi kendi kazançlarında dahi tasarruf hakkına sahip değillerdir.

İslam'ın doğduğu ve yayıldığı sahalarda da kadının durumu pek farklı olmayıp farklılık İslam dini ile beraber ortaya çıkmaya başlamıştır. İslam, doğduğu Hicaz bölgesinde, 200-300 yıl içinde yayılım gösterdiği bütün Orta Doğu ve Kuzey Afrika bölgelerinde karşılaşmış olduğu türlü inanç, bilgi ve gelenekleri büyük ölçüde kendine dönüştürmeyi başarabilmiştir. Yunan felsefesi, Bizans müesseseleri, Fars kültürü vs. fakat yine de

toplumların genlerinde eski, ilkel kültürlerin izleri sürüp gitmeye devam etmiştir. Kur'an'da kadınların toplumsal hayatta aktif olduğu görülmektedir. Fıtri ve tabii olan da budur. Aslı dinde haram olan ise iffetsizlik ve halvettir.

Mısırlı yazar Abbas Mahmut Akkad'ın 'Kur'an'da kadın' isimli eserinde özet olarak; 'Kur'an'a göre erkek kadından bir derece daha üstündür' (Bakara, 228; Nisa 32,34) ayetlerde zikredilen 'kavvame=kayyumculuk' yaratılışa ait bir farktan gelen haktır. Aksi halde kadın zengin olunca erkeğe ihtiyacının olmaması gerekirdi. Esas bakış açısına göre kadın tarladır, erkek ise tohumdur. Madden ve manen tohum tarladan üstündür.

Kadın, İslam'ın doğduğu sahada bir kimlik sahibi olmadığından böyle bir toplulukta da İslam, kısa zamanda kadına bir şahsiyet atfetmiştir ve Hz. Ayşe, Hz. Fatma gibi topluma öncülük eden kadınları yetiştirmiştir.

Sonraki asırlarda kadın, İslam kültür ve medeniyet tarihi içinde yeterince rol almamıştır. Sosyal hakları kısıtlanmış, bilim ve sanat alanında kendini gösteremeyip geri plana itilmiştir. Genel olarak eviyle tarlası arasında gidip gelmiştir. Kuşkusuz bunun tarihsel, sosyolojik ve ekonomik sebepleri olduğu düşünülebilir. Zira yükselme devri kültür ve medeniyetleriyle gerileme ve çöküş devri kültür ve medeniyetlerinin aynı dinamizm içinde olmaması tabiidir.

Türklerde bilinen tarihten beri kadın erkek ayrımı belirgin olmayan fakat fonksiyonelliğe dayanan bir ayrım süregelmiştir. Nitekim Türklerde kadın toplumun her tabakasında kendine yer edinebilmiştir. O, eski Türklerde toplumun ayrılmaz bir parçasıdır. Aile ve devletin geleceğiyle ilgili kararlara katkıda bulunmuştur. Yaygın olan evlilik tek kadın ile yapılan monogamik evliliktir. Eski Türklerde kadınlar ev işleri, çocuk bakımı gibi ev içi vazifelerinin yanında binicilik ve savaşçılıkta da birer usta olarak yetiştirilmişlerdir.

Selçukluların 10. yüzyılda Anadolu'ya gelişlerine değin, İslamiyet'in etkilerine rağmen, Türk kadını aktiftir. Gündelik yaşamda erkek ile beraberdir. Eve kapatılmamıştır. 'Harem' henüz bilinmemektedir. Kadın henüz eve mahkûm olmamıştır. Selçuklu Devleti egemenliği 300 yıl kadar sürmüştür. Bu dönemde kadının sosyal durumu hayli değişikliğe uğramıştır. Bununla beraber erkekten yine kopmamıştır. Sanat ve kültür hareketleri ile ilgilidir. Kadınlar adına medrese, hastane ve kütüphaneler yapılmaktadır.

Selçuklular kadınlara çok değer vermişlerdir. Tuğrul Bey Halifenin kızıyla evlenince karısını yanına oturtmuştur. Ziyaretlerine gelen halife bunu görünce hiddetlenmiş ve kızını kovmaya kalkmış, Tuğrul Bey bu duruma müdahale etmek zorunda kalmıştır. O dönemin önde gelen ismi Nizamülmülk Seyahatname adlı baş yapıtında Türklerin kadınlara verdiği değeri acımasızca eleştirmiştir. Nitekim Fars geleneklerine göre kadın fitnenin başıydı ve asla devlet yönetimine müdahil olmaması gerekmekteydi.

Osmanlı Devleti'nin ilk yıllarında kadınlar ev işlerinin dışında, dokumacılık gibi bazı el sanatlarıyla meşgul oluyor, çiftçilik işlerinde kocalarına yardım edip pazarlarda da alışveriş yapıyorlardı. Bu dönemde Anadolu Türk'lerinde erkekten kaçma geleneği ya da tesettür konusunda tutuculuk yoktu. Yıldırım Beyazıt döneminde saray eğlence merkezi haline gelmiştir. Bundan sonra kadına bakış açısı değişip farklılaşmaya başlanmıştır. Harem hayatı sadece yönetimin başkenti olarak kabul edilen İstanbul şehriyle sınırlı kalmıştır. Osmanlı kırsal kesiminde hiçbir zaman harem hayatı görülmemiş ve tarıma dayalı Osmanlı ekonomisi içinde yer alan kadın geleneksel eşitlikçi konumunu sürdürüp erkeği ile aynı kanun mekanizmasını paylaşmıştır.

Tanzimat'a kadar Osmanlı başkentinde kadınların giyim tarzları, sokağa çıkma günleri 'ferman'larla tespit edilmekteydi. Bütün emirlerde kapanıp örtünmeleri istenmiş, kıyafetleri en ince detayına kadar düzenlenmiştir. Bunun yanı sıra köylü kadınlar kendi sosyal bünyeleri içinde kalmış, tüm işlerde kocasına yardımcı ve destek olmuş ve gerektiğinde ailesini koruma görevini de üstlenmiştir.

Osmanlı Devleti'nde kadının aile çevresi dışında eğitim ve meslek hayatının olmadığı; kadınlar için eğitimin sadece dini konularda bilgi sahibi olmaktan ziyade bir mana ifade etmediği bilinmektedir. Yüksek zümreler arasında edebiyat, musiki ve resim dersi alan kadınlar olmasına karşın bu onların sosyal hayattaki rolünü arttıran hususlar değil, kişisel zevk ve boş zaman değerlendirmek için yapılan bir uğraş niteliğindedir.

Tanzimat döneminde kadınların büyük bir çoğunluğu tarımda çalışırken, büyük kentlerde çok az denilebilecek sayıda bir kadın grubu öğrenim imkânlarından yararlanabilmekte, işçi kadınlarda fabrikalarda çok düşük ücret karşılığı çalıştırılmaktaydı. Evlenme ve boşanma hususlarında şeriat hükümleri yürürlükteydi. Kentli seçkin bir kadın kesiminin örgütlenme çabasında olmasına karşın, Batılı kadınların yürürlükteki eşit haklar

mücadelesine benzer bir mücadeleyi sürdürememiş ve sorunların çözümünü yöneticilerden beklemişlerdir. Görüldüğü üzere İslam dininin etkisi altında kalan Osmanlılarda, hiçbir temel hak ve yetkisi olmayan Türk kadınlarının bu hak ve yetkilerine kavuşmalarının ilk adımı Tanzimat döneminde atılmıştır. Bilakis edebiyatçıların ve aydın kesiminin kadının toplumsal statüsünü eleştirmeleri ve kınamaları kadınlar için beklenen olumlu sonuçların ilk adımı olmuştur.

Osmanlı toplumunun batılılaşması hareketleri ile beraber kadın konusu bir sorunlar alanı olarak karşımıza çıkmaktadır. Görüldüğü üzere kadın, sosyal hayatın bir parçası olduğuna göre toplumsal yapı içindeki yeri, konumu ve sosyal evrimi, mevcut sistemle diğer parçalarından ayrı düşünülemez bir bütünü oluşturmaktadır.

1.2. TOPLUMSAL YAPIDA KADININ KONUMUNU BELİRLEYEN UNSURLAR

1.2.1. Ekonomi ve Üretim

Kadının konumuyla ilgili yapılan yorumlamalardan Marksist yaklaşan araştırmalar, üretim araçlarının sahipliği ve alt yapı-üst yapı ilişkileri içerisinde kadının konumu değerlendirilmektedir. Kapitalist zihniyete dayalı sistem tarafından üretilen ve yeniden şekillendirilen toplumsal cinsiyet rolünde kadın, erkeğe göre konumlandırılmış, burada yeniden şekillendirilerek ikincil konuma indirgenmiştir (Pelizzon, 2009: 33). Kadının var olduğu ilk andan günümüze kadar olan süreçte bu konumlandırma anlayışından kurtulamamıştır. Yaşanan koşullar, yaşanılan yerler kadınların gücünden destek alınarak var olsa da yine de erkeğin kendi gücünü keşfetmesiyle kadınları baskı altında bırakmıştır. Bu süreçte kadına rol yüklenmiştir. Bunlar; bakıp büyütme, evcillik, bağımlı, duyarlılık ve korunma gereksinimi gibi doğal anlamlar yüklenerek dişilik ideolojisi benimsetilmiştir. Burada kadının tamamen cinsel yönü üzerinden bir rol aktarımı yapıldığı görülmektedir. Erkek ise tam tersi zıt bir konumda yer alarak koruyan, güçlü olan, hakkını arayan, bağımsız ve kamusal olan anlamında üretilmiştir. Bu nedenle ortaya çıkan dişilik ve erillik anlamları doğal olarak değil, tarihsel bir süreç içerisindeki olguyu ifade etmektedir (Fiske, 1996: 120). Şartlar değişse de süreç içerisinde, kadın ve erkek konumu yine de kadının aleyhine olacak

şekilde şekillendirilmiş ve kadın erkek egemenliği altında tutulmaya baskılanmıştır ve toplum içerisindeki kadınlar erkek egemenliği altına girmiştir.

1.2.1.1. Toplayıcılık ve Kadının Konumu

Tarih öncesi ortaya çıkan topluluklara bakıldığında ilk çağlarda başta kadın ve erkeğin toplayıcılık döneminde eşit olduklarını savunan birçok araştırma vardır. Bu aşamada kadının ve erkeğin toplayıcılık ve avcılık üzerinde eşit şekilde bir katkısı vardır. Çünkü roller belirgindir erkek avcı kadın ise toplayıcıdır. Yaşamanın devam edebilmesi için her iki cinsiyetinde karşılıklı çaba göstermesi gerekmektedir.

İnsanlar doğdukları hayat sahası içinde belli bir kültür çevresine sahip olmuşlardır; 20. Yüzyıl'da doğmuş birisiyle M.Ö. 10 bin yılında avcı-toplayıcı bir kültür içine doğmuş birisi arasındaki fark, farklı kültür çevresi içinde dünyaya gelmiş olmalarıdır. Mağaralarda yaşam imkânı bulan insanlardan gökdelenlerde yaşamı planlayan insanlara değin kültür insanın üretim ve tüketim ilişkileriyle gelişip varyantlaşmıştır. Kültürün bu işlevsel konumu, zaman içinde insanların bütünsel yaşamına ayrımlar ve farklılıklar da getirmiştir. Bunun en belirgin sebeplerinden birisi 'toplumsal' olma ihtiyacı ve bunun dayattığı farklılıklar içinde bir uyum sürecidir. Bu anlamda düşünüldüğünde 'kültür ve uyarlanma' (Haviland ve Prins, 2008: 130-131) insan yaşamı için elzemdir.

Bu bağlamda bakıldığında kadının ilk çağlarda ortaya çıkışını ve buradaki konumunu yaşamsal şartlara, coğrafi koşullara bağlı olarak şekillendiğini görmek mümkün olacaktır. Oluşan bu mağara kültürü, kadınların hayatlarını sürdürme şeklindeki zorluklardan kendi farklılıklarını oluşturarak yer edinmelerine neden olmuştur. Kadının toplayıcılık yaparak yaşamda kalabilmeyi sağlama çabası bu nedenle ilk çağ dönemlerinde oldukça önemli bir yere sahiptir.

İnsanoğlunun yaşam olanağı çabası içinde geliştiği ve bu gelişiminde aletler icat ettiği, böylelikle de yaşamın kurumlar çerçevesinde çeşitlendiği üstüne genel bir kabul görüş vardır. Kurumsallaşma ve çeşitlenme zaman içinde meslekleşmeyi getirmiş böylelikle toplumsal yapılar meydana gelmiştir (Malinovski, 1992: 33). Bu toplumsallık içinde iş ayrımları ortaya çıkmış ve kadınlar, iş bölümü çerçevesinde toplayıcılık-besin toplama, ev işleriyle vb. uğraşma gibi ayrımlara tabi olmuşlardır (Haviland ve Prins, 2008: 332-333).

Kadınların bu işlevleri onların aile kurumundan uzak kalması ya da aile ile ilgili sorumluluklarından feragat etmesini engellememiş ancak bu onlar açısından daha külfetli bir yaşam meydana getirmiştir. Bunun en belirgin örneğini anne ile çocuk ilişkisinde görmek mümkündür. Anne bir çocuk için yaşamının ilk basamaklarında en önemli figür olarak karşımıza çıkar (Giddens, 2013: 205).

Süreç içerisindeki gelişim görüldüğü üzere farklılaşmalara ve öznel rollerde çeşitlenmelere neden olmuştur. Kadın belirlenen rollerle kendini bu roller içerisinde gerçekleştirmiş ve kadının yükünü arttırma noktasında sürekli yeni yan roller üretilmiştir.

Bu bağlamda en önemli adımlardan biri de tarım toplumlarının ortaya çıkmasıdır. Ancak bu süreç birdenbire olmamıştır. Öncelikle bahçe tarımı denilen ve hayvanların evcilleştirilmesinin de temelini teşkil eden bir süreçten söz edilebilmektedir. Bu ilk tarım sistemlerine kırsal hayvancılıkla iç içe geçmiş hayvanlar için otlak araziler meydana getirme şekilleridir. Bu tarımsal sistem bitkilerin ve hayvanların evcilleştirilmesiyle başlamıştır (Mazoyer ve Roudart, 2009: 54-55) ve zamanla geliştirilen teknik aletler sayesinde geniş bir uygarlık haline dönüşmüştür. Söz konusu uygarlık M.Ö 8000 ile 6500 civarında Mezopotamya çevresinde ortaya çıkmış ve oradan tüm dünyaya yayılmıştır (McNeil, 1989: 21). Bu durum açıkçası insanların, gezici bir yaşamdan yerleşik bir yaşama doğru ilerlediğini gösteren değişimdir. Bu yeni toplumsallık ile birlikte yönetim şekillerinin yanı sıra ayrıca ekonomik biçimlerde değişime uğramıştır. Yerleşiklikle birlikte toplumsal sınıflar ortaya çıkmıştır çünkü toplumsallık iş yönetimi demektir; böylece mülkiyet kavramı ve zaman içinde ticaret toplumsal yapıda yer edinmiştir (Beer, 2012: 23). Bu durum yani söz konusu iş bölümü ve toplumsallaşma içinde yer alan kadınlar; en eski bilgilere göre ve eldeki kaynaklara göre ‘ev-işleri’ ile ilgilenen, zaman içinde özgürce seyahat etse de kendine özgü gelir olanağının çok nadir olduğu yaşamsal geçmişe sahiplerdi (Freeman, 2013: 67).

Tarımın getirmiş olduğu yenilikler toplulukları sabitleyici özellikleri de beraberinde getirdiğinden eski düzeni değiştirme konusunda görüldüğü üzere etkili bir adım olmuştur. Artık göçebelikten kurtularak kendi yaşam alanlarının inşası için yerleşik konuma geçmek, uygarlıkların oluşma noktasında atılan en önemli adımlardan olmuştur. Ekonomini değişmesi, yerleşik yerleşim yerlerindeki sınıfların oluşması, kimin nereye sahip olacağı yönündeki mülkiyet kavramının ortaya çıkması bu dönemde bize köklü değişikliklerin geleceğini gösteren etmenlerdendir.

İlkel dönemlerde özgü olan üretim ve onun bölüşümü, yerleşiklik ile beraber temel değişimlere sahne olmuştur. Üretim araçları örneğin bir ekin sırasında kullanılan tüm araç ve gereçler zamanla farklı bir grup tarafından yönetilir hale geldiğinde yeni bir sistem meydana gelmiş oldu. Bu yeni dönemde toplumsal bütün yerini sınıfsal bir toplumsallaşmaya terk etti (Wolf, 2000: 18). Bu temel ayrımla ortaya çıkan yeni yaşam biçimine medeniyet tasviri olarak bakılmıştır (Wolf, 2000: 19). Bu esas değişimin ardında yatan en göze çarpan öge yerleşiklik ile beraber gelişen teknik ve onun getirdiği ihtiyaç fazlası üretimdir. Bununla birlikte insanlar belli bir zaman sonunda 'zanaat' denilen ve sınıfsal ayrımı temellendiren iş bölümlerine sahip olmuşlardır. Uygarlığın inşası ise sözü edilen yapısal değişimlerin üstünde ortaya çıkmıştır (Ponting, 2011: 60-61). Esas itibarıyla bütün bu olup bitenler kadınlar açısından bakıldığında yeni bir kamu yaratımı içerisinde ataerkil bir dünya tasavvurudur. Bu tasavvurun altında yatan ilk ayrım kentli, köylü ayrımsamasıdır ve bu süreç zaman içerisinde erkek kadın ayrımını da temellendirmiştir. Aslında 'Polis' kavramı bir kavram olarak doğrudan sözünü ettiğimiz ayrıma işaret eder; sistemli bir yaşam olanağını içerir (Thomson, 1991: 79). Bu ayrımsama, üretenler ile bu üretimlere el koyanlar arasında meydana gelen sert bir ayrımdır. Polis aynı zamanda bu ayrımın meşrulaştırılmasıdır (Wood, 2013: 30-31).

Her değişiklik görüldüğü üzerine beraberinde birçok değişimi de getirmiş ve uygarlıklar, topluluklar bunlara karşı çıkmaksızın kabul edip değişime hız kazandırmışlardır. Örneğin, mülkiyet kavramının ortaya çıkması beraberinde iş bölümünün gelmesi gibi ortaya çıkan gelişmelerin hepsi aslında bir önceki ve bir sonraki gelişmeler için zincirin birer halkasını oluşturmaktadır. Yani bir değişim diğer bir değişime neden olmuş, karşılıklı devinim içinde topluluklar üzerinde yansımaya devam etmiştir.

Polis bir yönetimle hayat tarzının değişikliğini sergilerken aynı zamanda kadınların konumu açısından da derin bir değişim sebebidir. Her şeyden önce kadın, Yunan Polis yönetimi içinde köleler ile yakınlık arz eden haklara sahiptir; onlar için en uygun kelime himaye edilen varlıklardır (Sowerby, 2012: 87). Bu durumda kadınlar Yunan-kent devletlerinde evlerinde ev işleri ile dikiş işleriyle meşgul olmuşlardır (Freeman, 2013: 212). Bu durumsa yerleşik düzende kadınlara kamusal alanın kapatılması manasına gelmektedir. Thomson, eski Yunan toplumlarında meydana gelen meslek varyantlarından söz ederken 'moira'lar diye adıyla bilinen kadın ebelerden söz etmekte ve onların aynı zamanda iplik

işleri ile yani elbise dikme işleriyle meşgul olduklarını anlatmaktadır. Bu manada kadının Antik Yunan medeniyetinde edindiği seviye evlilik kurumuyla ilgili olup bireysel olarak belirli bir öneme sahip olamamışlardır. Aslında evlilik bir kurum olarak ekonomik temelli ortaya çıkmış (Bates, 2013: 299) ve zamanla siyasal bir zemine kaymıştır. Toplumsal cinsiyet bu siyasal ya da otorite temelinde bir konuma sahip olsa da aslında ekonomik bağlamda da kadın ikincil konuma yerleşmiştir (Pelizzon, 2009: 31).

İnsanoğlunun bu macerası iki şeyin sürekli başarılması ile yakından alakadar olmuşlardır; birinin doğanın güçlüklerine karşı ellerinin ustalıkları sayesinde alet üretebilmek ve ikincisi diğer canlı türlerinden farklı olarak uyum sağlayabilmektir. Tarım topluluklarından söz edildiğinde burada aletlerin geniş bir yeri vardır ki özellikle toprağın daha çok işlenmesi daha çok ürün sayesinde de besin imkanlarının artması alet üretimleriyle çok yakından ilişkilidir. Aslında tüm bu çeşitlilik bizlere insanoğlunun toplumsallaşma sürecini göstermektedir ve her toplumsallaşma sürecinde ortak olarak karşımıza çıkan uzmanlaşma toplumsal cinsiyetin de ana sebeplerinden olmuştur. Kadınlar, tam da bu oluşum sürecinde müşahede edildiğinde tarihi veriler ışığında denilebilir ki; toplumsal zenginleşme ile beraber gelişen kurumsal çeşitlilik içerinde 'annelik' mesleğine giderek daha çok bürünmüşlerdir (Faulkner, 2012: 36-37). Emsal olarak, demir çağı dönemleri olarak gösterilen M.Ö 1200'li yıllar metalürji mesleğini derinleştirmiş ve bu yeni dönemde askeri sistemlerde tarımsal işleyişlerde demirin etkisini arttırmıştır (McNeil, 1989: 52).

Tüm bu gelişmeler dâhilinde görüldüğü üzere erkek egemen toplum yapısı oluşturulmuş ve kadın evlerin içerisinde sadece kullanılabilecek bir araç olarak konumlandırılmıştır. Kadın evlerde düzeni sağlayan, çocuk yetiştiren, üremeyi sağlayan bir kolaylaştırıcı olarak görülmüş ve bu düzen içerisinde kamusal alandan uzaklaştırılmaya zorlanmıştır. Bu nedenle de kamusal alanda erkek egemenliği daha hâkim olarak karşımıza çıkmıştır.

1.2.1.2. Orta Çağ'da Değişen Ekonomi ve Kadının Konumu

Orta Çağ'a gelindiğinde ise, var olan toplumsal ve sosyal düzenin dışında olayların ve olguların daha da farklı sonuçlara ulaştığı ve yeni durumlar doğurdu görülmektedir. İlk çağ düzeni artık değişmiş ve gelişim sürecinde olumlu yönde devinim geçirerek toplumsal,

ekonomik koşulları çoğullaştırmıştır. Bu dönemde uygarlıklar kendi ekonomileri ve kendi gelişimleri sağlamak için uyguladıkları eylemleri elinde tutma devamlılığını sağlama konusunda çalışmalara gitmiştir.

Orta Çağ'da Avrupa toplulukları ekonomik problemlerle boğuşuyordu ve Bizans İmparatorluğu'nun en önemli gelir kaynağı olan Akdeniz ticareti İslam uygarlığının kontrolü ve başka diğer unsurlarla olan savaş sebebiyle ciddi manada sekteye uğramıştı. Bu süreç Orta Çağ Avrupa topluluğunun tarımsal teknik değişimleri de etkilemiştir. Esasında ortaçağda gelişen ağır sabanlı tarım sektörü, Batı'nın kırsal ekonomisini Modern çağ açısından ciddi bir başlangıç olarak görülmektedir (Mazoyer ve Roudart, 2009: 202). Bu bağlamda görüldüğü üzere bir önceki eksik gelmeye başlayan ekonomik ve sosyal etmenlerin yetersizliği bir sonraki ekonomik ve sosyal yeterlilik için yer hazırlamıştır. Yani bir eksiklik yeni bir eksikliği gidermek için yollar açmıştır. Bu da süreç içerisinde modern çağın başlamasına kaynaklık etme yolunu göstermiş ve değişim bu noktada tekrar başlamıştır.

Ortaçağ dünyasının skolastik insanında yaşamın genel profilinde ortalama yaklaşım, mistik, aklın ve mantığın eleştirel tutumunun zayıf olduğu, değer yargısının 'mutlak' bir süreç içerisinde değerlendirildiği bir dünyadır (Beer, 2012: 145). Bu bakışaçısıyla yakından bakıldığında Avrupa Ortaçağ dünyasının kilise kurumuyla veyahut bu kurumun gelişmesi ve onun yaşam pratiği ile ilgili tesiriyle olan bağlamının anlaşılabilir bir hal olarak karşımıza çıktığı görülmektedir. Hristiyanlık Doğu Roma İmparatorluğu'nun Bizans İmparatorluğuna dönüştüğü bir tarihsel evrenin içinde yerleşikliğini güçlendirmiş ve kurumsal olarak da toplumsal yapıya sızmayı başarmıştır (McNeill, 1989: 190-191). Bu öğretinin 'akılcı' yanı hızla etkili olmuş ve 10. yüzyıla gelindiğinde etkili bir şekilde Batı dünyasında yer edinmiştir (Braudel, 2014: 380). Hristiyanlığın toplumsal tesirinin bir önemli tezahürüne aile kurumu üstündeki dönüştürücü gücü ile tanık olmaktayız. Her şeyden önce kilise akraba evliliklerinin hemen her tütüne karşı yasaklar getirmiştir (Goody, 2004: 35-36). Konuya daha derinlemesine bakıldığında kilisenin, evlilik ve aile üstündeki etkileri mahsusen 12. yüzyıldan itibaren ruhani ve kurumsal bir temelde yerleşmesinin sağlanması adına değişim geçirmiş ve erkeğin aile içinde öne çıkmasını sağlamıştır (Yalom, 2002: 46). Bu şekilde bir değişimin esas nedeni, üretim ilişkilerinde meydana gelen değişimlerdir ki aile ferlerinin

derebeyi için çalışıyor olmalarıdır (Can, 2013: 75). Bu değişimin temel çıkış noktasıysa 10. yüzyılla beraber gelişen feodal sistemdir.

Orta Çağ dünyasının getirmiş olduğu düşünsel değişimler görüldüğü üzere zamanla Batı düşünsel yapısına yaklaşıma bir sempati uyandırmış ve akılcılık konusunda temel alınmaya başlanmıştır. Süreç sadece ekonomik ve insan ilişkileri üzerinde etkili olmamış, bunun yanı sıra aile için ilişkilerden evlilik üzerindeki düşüncelere kadar uzanmıştır. Köklü değişimler adım adım gerçekleşmiş ama bu beraberinde de farklı düşünsel yapıları getirmiştir. Ortaya çıkan feodal düzenler buna örnek verilebilmektedir.

Pelizzon, bu dönemlerde kadınların 11. yüzyıl itibariyle yaşadığı değişimler üstüne yaptığı araştırmasında feodal çağda kadınlar hakkında oluşan muğlaklığı döneme ilişkin tanımlama eksikliğinde görmekte ve 'ataerkil' ile dönemin yararcı tutumu arasında ilişki kurmaktadır (Pelizzon, 2009: 48). Bu şekilde bir ataerkinin ortaya çıkmasında feodal düzenin toprak sisteminin önemi ortaya konulup bu sisteme göre köylü kesimi toprağı terk edemezdi ve senyör bu kesim üstünde hak sahibi derebeyi idi (Altaş, 2011: 324). Serflik sistemiyle beraber doldurulmaya çalışılan bir işgücü kaybı her şeyden önce toplumsal yapıda aile kurumunun da dönüşümünü gerekli kılmıştır. Tam da bu anlamda kadının aile içindeki tesiri feodal dönem öncesine göre daha da gerilemeye başlamış kandaşlık örfü yerine etkili olan doğal hukuk çerçevesinde kilisenin ve aristokrasinin kadınlar üzerindeki etkisi artmıştır (Pelizzon, 2009: 67). Kandaşlık örfü aile içinde dayanışma demektir ki senyör tarafından bu dayanışma ekonomik bir üstünlük manasına geldiğinden desteklenmesi gereken birliktelik olarak karşılık buluyordu (Bloch, 2014: 218). Ancak kilisenin bir kurum olarak etkin olması aile içinde baba egemenliğinin öne çıkmasına ve kadının evlilik aracılığında erkeğin etkisinde kalmasına sebep olmuştur (Goody, 2004: 39). Bu temelli değişimin bir diğer nedeniyse kilisenin toplumsal ve siyasal anlamda vaaz ettiği ve Tanrıdan şeytana kadar ilerleyen hiyerarşik bir siyasal terminolojinin ortaçağ siyasal dünyasında edindiği etkidir (Tannenbaum ve Schultz, 2008: 152). Görüldüğü üzere Orta Çağ ve beraberinde getirdiği feodal düzen kadınları yine erkek egemenliğinden kurtaramamıştır. Kadının konumu yine erkeklerin hâkimiyeti altında ataerkil olarak yönetilmek içinde belirlenmiştir. Kadın kendi varlığını düşünsel boyutta değişen birçok koşul içerisinde bile değiştirememiş, o imkân kadınlar için sağlanmamıştır.

12. yüzyıl itibarıyla artık toplumsal iş bölümünün netleşmeye başlaması kaçınılmaz bir sonuçtur. Bunun en kuvvetli sebebi kentleşme oluşturmuştur ki kentler, kırsal alanda sıradan ekonomiyle meşgul olan insan ticaret ve ekonomi insanına dönüştürme merkezleri olarak konumlanmaktaydı (Sennett, 2011: 137). Endüstriyel gelişme arttıkça erkek iş bölümünde daha kamusal alana doğru ilerlerken kadın daha çok geride kalan işlerle meşgul olmuştur. Yün işlerinden iplik eğirmeye, koyun bakıcılığından senyörün ev işlerine kadar her türlü ikincil işler kadına ait olurken erkek zanaat kesiminde ilerliyordu. Bu dönemlerde kadınlara dair baskı daha da artmıştır. Örnek verilecek olunursa kadın, veraset işlemlerinde kocasının iznine tabi olmaya başlamıştır.

Bu bağlamda bakıldığında değişen toplumsal, sosyal, ekonomik şartlar dahilinde endüstriyel gelişmenin de erkek işçiliğine kaynaklık etmiştir. Kadın burada yine ikinci plana itilerek kamusal iş alanında geri planda kalmıştır. Düşünsel gelişmeler yaşansa da bu kadının konumunda olan sabitliliği maalesef ki değiştirememiştir. Kadın yine olduğu yerde saymaya devam etmiştir ve yine baskıların odak noktasında yer almaya devam etmiştir.^

1.2.1.3. Sanayi Öncesinde Ekonomi ve Kadının Konumu

12. ve 13. Yüzyıllardan itibaren Batı Avrupa'da yaşanan kentsel değişimler, bugünün kentlerinin oluşmasında temel oluşturmuştur. Bu dönemde insanlar için ileriye doğru bir sıçrama evresi yaşanmıştır. Tarihin akışı katlanarak artmaya devam etmiş, tarım, sanayi ve bilgi toplumuna doğru bir akış sağlanmıştır. Toplumlar sanayi öncesi dönemde Pazar anlayışından ve ihtiyaç fazlasını üretmekten uzak olmaları daha çok kendilerine yetebilecek kadar üretim ve tüketim yapmaları esastı. Bu düzen dini koşullar, dini etmenler, gelenekler gibi koşullarla belirlenmekteydi.

14. yüzyılda özellikle İtalya'da gelişen dokuma kapitalist sistemin yerleşmesine sebep olmuştur. Emsal olarak bankacılık gibi yeni kurumlar bu sistem ile beraber büyümüştür. Bu ise ücret problemlerine neden olmuştur. Kadınlar açısındansa durum daha da gerileme manasına gelmiştir. Nitekim kadınlar işlerin sadece hammadde kısmıyla sınırlı iş ve işlemlerde tutulmuştur. 14. yüzyılda gelişen ticaret ekonomisinin etkisinde 16. yüzyılla beraber gelişen bir yoksulluktan söz edilmektedir. Bu kötü ortamda kadınlar ciddi sıkıntılar içine düşmüşlerdir. Mevzu bahis olan yoksullukta temel pay; kapitalist sistemin artı değer

üstündeki olumsuz etkisi olarak gösterilmiştir. Hatta bu yoksulluğu azaltmak amacıyla kırsal alanlara dokuma işleri taşınmış fakat parasal değeri düşük işler olarak yorumlanmıştır. Kadınların içinde bulunduğu durum öylesine kötüleşmeye başlamıştır ki 1450'li yıllarla başlatılan bir "cadı avı" sürecine girilmiştir. Braudel'in tespitleri ışığında bakıldığında Avrupa kötü gidişatını 15. yüzyılın ikinci yarısından itibaren durdurmuş bu sürecin devamındaysa kentlerin kırsal alana nazaran açık ara bir farkla büyümesine neden olmuştur. Bu değişimin motor görevini zanaat ve sanayi diyebileceğimiz üretim kesimi üstlenmiştir (Braudel, 2013: 27-28).

Görüldüğü üzere ekonominin sıçrama yaparak ilerleyişi her zaman olumlu etkiler yaratmamaktadır. Kapitalist düzenin artı değer olgusu özellikle de kadınlar üzerinde oluşan bir yoksulluğa sebep olmuştur. Çözüm yolları arayan kadınları kırsallarda dokuma işleriyle meşgul ettirmeye çalışmıştır ama bu yeterli olmamıştır. Kadın tarihin her döneminde farklı statü ve sıfatlar aile anılmaya iyi ya da kötü olarak yaftalanmaya devam ederken, görüldüğü üzere sıradaki kadın konumuna ilişkin olay ise kadınların cadı kaynaklı olabileceği düşüncesi olmuştur. Kadın konumu dâhilinde olmak istediğinden her zaman tersi bir gelişim içerisinde bırakılmıştır. Sonuçlarına ise katlanma noktasında yalnız bırakılmışlardır.

Bir diğer perspektiften bakıldığında, ekonomide yaşanan bu olumlu gelişmeler aynı zamanda kadınlar için de olumsuzluğa sebep olan değişimlerin habercisi olmuştur. Öncelikli olarak evlilik bir araç olarak kullanılarak kadınlar 16. yüzyılda erkeğin daha çok egemenliği altına girmiştir. Bu yüzyılda yaşanan statü kaybının bir nedeni "devlet" kavramı ile ilgilidir. Dönemin erkek egemen yapılanması içinde erkeğin ev kurumunun reisi olarak genel kabul görmesi çağın hâkim ideolojisi olmuştur (Pelizzon, 2009: 268). Bu şekilde bir ideoloji de devlet evin erkeği ile iş birliği içine girmiş olmakta olup Pelizzon'a göre ataerkil bu sürecin toplumsal inşasının bir ürünü olarak ortaya çıkmıştı. 16. yüzyılla beraber gelişen manifaktür kadınların evlerinde eşlerine yardımcı olmak adı ile iş olarak üretime geçtikleri bir dönemdir. Fakat şu bir yadsınamaz bir gerçektir ki bu dönemde erkekler daha çok kamusal alanda yer alırken kadınlar ev işlerinin dışında bir de eve iş almaya başlamış olup bu durum modern çağların toplumsal hiyerarşisin de temellenme noktası olarak görülebilmektedir. Emsalen tekstil sanayinde temel hammaddenin işlenmesi kadınların işiydi ve kadınlar bu emekleri karşısında aileye ödenen genel ücretten pay sahibi olurlardı (Goody, 2004: 152).

Kadın içerisinde bulunduğu konumda iyi sonuçlardan daha çok kötü sonuçlara gebe kalan bir kavram olmuştur. Yaşanan ekonomik, sosyal ya da toplumsal değişimler ataerkil düzen için iyileştirici etmenler ifade ederken kadın için daha da geriye gidip durumunun kötüleşmesinin önüne geçememiştir. Kadınlar ev işleri için görülen ideal araçlar olmaktan çıkamamıştır. Ev dışında oluşturulan iş bölümlerinde ise yine kadına kadın olmaktan dolayı yüklenen işlerden sorumlu olmaktaydılar.

17. ve 18. yüzyıllara gelindiğinde ticaretin ve kentsel ekonomilerin daha çok değer kazandığı ve gelişen ekonominin daha da büyüdüğü ve perakende iş gücünün arttığı dönemler olarak karşımıza çıkmaktadır (Braudel, 2013: 29-30). Öte yandan döneme ilişkin diğer özellikler ise 16. yüzyıldan 20. yüzyıla kadar değişen toprak rejimi ve buna bağlı olarak köylüler üstünde yer alan dolaylı baskının oluşumu oldukça mühimdir. Toprak rantı olarak bilinen ve çiftçilerin kiralayarak kiralanan toprağında ücret karşılığında köylünün, işçilerin emeklerini satarak gelir elde ettiği bu rejim temelde toprağın özel mülkiyet içerisine dâhil olunması ile ortaya çıkmıştır (Mazoyer ve Roudart, 2009: 389-390). Bu bağlamda bakıldığında böylesi bir değişim içinde endüstriyel gelişmeyle birlikte kentsel gelişmenin de birleşmesiyle her alanda büyüme devam ederken kadınlar yine evden çalışma olarak belirlenen işleri evlerinde yapmaktan yapmaya devam ettirilmiştir. Bu yüzden sanayi devrimiyle birlikte kadınların çalışma alanındaki hiyerşisinin daha da katılaştığını görmemiz oldukça mümkündür. Kadınların hayatlarındaki konumları yine evlerinin içi ile sınırlandırılmış bir alandan ibaret olmaktan çıkamamıştır.

1.2.1.4. Sanayi Dönemi Ve Sonraki Dönemlerinde Kadın Ve Ekonomi

Sanayi topluluğu kavramının içeriği oldukça geniş bir kaynaktır. Çünkü içerisinde birçok değişime ve gelişime kaynaklık etmiş ekonomik, sosyal, toplumsal olguları bulundurmaktadır. Kendi kendilerine yeten toplulukların yerini artık ihtiyaçlarından fazlasını üreterek Pazar anlayışını doğurarak tüketim kavramını oluşturmalarını, bunları satışa sunmaları gibi durumları ortaya çıkarmıştır. Bu bağlamda Giddens' in bunu şu şekilde nitelendirmiştir;

'Sanayi topluluğu üzerine eğilirken türlü ve farklı açılardan yaklaşmak mümkündür. En genel gözlem ile bakıldığında bu toplumsal dönüşüm her şeyden önce şu iki esas değişimi

içermiştir; tarım toplumlarından veya toprağa dayalı geniş üretim biçimlerinden makineye dayalı seri üretime geçiş ve geleneksel toplum tiplerinden modern toplumsal biçimlere doğru bir gelişmedir (Giddens, 2012: 33-37).' Oluşan bu sürecin etkilerini toplumsal, siyasal ve ekonomik biçimlerde görmek oldukça mümkündür. Bir değişim beraberinde birçok ideolojik değişimi de yanında getirmektedir. Var olan değişiklikleri topluluklara uyarlamak, toplum tiplerinin kabulünü sağlamak sanayi toplumu için bir gereklilik olmuştur çünkü değişimlerin kökleşmesi değişikliklerin kabulüne bağlanmıştır.

Sanayi devrimiyle bağlantılı bir diğer başlık olarak üretim faktörü vardır ve bu faktör bir şekilde tüketim ile ilgili olduğundan insanların tüketime yönelmesi çeşitli sebepleri içermiştir. Örnek verilecek olunursa nüfus artışı güncel yaşam içerisindeki doğrudan gereksinimler teknik gelişmeye dayalı zanaatın ilerlemesi vb. olgular söz konusu olabilir. Sombart bu sürece ilişkin yaptığı incelemede kapitalist ekonomi ile ilişkili olarak insanların güncel hayat tarzlarına dikkat çekmiş ve ticaretle doğrudan ilişkili olarak sanayideki gelişmeleri gözler önüne sermiştir (Sombart, 2013: 203). Bu bağıntıda bakıldığında sanayi şartları insanların yaşayışlarını yönlendirdiği ölçüde başarıya ulaşmış denilebilmektedir. Gelişmeler insanların hayatlarının her alanına girmiş ve bireyleri yönlendirmiştir.

Bu esas yaklaşımlarda üretim faktörünün sanayi toplulukları üstündeki etkileri çok açık olmakla beraber bunun en açık boyutlarını kentsel gelişmeler olarak görmek olağandır. Doğrusu, tarihsel süreç içinde kentsel değişimler her zaman ilerlemenin mekânsal yerleşkeleri olarak sunulmuş, bu sürecin ortaya çıkmasında kır ile kent ayrımları temel bir çıkış olarak gözlemlenmiştir. O vakit sanayi kapitalizminin değişim hipotezlerinden birisi olarak kentsel değişimler veya gelişmeler modern kapitalist ekonominin de bir motoru olarak anlaşılmaktadır (Lefebvre, 2014: 289). Tarihsel süreç içerisinde kentsel sürece geçilmesi kırsal durumun yetersizliğini bir kere daha gösteren bir neden olarak görüldüğü oldukça açıktır. Kapitalist düzen yeniden üretir ve tüketir olduğundan toplumların bun ayak uydurması ilerlemesi için kaçınılmaz bir sonuçtur. Kapitalizm oluşturur, toplumlar bünyelerine alır ve onu kendi bünyesinde çalıştırma yerleştirme yolu bulmaktadır.

Kısaca açıklanması gerektiğinde ise, sanayi devrimi ile birlikte değişen toplumsal, siyasal ve ekonomik yapılar insanların yaşam içinde ki rollerini ve etkileşim biçimlerini de değiştirme yoluna sokmasında etkili bir yol olmuştur. Bu etkileşim ile yeni bir yaşam düzeni içinde insanların 'sınıf" kavramıyla kümeleştirildiği bir dizi olayların içinde barındırdığı

bütünleşmelerdir (Dworkin, 2012: 43). Değişimleri kabullenen kendine uyarlayabilen toplumlar ileriye doğru gitmeye devam etmiş ama kadının konumunda yine elle tutulur bir gelişme ve değişme olmamıştır. Kadın gelişmeler konusunda geri kalmaya devam eden bir karakter olmaya devam etmiştir.

Gündelik yaşamdan ekonomik yaşama kadar geniş bir alanda meydana gelen değişimler içinde kadınların konumu çok daha spesiyal bir öneme sahip ve aslında tarihsel olarak da genel çizgiye uygun bir biçimde olumsuzluklarla doludur. Başka bir deyişle 16. Yüzyıl itibarıyla ortaya çıkan ataerkil kurumu bir diğer manada toplumsal ikincilleştirme politikası temel değişim nedenleri göz önüne alındığında sanayi devrimiyle daha sert bir şekilde ortaya çıkmıştır. Bunun belki de öncelikli sebebi kırsal alandan meydana gelen göçler ve bu sayede ailelerin tümüyle tekilleşmesi olmalıdır. Konuya özgü olarak değerlendirildiğinde asıl dikkat çekici olan kırsal kesimdeki kadının işçi olarak şehirlerde çalışma yaşamının yanında yaklaşık aynı yoğunluktaki ev işçiliği ile ilgilidir (Mitchel ve Oakley, 1998: 48). Görüldüğü üzere kadınların bu bağlamdaki ikili konumları özellikle sanayi devrimi ile de netleşmiş kadınlar kırsal iş hayatı ve kent ev hayatı arasında mekik dokuyan bir rol oynamaya devam etmiştir. Kadın iki yaşam tarzı arasında sıkışıp kalarak yaşam mücadelesini sürdürmeye devam etmiştir.

Bahsi edilen ikili konum ekonomik sistem içinde meydana gelen "eve-iş verme" yerini "fabrika" sistemine bırakmasıyla (Koray, 2008: 54) yakından alakalı olarak daha da keskin bir şekilde ortaya çıktığı söylenebilmektedir. Bu zamansal süreç içinde kadınların ev haricinde başka bir yaşam içine girdiğini düşündüğümüzde çalışma koşulları ikili bir konuma yerleşir. Bu esas problem iki unsuru barındırmaktadır. İlki; kadın aile içinde tek başına bir işçi olduğu ve ikincisi dış dünyada bu ev-işi gerekçesiyle erkeğe göre daha düşük ücrete tabi olarak toplumsal cinsiyetin ayrımcılığına hedef olduğudur. Bu şekilde ev içinde erkek ile kadın arasındaki bu eşitsizlik dış dünyaya da yansımış olmaktadır (Kymlicka, 2006: 535). Kadının döneme ilişkin gündelik yaşamı içinde hayatının ne denli zorluklar içinde idame ettirdiğine dair emsal olaylar söz konusudur. Bu olaylar da barınma, yolculuk, gece vardiyaları, ayrıca gündüz ev işleri ile alakalı bir sürü zorluklar konu edilmiştir (Brizon, 1877: 465-467).

1848 ayaklanmalarının tarihsel geçmişi erken dönem kapitalist adaptasyona kadar geri götürebilirse de asıl çıkış noktasını Fransız devrimi ile bulmuştur. Ayaklanmalar

başarısızlığa ulaşmış olsa dahi örgütlenme bilincini ortaya çıkartması açısından oldukça önem arz eder. 1848 yenilgisi veya bilinçlenmesi birkaç yıl içinde işçi sınıfı için siyasal bir parti kurulması yönünde ve oy hakkı adına demokrasi çerçevesinde mücadele kararı almalarına neden olmuş bu süreç içinde örgütlenmeye dair tartışmalar başlamıştır (Beer, 2012: 549). Ayaklanmanın olumsuz olmasına rağmen iyi sonuçlar doğurduğu görülmektedir ki bu kadın ve kadın hakları için oldukça önemli adımlar olmuştur. Kadın hareketleri için bir adım teşkil eden olaylar kadınları bazı konular da yükünü hafifleterek, haklarının farkına varması noktasında oldukça etkili olmuştur.

Kadın başkaldırışlarının en temel beklentilerinden bir tanesi de oy hakkına sahip olabilmektir. 1832 yılında İngiltere'de yapılan reform hareketi sayesinde oy hakkı genişlemiş ve kadınların bu hak talepleri 2 sene sonra sendikalaşmayla devam etmiştir (Thompson, 1998: 54). Kadınların siyasal veya sosyal manada haklarını kazanma çabaları da tıpkı anne olmakla çalışan kadın olmayı kazanma hakları gibi iki ayrı emeği içermiştir. Bir yandan yurttaşlık hakları diğer yandan ücret hakları söz konusudur. Burada işsiz kalma sorunu ve sosyal güvenlik haklarını beraber elde etme gayesi olarak gözlemlenebilir. Bunun sebebi erkeklerin daha fazla ücret alması kadınların işgücü sektörlerinin daha istikrarsız alanlarda yer edinmiş olmasıdır (Bock, 2004: 183). Tüm bu değişimlerin temelinde 1848 eylemleri yer almaktadır ve bunun en somut göstergesi de aynı sene düzenlenen çalışma kanunlarıdır. 1848 dönemli kararname ile İngiltere'de 11 saat olarak belirlenen çalışma saatlerinin yanı sıra çocuklar ve kadınlar üstünde de yeni kararlar alınmıştır. Endüstriyel gelişmeyle beraber bir biçimde kadınların yaşamlarının maddi yönlerinde iyileşme olduğu bir gerçektir. Burada asıl problem konusu kadının işgücü ile bundan elde ettiği gelirin uyumsuzluğudur ve bu durum çağımızda da belli seviyede devam etmektedir. Örneğin bu dönemlerde erkeğe yapılan genel ödemeler kadınlar açısından daha da olumsuzluklar içermektedir. Bunun ilk sebebi kadın ve erkek arasındaki toplumsal cinsiyet ayrışmasına dair olumsuz etkidir ve çağın İngiliz hükümetiyle muhafazakâr tutum arasındaki yakınlığın bunun için bir zemin olmasıdır ki fabrikasyon sürecinin elbette kadınlar açısından bireysellik kazanımı sağladığı da bir diğer gerçektir (Goody, 2004: 159).

Tüm bu gelişmeler dâhilinde kadınların, iş haklarının, çalışma saatlerinin belirgin şekillerde düzenlemesi oldukça olumlu sonuçlar doğurmuş ve toplumsallaşma konusunda kadınları da biraz daha toplum içine dahil etmiştir. Tek sorun kadının çalışma hayatındaki

aldığı az ücretlendirmeler olmuştur. Kadın emeğinin karşılığının çok altında bir ücret karşılığı çalışarak emeğinin karşılığı alma konusunda mağdur olmaya devam etmiştir.

Kadınların emek gücü katılımlarında daha da düşük olduğunu önemle belirtmek gerekmektedir. Diğer anlamda kadınların asli işgücü piyasası yoğunluğunun hizmet sektörü ile karşılanması onların sanayi dallarında daha geride kalmasıdır. Bu ise gelir oranlarını daha da düşük seviyede tutmuştur. Örneğin 1950'li yıllarda bile kadınların %50'si işgücüne katılımcı olabilmişti ve günümüzde bu rakam %52 seviyesini bulabilmiştir (Koray, 2008: 348). Yine Koray'ın araştırmaları incelendiğinde kadınların işgücüne katılımı isteğe göre veya kültürel ortama göre farklılıklar göstermiştir. Bu süreçteki değişimin de hizmet sektörünün bir faktör olduğu gözlemlenmiştir (Koray, 2008: 349). Kadınların işgücü piyasasında edindiği sektörel konumun veyahut konumların erkekler ile belirli düzeyde farklılıklar içermesinde bir diğer temel etken kadınların seçime zorlanmasıyla da ilgilidir. Bu seçim "çocuk" yapma ile "işgücünde ilerleme" arasındadır ki bu günümüzde de aynen güncelliğini devam ettiren bir durumdur. Kadınların hak arayışlarının asıl etkisi 1960'lı yıllardan sonra kendini gösterse dahi 19. yüzyıldan itibaren bu arayışları tarihlendirmek mümkündür. Kadınlar ikinci dünya savaşının ardından endüstriyel gelişmeye işgücü olarak daha yoğun bir şekilde katılmıştır. Burada iş olanaklarının çeşitlenmesinin ayrı bir önemi vardır. Ama öte yandan ikinci dünya savaşının kadınlara iş olanağı sağlaması da bir diğer gerçektir ve aslında bu durum kadınların ikincil işgücü olmalarının da bir tescilidir. Ne zaman ki erkek işgücünde düşmeler yaşansa -savaş ya da başka sebeplerle- kadınlar işgücüne daha çok dâhil olmaktadırlar.

1972 yılında ABD de kadın ve erkek istihdamı konusunda erkeklerle eşitlik getiren bir yasa çıkmış ve devamında BM 1975 ile 1985 arasını "Kadın 10 Yılı" olarak ilan etmiştir (Bock, 2004: 276). 1979 yılında ise ayrımcılığa karşı bir sözleşme ilan edilmiş ve Türkiye bu sözleşmeye 1985 yılında onay vermiştir. Ekonomik olarak kadınlara karşı ayrımcılığın kaldırılmasına dair olan düzenlemenin yürürlüğe girişi 3 Eylül 1981 tarihinde olmuştur (Kapani, 1996: 41). Bu söz konusu sözleşmenin ardında İnsan Hakları Beyannamesi vardır. Endüstriyel toplumda kadın haklarında ilerleme görülmüş ve özellikle hizmet sektörünün bu sürece etkisi daha belirgin bir biçimde gözlemlenmiştir. 80 sonrası dünya tüketim dünyasıdır ve hizmet sektörü bu dönemin ekonomik motoru olmuştur. Son on yılda kadınların işgücü rakamı 1,1 milyardan 1,2 milyara ulaşmıştır. Mesela kadınların işsizlik oranı %6,4 iken

erkekler, %5,7 oranındadır ve ciddi bir yakınlaşma söz konusu olmuştur. İşte bunun temel nedeni hizmet sektöründe yer alan artıştır. 2007 yılı verilerine göre dünya genelinde endüstriyel alanda kadın oranları %17 civarında ve Avrupa da kadının tarımdaki istihdamı %7,5 civarındadır (Koray, 2008: 348-351). Hizmet sektöründe kadın istihdamının artması, işe olan eğilimle birlikte ayrıca eğitim seviyesindeki artışla da yakından ilgilidir. Ancak sektörel bazdaki bu ilerleyiş toplumsal yaşamda kadın erkek ayrımcılığına engel olamamaktadır. Bu olumsuzluk süreci ile kadınlara verilen ücret düşüklüğünün yakından ilgisi vardır. Pembe yakalı işler olarak adlandırılan bu sektörler kadınların yoğunlaşması anlamına gelmektedir. Kadın sektörü olarak ortaya çıkan bu yeni ekonomi alanı kadınlarla erkekler arasında aslında daha net bir ayrım yapmış oluyor. Bu ayrımın nedeni kadının hem ekonomik özgürlüğü istemesi ama hem de anne olmak istemesi ile ilgilidir. Bu tür olumsuzluklar ücret ve statü ayrım ve dengesizliğine neden olmaktadır. Hizmet sektörü kadınlara daha fazla çalışma olanağı sağlamış ama bu onları daha nitelikli bir hale kısmen getirse de tam doyum sağlayamadığı için sorunları da beraberinde taşımıştır. Ayrıca tam zamanlı işlerde çalışmak konusunda sorun yaşayan kadın bir kriz esnasında ilk etkilenen kesim olmaktadır. Çünkü esnek ekonomi olarak da anılan hizmet sektöründe kadının yaptığı tüm işler onun adına ikincil olmakla nitelendirilmektedir.

Kadınların ekonomik ve politik bağlamda 1980 yılları sonrası dünyada daha nicel bir yükselişe sahip oldukları görülmektedir. 1970'li yılların her manada dönüşmesiyle meydana gelen yeni politik ve ekonomik, sosyal ve felsefi süreçler özellikle bilişim sektörü ile bilgi temelinde kurulmuş ve hizmet yanlı olmasıyla birlikte bu yeni ekonomi sürecinde kadınlara dair iş sektörleri çeşitlenmiştir. Üretimden tüketime doğru bu dönüşüm hizmet sektörünü kuvvetlendirip geliştirmiştir. Ancak böylesi dönüşümle kadınların istihdamı artsa da bu defa da ücret ayrışmalarında sorunlar ortaya çıkmıştır. Mamfif unutulmamalıdır ki ücret sorunu döneme ilişkin genel bir ekonomi problemidir. Ancak zamanla kadınların iş yaşamlarında bazı kolaylıklar öne çıkmıştır; ebeveyn izni bunlardan bir tanesidir. Çocukların kadın işgücünde bir adım geriden başlanmasına neden olduğu bilinmektedir. Böyle bir süreç iş yaşamında koşullar açısından engel teşkil edebilmektedir. Dolayısıyla kadınlar ev işini ya paylaşmalılar ya da iş yaşamında daha esnek çalışma imkânına kavuşmalıdırlar. Son zamanlarda yapılan bazı araştırmalar erkeklerin ev işlerinde daha çok gelişmişliğini gösterse de beklenenin gerisindedirler (Giddens, 2013: 254-260). Bu bağlamda kadınların açısından

gelişimlerine olumlu sonuçlar doğuracak politikaların uygulanması ve desteklenmesi kadınların biraz daha iş gücünde görünür olmalarını arttırmıştır. Kadın istihdamı konusunda her zaman var olan sıkıntılar kadınlar için aşılabilecek birer engel olarak görülmüştür.

1.2.2. Gelenek ve Kültür

Gelenek farklı şekillerde tanımlanmakla beraber, temel noktanın intikal etme dairesi içerisinde ele alındığı görülmektedir. Bunun temel nedeni gelenek kavramının etimolojik anlamının geçmişle olan bağlantıyı ifade etmesidir. Kelimenin İngilizce karşılığı olan "tradition" sözcüğü de nakletme, aktarma anlamına gelmektedir. Gelenek, çoğu kere sığ ve genel geçer bir şekilde kavrandığı şekli ile örf ve âdetler değil, örf ve âdetler de içerisinde olmak üzere bir tarihî-kültürel mirasın bütünsel haliyle bizzat kendisidir. Yani milletin yaşamındaki ortak inanç ve pratiklerin düzenlenme şekilleridir (Gürsel, 1995: 91). Gelenek kavramı sürekli dinamizm içinde olan küresel dünya koşulları için farklılık gösteren, toplumlardan toplumlara değişebilen, içerisinde kendi toplumuna özel imgeler taşıyan yerel bir kültürel unsurdur. Bu yüzden gelenek kavramı için birçok tanımlama ve açıklama şeklinin olması oldukça olağandır. Tek bir şeklinin olmaması onu toplumlar arası kültürü taşıyan bir olgu haline getirmiştir.

Kültür, bireylere davranışlarda bulunurken bir izafet çerçevesi sunmaktadır. Fert karşılaştığı meselelerde her zaman nasıl davranması lazım geldiğini uzun uzun düşünmemektedir. Bu nedenle bu aşamada kültürün kendisine sunmuş olduğu kalıpları alıp kullanılabilecek bir alan yaratmaktadır. İşte, bu kalıpların oluşumunu da, değişimini de sağlayan zaman kavramının ta kendisidir. Zaman içerisindeki bu gelişimdir ki, kültürün kalıplaşmasını sağlayıp, bunun aktarımını yapmaktadır. İşte buna ‘gelenek’ denmektedir. Böylece gelenek gücünü ve geçmişi ile bu günü arasındaki bağı, aktarımını bu çizgiden alıp, sürekliliğini ise geleceğe sürekli bir atım yapmakla sağlamaktadır. Geçmişi unutturmayan canlı tutan da gelenektir, geleceğe ışık tutup bir sonrakine aktaran da gelenektir. Bu öyle bir bağdır ki, gelecek korkusunu bertaraf ederek, istikrarlı bir hayat sahası açmaktadır. Bağın koptuğu yerde ise geleneksellik anlamını yitirerek yerini gelenekçiliğine bırakmaya başlamaktadır. Bunu Shils’ in bu aktarımıyla anlatmak doğru olacaktır;

‘Burada eğer bir inanç veya pratik ‘moda oluyor,’ fakat kısa bir süre hayatta kalabiliyorsa, bir geleneğe dönüşmeyi başaramaz; çekirdeğinde, gelenekselliğin kalbinde bulunan taraftarından alıcısına intikal ettirilme tarzları taşıyor olsa bile başaramaz. Bir gelenek halini alabilmesi için en az üç kuşak – bunların uzun veya kısa olmasının önemi bulunmaksızın – sürmesi gerekir” (Shils, 2002: 160)’.

Sosyal bilimler ve özellikle sosyolojide gelenek, sözcük anlamıyla; daha çok bir jenerasyondan diğerine aktarılan herhangi bir beşerî uygulama, inanç, kurum veya zanaat için kullanılmaktadır. Geleneklerin içerdiği şeyler oldukça farklı olmakla birlikte tipik toplumsal bir grubun ortak mirasının parçası olarak görülen bazı kültür unsurlarına riayet etmektedir. Bu anlamda gelenek, sık sık toplumsal kararlılıkla meşruiyetin kaynağı olarak görülür. Lakin mevcut değişime esas sağlayabilmek için de tekrar geleneğe başvurulur (Armağan, 1992: 13–14). Bu bağlamda gelenek karşımıza toplumsal ve sosyal mirasımızın bir parçası olarak çıkmaktadır. Ön kabullerimizin oluştuğu yaşadığımız ortamda, aktarılan geleneksel ögelerinde kabulünün sağlanması bizim öge ve imgelerimizden oluşmasına bağlıdır.

Geleneksel kültürlerde, Giddens’ın değindiği gibi geçmişe, önceki jenerasyonların deneyimlerini içerdiği ve sürdürdüğü için saygı gösterilip simgelerine değer verilir. Gelenek, belirli etkinlik veya deneyimi, yinelenen toplumsal uygulamalarla yapılanmış olan geçmişin, bugünün ve geleceğin sürekliliği içine empoze edilen bir zaman ve uzam kullanma yoludur. Tamamı itibarıyla durağan da değildir. Zira kültürel mirasını kendinden önce gelenlerden devir alan her yeni jenerasyon tarafından yine ve yeniden icat edilmek zorundadır (Giddens, 1998: 41-2). Böylece yaşanılan yaratılan geleneğe duyulan saygı böylelikle hayatımızda yer edinme yoluna girmiş demektir. Toplum tarafından belirlenen ve belli kalıplara uyan geleneksel motifler veya miraslar böylelikle bizden olana dönüşmüş olmaktadır.

Gelenek, kültürün geçmişini geleceğe bağlayan en hususi can damarıdır. Geleneksiz bilim, sanat, dil ile istikrarlı bir toplum hayatı düşünülemez. Nitekim gelenek geçmişten süzülerek gelmekte asırların birikimini bugüne aktarmaktadır. Bu özelliğiyle donmuş bir kalıp değil kültürün yaşam tarzına göre değişmesinin bağlı olduğu köktür; geçmişin değil, bugünün hayatı, düşüncesi, hissiyatıdır. (ÖZAKPINAR, 1997: 189). Geleceğe tutunduğumuz bağlar olarak adlandırılabilecek gelenek, bize uzun bir zaman perspektifinden dünümüze, bugünümüze ve yarınımıza bakmamıza olanak sağlamaktadır. Bu bağ toplumu

bir arada tutan ve köklerini güçlendiren, toplum için bireylerin adaptesini saplayan imgeler bütünüdür.

Geleneğe olan bağımlılık ve bağlılık, kültürün kendi içine kapanması gerektiği anlamına gelmez. Bilhassa günümüzde bu şekilde bir görüşün ortaya atılması dahi mümkün değildir. İçe kapalılık kültürün fakirleşip yozlaşmasına yol açar. Bununla beraber kültürel açıklık gelenek karşıtlığıyla sağlanamaz. Nitekim kültürel açıklık, teslimiyet anlamına gelmez. Geleneği dışlayıcı, kültürler arası bir ilişki ancak teslimiyet şeklinde vuku bulabilir. Ancak bu şahsidir. Cemiyet açısından bu, sosyolojik ilkelere ters düşen bir beklenti olabilir. Her cemiyetin kültürel yapısı diğerlerinden farklılık arz eder. Bu kültürün millîlik özelliğidir. Bu boyuttur ki evrensel olarak zikredilen kültürel unsurların bile onu idrak eden kültürün millilik vasfı gereği farklı varyantlarda görülmesine yol açar. Bu anlamda her kültür, cemiyet için bir kalıp sunar. İdrakler bu kalıp çerçevesinde gerçekleşir. Onun içindir ki terk edilen herhangi bir kültür ögesi dahi bu kalıbın şeklini alıp ona uymaktadır. Ne var ki bu ifadeden kültürlerin değişmez nitelikte oldukları anlaşılmamalıdır. Ancak değişim yavaş bir seyirde ilerlemektedir. Bu açıdan kalıp sert bir hususiyet göstermekte, zorlamalar kalıpta en az değişiklik yapacak şekilde gerçekleşmektedir.

1.2.3. İnanç ve Toplumsal Cinsiyet

Toplumsal yapıda kadının konumunu yönlendiren faktörlerden biri olan inanç olgusuna geçmeden önce inanç / dinin temel yapısında kaynaklık ettiği toplumsal cinsiyet kavramına değinilmesi oldukça doğru olacaktır. Toplumsal cinsiyet kavram olarak karşımıza, bireyin fiziksel cinsiyetinden ziyade içinde yaşadığı toplumda sosyo-kültürel olarak var edilmiş özel kimliğidir. Bu kavramın oluşmasında asli öncüller kültürün temel yapı taşları olan aile ve yaşanılan dini yaşam biçimidir. Toplum yapısı gereği bir sistemler ağıdır ve bu sistemler ağı oluşturduğu ihtiyaçlarına göre aktörün biyolojik farklılıklarını sosyolojik zemine oturtmak için kendi alt sistemlerini var eder. Var edilen bu sistemlerden biri de toplumsal cinsiyet kavramıdır ve kültürden kültüre toplumdan topluma değişim arz etmektedir. İlk olarak 1972 yılında Ann Oakley tarafından kullanılan kavram, kadın ve erkek arasındaki farklılığın biyolojik ögelerin yanında toplumsal ve kültürel olarak oluşturulduğunu, inşa edildiğini ifade eder (Kirman, 2011:328). Toplumsal yapı karmaşık

bileşenleri bütünüdür. Bu yapı içerisinde bireylerin kimliklerine kazandığı cinsiyet rolleri onların toplum içinde var olmalarını açıklarken yapılanları meşru kılmak için verilen adlandırılmalardır. Oluşturulan bu özel kimlikler bize hayatımızdaki diğer bireylerden farklılıklarımızı anlama ve anlamlandırma yolunda ışık tutmaktadır. Biyolojik unsurlarımıza zaman içerisinde eklenen toplumsal ve sosyal roller ile kimliğimizin nasıl oluştuğu sürecini toplumsal kimlik ya da toplumsal cinsiyet kavramları ile anlayabilmekteyizdir.

Toplumsal cinsiyet kavramı başka bir açıdan ise sosyolojinin üç ana kuramında farklı yaklaşımlarla incelenip farklı formatlarda açıklanmaya çalışılmıştır. Yapısal işlevselci yaklaşıma göre toplumda var olması gereken denge ve adaptasyonun varlığı toplumsal cinsiyet kavramında oluşan farklılıklara bağlıdır. Toplumsal cinsiyet birbirini tamamlayıcı birtakım rollerin şekillenmesini sağlar ve roller aile içinde kadın ve erkeği birleştirir (Başak, 2013: 225). Yapısalcıların burada anlatmak istediği nokta, toplumsal cinsiyet denge unsurlarını oluşturur ve yine bu denge içerisinde kadın ve erkeği bir araya getirmektedir. Toplumsal ögelerin alınarak bir bütünü bir uyumu sağlama noktasıdır burada toplumsal cinsiyet. Bizi hem birbirimizden ayıran hem de birleştiren bir unsurdur.

Toplumsal cinsiyetin oluşumunda var olan asli unsur biyolojik cinsiyetten önce kültürel faktörlerimizdir. Erkek ve kadın olarak tanımlanan görev ve sorumluluklarla toplumun ön gördüğü rollerle kimlik sahibi olmuş, fiziksel belirleyicilerden hareketle sosyo-kültürel bir gerçekliğin içinde yaşamaya başlamıştır.

Sosyolojik açıdan dini hayatın toplumsal cinsiyet kavramının oluşumundaki tesiri, toplumda meydana getirdiği kararları meşru kılan kutsal gücü ile kendisini göstermektedir. Cinsiyet ayrımının dinsel kökenleri bağlamında mana faktörü, kadınları erkeklere nazaran daha aşağıda konumlandırarak geleneksel rol kalıplarının devamına katkı sağlamaktadır. Bu bağlamda kadın erkek eşitsizliğine dayalı geleneksel cinsiyet rolleri kutsallaştırılarak kadınlar erkeğe bağımlı hale getirilmişlerdir (Bodur, 2013: 5). Bugün toplumsal cinsiyet konusundaki incelemelerde din boyutu neredeyse bağımsız bir alan halini alma noktasına gelmiş bulunmaktadır (Toker, 2012: 741).

Bu bağlamda toplumsal cinsiyet kavramı üzerinde birçok etkenin olduğunu söylemek doğru olacaktır. Toplumsal yapıda var olan parçalardan ibaret olan kültürel, sosyal, dini,

psikolojik ögeler bireylerin biyolojik özellikleri ile birleştiğinde toplumsal cinsiyet kavramının oluşumunu ortaya çıkaran bir olaydır.

Toplumsal bir dinamik olan kutsalın temsili olan dinin yeri ve meşrulaştırıcı gücü rasyonel bir gerçekliktir. Bireyin kimliğinin oluşmasında gelenek, kültür, din ve bu bağlamda var olan kurallar kuşatıcı bir güce sahiptir. Sosyal hayatta dinin meşrulaştırıcı gücü daha çok insanlar arası ilişkilerde, grupsal ve kurumsal ilişkilerde kendini göstermektedir (Berktay, 2006: 63-64). Din burada farklı dönemlerde farklı şekillerde algılanması dahilinde toplumsal ve bireysel olarak farklı sonuçlar doğurmuştur.

Bu bağlamda bakıldığında ilkel dinlerden çağımız dinlerine kadar toplumları bakısı altına alan dinlerin hepsinde kadının yeri, statüsü ve cinsiyet rolü belirlenmiş ve farklı şekillerde kadının algılanması toplumlar arasında farklılık göstererek karşımıza çıkmıştır. İlkel dinlerden totemizmde kadın totem olarak görülürken erkekler her zaman statü olarak kadınlardan üstün ve yüksek zümrede görülmüşlerdir. Hinduizm'de kadına karşı yapılan her türlü şiddet, baskı ve aşağılama kutsallık söylemleri ile meşrulaştırılarak kadın yerilmiştir. Mülkiyet hakkı bulunmayan kadının ideal evlenme yaşı da 8 olarak bilinmektedir. Başkaca ne tür haksızlığa uğrarsa uğrasın eşinden boşanamaz. Hindistan da ayrıca eşleri ölen kadınların törenlerle yakıldığı da bilinmektedir. Budizm'de de kadın anlayışı aynı şekildedir. Kadının herhangi bir hakkı bulunmamakla beraber kutsal yazınlarda aşağılanmaktadırlar. Eski Çinlilerde kadın insan bile sayılmaz ona isim takılmazdı. Erkek çocuklar makbul sayılır, kız çocukları "domuz" diye nitelendirilirdi (Topaloğlu, 1988: 18).

Görüldüğü üzere kadının konumu ve toplumdaki cinsiyet rollerine bakıldığında, çoğunlukla hep olduğunun dışında görüldüğü ve olumsuz muamelelere maruz kaldığı görülmektedir. Kültürler arası farklılığın tek ortak noktası ise burada değişmeyen kadın ve cinsiyetçi algısı olmuştur. Toplumların birbirinden farklılık göstermesi kadın algısını değiştirememiş, kadın bu kültürlerde hep aşağı görülen bir olgu olarak nitelendirilmiştir.

Çalışma itibari ile İslamiyet'in kadın sorununu çözdüğü konusunda; ilerici ve devrimci çabalarla kadına ilişkin cahilce düşünceleri değiştirerek toplumun yarısını teşkil eden kadın olgusunu yeniden topluma işlediği, göreceli olarak da kabul görebilen bir gerçeklik olarak karşımıza çıkabilmektedir (Aktaş, 1991: 252). İslam dininde hem Kur'an ayetleri ile hem de hadislerle vurgulanan kadının, nefis olarak aynı fakat dünyada, yaşamda

kendine biçilen roller gereği erkeklerden daha farklı şekilde yaratıldığı onlara annelikle başlayan duygusal bir bağ nakşedildiği anlatılmıştır. Bu bağlamda kadınların en başta insani olarak birer birey oldukları ve kadınlarında bir yaşama gayesi olduğu gibi birçok temel hakkının bulunduğu bizzat Hz. Muhammed tarafından ifade edilmiştir (İbn Mace, 1986:50).

Burada İslam dini ile değinilmesi gereken konu, diğer dinlerdeki gibi ne kadınların aşağılandığı ne haklarının ellerinden alındığı ne de erkeklerden hakir görüldüğü konu olmamasıdır. Allah İslam dinini kadını ve erkeği aralarında bir ayrım yapmaksızın yaratmıştır. İslam dini diğer dinlere göre zorlamadan, sert kurallar koymadan kadını ve erkeği ortak bir paydada tutarak her iki cinse de eşit yönlerle yaklaşmıştır.

İslam dininin kadına ve onun bireyselliğine yaklaşımı kutsal metinlerde net anlatılırken İslam medeniyetinin var olan coğrafyalarda oluşan farklılıklar İslam dininin teori ve pratikte farklı yorumlanmasından olmaktadır. İslam dininin kadını temelde bir emanet olarak görmesi İslam' ın kadının hem varlık olarak hem de annelik görevi yüklemesi dolayısıyla statü olarak toplumsal konumda yükseltilirken bu durumun sosyal hayata aktarımı oldukça faklı olumsuz sonuçlar doğurarak kendini göstermiştir. Bu bağlamda modernizm kavramının İslam ile karşı karşıya gelmesinin sonuçlarından kaçamayan Müslüman kadınlar kendilerine adata bir savunma mekanizması oluşturarak gelenekçilik ile modernliği geçmişinden bağını koparmadan gelecekle bütünleştirmeyi başarmıştır. Çünkü İslam burada modernliğe karşı koymak için değil modernlik içinde kendini kaybetmeme şeklinde görev üstlenmektedir (Özbolat, 2015:120).

İslam dini burada toplumsal yapı içerisinde bireyleri ve toplumu her şekilde kapsayıcı özellikler ile karşımıza çıkmaktadır. İslam dini kutsal kuralları olan am bu kurallar içerisinde kendisini bozmayan bireyleri topluma kazandırarak güncel hayata hazırlama ve ayak uydurma konusunda rehberlik etmektedir.

Kültürün de etkisiyle bu süreçte İslam dinine göre yaşanan topluluklarda kadın profiline kendine biçilen indirgemeci ve zorlayıcı rolünü benimsemek zorunda kalarak daha farklı bir ideoloji yapısındaki ortama yenilmek durumunda kalmıştır. Küresel değişimden ve özellikle de sekülerleşmeden Kirman (2005), 'etkilenen İslami yorumlar, kadın üzerinde hararetli tartışmalar yapmışlar geleneksel anlayışları terk ederek kısmen de olsa kadına hak ve özgürlükler vermişlerdir. "Eve" yani mahrem alana kapatılan kadın kamusal alanda kendi

varlığını var gücüyle göstermeye çalışırken nesnelliğinden kurtularak öznelik arayışını da sürdürmüştür' şeklinde bir yorumlama getirmiştir.

Osmanlı devletine bakıldığında ise kadın olgusu ve kadının bireyselleşmesi bir sorun olmaktan çok mahrem alanı işaret eden, dile getirilmeyen bir konu olmaktan başka bir şey olmadığı görülmektedir, Bu bağlamda toplumsal yapıda kadınlar dinin belirlediği ve uygun gördüğü şekilde yaşamlarına devam etmekteydiler. Osmanlı devleti kuruluş döneminde ise göçebe bir toplumsal ve kültürel yapıya sahip olunulması, kadınların işlere gidip gelme konusunda düzenlemeler açısından söz sahibi olduğu bir dönemdir (Turan, 1992:82). Bu bağlamda kurulan Osmanlı kadın örgütü olan Bacıyan-ı Rum teşkilatı kadınlar için toplumsal yapıda bütünleştirici olmuştur. Bu teşkilat kadınların üzerinde üretim ve sosyal hayatları konusunda bir düzen sağlanmasında etkili olmuştur (Kurt, 1999: 445). Diğer bir yandan toplumsal bir eksik olan eğitim alanındaki eksikler giderilmemiştir çünkü hala gelenekçi bir yapı içerisinde kadınlar varlıklarını sürdürmektedir.

Osmanlı devleti içerisinde Batı mmodernizminin etkileri baş gösterdiğinde toplumsal ve bireysel olarak etkilenmeler kendini göstermeye başlamıştır. Bu bağlamda ortaya çıkan Osmanlı-Türk modernleşmesi süreci, kadın haklarını ve kadın düşünsel değerlerini esas alarak ortaya çıkan Müslüman-batı karşıtlığının üstesinden gelmeye çalışmıştır (Göle, 2014:43).

Osmanlı devletinin yıkılışından Cumhuriyetin ilanına kadar olan süreçte kadınlar, ortaya çıkan yeni toplumda kendi benliklerinin izlerini göstermeye başlamıştır. Bu sırada meydana gelen toplumsal ve eğitimsel değişimlerden olan Tevhid-i Tedrisat Kanunu sayesinde laik eğitime doğru ilk adım atılmış ve kadınlar ve erkekler arasında olan eşitsizlik en azından eğitim konusunda eşit bir yaklaşımla açıklığa kavuşmuştur. Bu süreç içerisinde değişim hızlı bir şekilde kendini göstermiş ve planlanan Kıyafet Yasası, Medeni Yasa, Seçme-Seçilme Hakkı ve Ceza Yasası ile "cumhuriyet kadını" kavramı ortaya çıkarak, modern kadının oluşma sürecine katkıda bulunmuştur. Cumhuriyet kadını kavramının oluşması kadına hak ve özgürlüklerinde ideolojik olarak bir rahatlama sağlamış ve var olan konumlarındaki değişimleri olumlu yönde etkileyerek ilerlemelerine katkıda bulunmuştur.

Cumhuriyet kadını kavramının oluşması yine de kadın üzerindeki özellikle eğitim alanında, siyaset konusunda, kamusal alanda onların hala var olma çabalarını değiştirmemiş,

üstüne hala bazı kısıtlamalar ile kadın karşı karşıya kalmıştır. Bu bağlamda kadınlar ortaya çıkan Kemalist feminizm ile kamusal görünürlüğünü tam olarak elde edememiş olsalar da yine de onlara biçilen 'mahrem' alanın dışına çıkmak için elinden geleni yapmıştır. Süreç içerisinde sadece ideal kadın figürü değil ideal erkek figürü de belirlenmiştir. Oluşturulan bu kadın figürü kadınların daha çok kamusal alanda görünürlülüğe sahip olduğu ve Batılı izler taşıyan modern bir kadın figürüdür. Böylece ortaya ideal kadın imgesi çıkmıştır.(Göle, 2013: 24).

Gelişim sürecinde erkekler kadar kadınlar da "medeniyetin taşıyıcı bedenleri" olarak görülmüşlerdir. (Kadıoğlu, 1999: 108). Böyle görülmesine rağmen 20. yüzyılın Türk kadınından, Cumhuriyet dönemindeki kadınlardan, bugünlerin kadınlarına gelene kadar birçok sorunlarla, baskılarla ve tepkilerle karşılaşılması değişmemiştir. Kadın bu düzende cinsel bir obje olarak görülüp, töre ve geleneklerle baskılanıp, şiddete maruz kalıp; evlere kapatılıp, öldürülmekte ve son olarak da siyasal bir obje olarak algılanmaktadır. Bu yüzden ülkemize bakıldığında kadınların bireyselleşmesi konusunda karşı çıkılan düşüncelerin olması oldukça olağan bir durumdur (Bulunmaz, 2008).

Tüm bu gelişmeler dâhilinde bakıldığında kadınların kamusal ve çalışma alanındaki görünürlükleri konusunda bir ilerleme kaydettiği görülmektedir. Bu ilerlemenin ise kadınlar için yine olması gerekenden az bir ilerleme çabasıdır. İlerlemenin yarattığı kadın olgusuyla kadın mahrem alanın temsilcisiyken aynı zamanda geleneklerinden kopmadan modern etkilere kendini açarak, kendini toplumsal zihniyet içerisinde var etme yolundan gitmektedir. Burada ortaya çıkan Müslüman-Türk kadınlarının geçmişi ile geleceği ayırt etmeksizin yaşamda bırakma, onu yaşatma arzusu karşımıza çift yönlü bir ideolojiyi çıkarmaktadır. Bunun sonucunda modernizm ile gelen Batılı olma anlayışına karşı Müslüman kadınlar yine de gelenekselliğinden kopmadan geçmiş ile yenilik arasında bir bağ kurarak bunu birlikte yönetmişlerdir. Bu nedenle Müslüman kadınlar bu düzen içerisinde bireyselleşme yolunu türban olarak şekillendirmişlerdir. Böylelikle türban olgusu reel hayatta kabul gören bir gerçeklik olarak benimsenmiş ve tesettürle kadınlar kamusal alanda görünürlüklerini erkeklerin sahip olduğu kamusal alanlarda da göstermişlerdir (Özbolat, 2015:124).

1.3. MODERNİTENİN DOĞMA SÜRECİ VE GELENEKSEL/MODERN TOPLUMDA KADIN KAVRAMLARI OLUŞMASI

Modern kelimesi, M.S 5. yüzyılda Latince tam, şimdi, bugüne ait anlamına gelen 'modo' dan türemiş "modernus" sözcüğünden gelmektedir ve bu Romalıların eski kültüründen kopup yeni bir kültürü benimsediklerini anlatmak için kullanılan bir kavram olmuştur. Bu bağlamda modern kavramı eski olan ile yeni olan arasındaki bağa ve bunu farklılıklarına vurgu yapmaktadır. Çünkü geleneksellik ve modernlik arasında oluşan ikililikten doğan bir gerici düşünceler ve değerler vardır bir de modernliğin getirdiği dinamik olan güncel değerlerle donatılmış bir hayat tarzı vardır (Türköne, 2006: 484).

Bu süreç içerisinde modern kavramı toplumlar için farklı anlamlar taşımış ve kendilerini ifade etme yolunda da farklı şekillerde yorumlanmıştır. Çünkü her toplumun modernizmi anlama ve kendi bünyesinde işleme anlayışı toplumsal, siyasal, ekonomik vs. nedenlerle değişiklik göstermektedir. Modernizmin kavram olarak açıklanması toplumların dinamiklerine bağlı olarak değişen ve gelişen aktif bir anlamlandırma sürecidir.

Avrupa'da ise bu karşımıza modernden türetilerek modernite olarak karşımıza çıkmakta ve özellikle 17. yy'den itibaren meydana gelen ekonomik, toplumsal, kültürel ve siyasal değişiklikler sonucunda meydana gelen köklü değişimleri aydınlatmak adına kullanılmıştır. (Türköne, 2006: 484). Bu nedenle modernite, geleneksellik ve modern olan ile bir karşıtlık ilişkisi içirişinde olan ve beraberinde getirdiği değişiklikleri yaşam şartları içerisinde harmanlayan bir gelişimi ifade etmektedir (Türköne, 2006: 484).

Modernitenin ortaya çıkması için temel değerler ise, sanayileşme, kentleşme, rasyonalizasyon, bürokratikleşme, sekülerizm, ulus devlet, demokrasi ve laiklik gibi kavramların varlığındaki işlevselliktir. Bu nedenle modernitenin oluşum süreci insanlık tarihi açısından oldukça önemli bir süreçtir. Çünkü toplum zaman içerisinde gelişim ve değişim göstererek ileriye doğru bir adım atarak tarım hayatından sanayi hayatına geçmiş, sanayini gelişmesiyle toplumsal yapılar çeşitlenmiş ve bu ticareti doğurmuş, üretim tarzının değişmesiyle de kent oluşumlarındaki nüfus sayısı artış göstermiş ve modernite için gerekli temel yapı taşları oluşturulmuştur.

Modernite bu açıdan bireysel ve toplumsal olarak hiçbir otorite olmaksızın kendi kendine belirlenen ilkeler dâhilinde varlığını meşrulaştırma sistemidir. Çünkü modernite

insan aklının kullanılmasının hâkimiyeti sağlayacağını ve evrenin anlaşılmasında akılcı düşüncenin kaynaklık edeceğini ifade etmektedir. Bu nedenle gelenekselciliğin tanrı merkezli düşünce sistemi yerine modernizmin bireyselcilik olan insanı merkezine alan bir ideolojiyi kabul etmektedir.

Modernitenin getirmiş olduğu değişimlerin toplum ve sosyal yapılarda birçok farklılık meydana getirmesinin nedeni daha öncelerinden farklı olan bir eleştirel sistemin varlığını sürdürmesidir. Bu farklılaşma beraberinde evrim, devrim, özgürlük, demokrasi gibi birçok kavramı getirerek toplum yapılarında farklılaşmayı gözle görülür derecede gerçekleştirmiştir (Küçük, 1994: 89).

Bu süreçte böylece geleneksel toplum biçimi olarak karşımıza çıkan cemaatler çözülerek yerini cemiyetlere bırakarak insancılığın değerlerini ortaya çıkarmaktadırlar (Şaylan, 2002: 57). İnsan böyle bireysel olarak aklını kullanarak doğa ve kendisi ile ilgili bilgisini arttıracağı varsayılarak ilerler. Çünkü aklını kullanan insanın bilgisi arttığından toplumu çıkarlar doğrultusunda yeniden şekillendirebilecek ve ileriye doğru bir aktarım sağlayarak insanların yücelmesini sağlayacaktır (Şaylan, 2002: 57).

Avrupa topluluklarında moderniteye geçiş sürecini dört asli başlık altında toplamak mümkündür. Bunlar karşımıza;

a) Bilimsel Devrim: Newton tarafından başlatılan; doğrudan Tanrı ve melekleri tarafından yönetilen ve Tanrı'nın görkeminin bir yansıması olan doğa anlayışından kendi kendini sistematikleştiren ve matematiksel denklemler ile çözümlenebilecek bir doğa anlayışına geçilmesi sürecidir.

b) Siyasal Devrim: İktidarın güç kaynağının Tanrı'ya değil halka dayandığı ve iktidarın meşruiyetinin halkın isteğine bağlı olduğunun ortaya konulmasıdır.

c) Kültürel Devrim: Aydınlanmayla (Almanya'da Aufklarung, İngiltere'de Enlightenment, Fransa'da Eclaircissement ya da Lumiere le sieclede) aklın üstünlüğünün kabul edilmesini, toplumsal hayatın temeline akılcı ilkeler yerleştirilmesini ve dinin, yaşam tarzlarının küçük bir alanına indirgenmesini ifade eder.

d) Sanayi Devrimi: Coğrafi keşiflerin sonucunda gelişen ticaret ile yığılan ve artan sermayenin, bilimsel keşiflerle birlikte sanayi üretimine aktarılmasıdır. Üretimde

kullanılan tekniklerin hızlı gelişimi neticesinde kitle üretimi yaygınlaşmış ve yaşam standartları ile üretim ilişkileri değişmiştir (Küçük, 1994: 17–22).

Modernitenin oluşum sürecine bakıldığında birçok düşünsel ve toplumsal olguların ve olayların etkili olduğu görülmektedir. Bunlar Aydınlanma Çağı, Fransız Devrimi, Sanayi Devrimi ve alt yapısının oluşmasında da Rönesans ve Reform' un etkili olduğu görülmektedir. Rönesans ve Reform ile beraber dini ve kutsal bilgi karşısında, ilmi bilgiye verilen değer artmış ve kiliseye yönelik bir tepki oluşmuştur (Michelet, 1996: 1).

1.3.1. Modernizm Kavramı ve Geleneksellik Kavramı

Modernleşme sürecine bakıldığında Rönesans ve Fransız Devrimi ile Batı' da başlamış olduğunu ve dine dayalı bilgi yerine insanları ve dünyayı anlamayı kabul eden bir sistem görülmektedir. Bu temel alınan akılcı düşünce sistemi ile Batı toplumları etkilenmiş ve bu Reform hareketine kaynaklık etmiştir. Bu süreçte Batı da yaşanan gelişimlerin ve değişimlerin kendisini bilimsel, düşünsel, teknolojik ve ekonomik güçler olarak hissettirmesi dünya üzerinde de etkili olmaya başlamıştır. Bu bağlamda Batı dışındaki toplumların Batı'nın gelişmişlik düzeyine ulaşabilmeleri için önlerinde iki ayrı yolları vardı: Ya Batı'yı olduğu gibi taklit edip oradan gelen her şeyi sorgulamadan uygulayacaklardı ya da kendi yapılarını Batı'nın getirdiği kavramlara uyarlayacaklardır (Hasonova, 2007, s.252).

Batı tüm bu alanlarda gücü üstlenmesi ve değişimlerin başı olarak görülmesi, Aydınlanma Çağı ile ortaya çıkan düşüncelerin etkisiyle de modernliğin temsilcisi olarak görülmesi sonucu Doğu toplumları için kendi içlerinde bir güçsüzleşmeyi ortaya çıkarmıştır. Bu beraberinde Doğu toplumlarını Batı modernizmine karşı ayak uydurmak zorunda bırakmıştır. Batı' ya göre Doğu toplumlarının zayıflıklarının daha fazla olması Batı toplumlarındaki gibi değişim pratikleri yaratma konusunda yetersiz kalmışlardır. Bu bağlamda yenilikler ortaya koyamayan toplumlar Batı' nın gölgesinde kalmak zorunda kalmışlardır. Çünkü kendilerine ait bir dinamikleri oluşamamıştır (Göle, 1992, s.13).

Modernizm düşüncesi beraberinde getirdiği yeniliklerle toplumsal ve bireysel aydınlanma için birçok seçenek sunmuştur. Ancak eskinin getirmiş olduğu gelenekselcilikten ve eskiye bağlılıktan kurtulmak kolay olmamıştır. Doğu toplumları bunu Batı' da görmüş oldukları sonuçları benimseyerek gölgesinde bir şeyleri değiştirmeye

çalışmış ama kökten bir değişimi de kabul etmedikleri için tam olarak Batı düşüncesinin ve onun getirdiği düşünce ve değerler siteminin içine girememiştir.

Batıya karşı oluşumları hızlandıran süreç, Batı' da tahsil gören Müslüman aydınların etkisini göstermeye başlaması ve bunun sonucunda bir hayranlık uyandırma duygusu Müslümanlar arasında etkili olmaya başlamıştır. Tahsil için Batı' da olan Müslümanların, Doğu kültürü içerisinde Batı çıkarımları yapmaları Batı sempatisi uyandırma noktasında etkili olmuştur. Bunun sonucunda bu etkileşim ve oluşan sempatizanlık Doğu' nun yetersizliklerini gösterme açısından anlaşılır sonuçlar doğurmuştur. Sonuç olarak çare de Müslümanların kendilerini, inanç ve düşüncelerini değiştirmelerinde, yenilemelerinde ve bazı şeylerden vazgeçmelerinden geçmekteydi (Kara,2014, s.20-21).

Görüldüğü üzere İslam sadece bir inanç değil aynı zamanda içerisinde birçok pratiği barındıran bir medeniyettir. Modernizm gelişimin temel yapı taşıyken, geleneksellikten doğan İslam dininin bu modernizm karşısında değişmeden kapalı olarak durması oldukça zor bir durumdur ki medeniyet demek gelişen ve sürekli değişimlere açık bir kavramdan geçmesi nedeniyle Batı' dan etkilenmemek bu noktada imkansız hale gelmiştir. Modernlik ve geleneksellik karşıt iki kavram olmasına rağmen aslında birinin varlığı diğerini ortaya çıkaran neden olarak karşımıza çıkmaktadır. Var olanın eksikliğini anlaşılması yeni gelenin getirdiklerine açık olmaktan geçmektedir. Böylelikle karşıt olan iki kavramın zaman içinde iç içe geçerek toplumları kendi bünyesinde harmanlaması kaçınılmazdır.

1.3.2. Modern Toplumda Kadın

Modern toplumda kadın kavramına değinmeden önce çalışmada bahsedildiği gibi kadın kavramı ilk çağlardan günümüze kadar pek çok kavramla özdeşleştirilmiş ve şekillendirilmiştir. Geleneksel kadının varlığının yeniliği kaldıramayacağı düşünce her dönem var olmuştur ancak kadın ve erkek arasındaki eşitsizliğin sürekli kadınlar üzerinden baskıcı bir şekilde şekillenmesi, kadınların duvarlar arasına sıkıştırılıp sadece doğuştan kazanılan rollerle tanımlanması ve kamusal alandaki görünürlükten pay almak istemeleri gibi etmenlerle Batı' nın ideolojik pratiklerinin benimsenmesiyle geleneksel kadın modeli yerini modern ve yenilikleri takip ederek özünde var olan rollerinden vazgeçmeden bunun yanında yeni yan roller de alarak değişime uğramıştır. Yine daha anlaşılır olmak adına tarihsel süreç içerisinde toplumdaki kadın varlığından söz etmekte fayda olacaktır.

Çalışma kapsamında görülecektir ki toplumların kadına bakış açısı her zaman farklılıklar göstermiştir. Bu bağlamda bakıldığında Hristiyan merkezli bir Avrupa' da kadına yapılan muamele bir binek / yük hayvanına yapılan muameleden farksız olduğu görülmektedir. Kadın bu toplumlarda her zaman aşağılanan birer hayvan gibi görülmüşlerdir. Bu süreç kadınlar için doğal olarak birçok haksızlığı beraberinde getirmiştir. Örneğin; 1494 yılında VI. Aleksandr, 1521 de X Lui, 1522 de VI. Adriyen günahsız kadınları büyü yapmak ve şeytanla bir olmak ithamları ile öldürtmekten geri kalmaması gibi… (Benazus, 2008, s.280). Bu açıdan kızların hiçbir değeri yoktu ve söz söyleme hakları, evlilikler üzerinde bir güç ü asla yoktu. Burada güç sahibi ya koca ya da babaydı. Eski Yunan' da ise kadının özel hayatına katlanması, buna karşı çıkamaması ve sessiz kalması gerekliydi. Öyle ki kadın kavramı toplumca aşağılık bir kavram olarak görülerek kadın denmesi küfür yerine geçmekteydi. Kadınların görevi burada erkekleri çocuk sahibi yapmaktı (İleri, 1993, s.15-18).

İngiltere' ye bakıldığında da kadının konumu değişmemiştir. Çünkü kadın murdar bir varlık olarak görülmüş ve İncil' e bile el süremeyecek bir konuma yerleştirilmiştir. Kadınlar İngiliz kanunlarında asla bir vatandaş olarak sayılmazlardı. Mülkiyet hakları olamazdı. Toplumsal açıdan kadın olgusu o kadar yozlaşmış durumdaydı ki kraliçe Elizabeth zamanında büyücü avı zirve noktalara ulaşmıştır. Bir hâkim, Kitab-ı Mukaddesi 53 kez okumak ve 20 bin büyücüyü (kadını) ölüme mahkûm etmekle övünebiliyordu (Akdemir, 1991; akt. Çimen, 2008). Kraliçe Elizabeth ve I. James dönemlerinde İngiltere'de binlerce kadın "Şeytanlarla el birliği yapmışlardır" denilerek canlı canlı yakılmışlardır. Kadın görüldüğü üzere hep hakir görülen erkeklerden aşağı sayılan ve hep kötü olayların ve durumların sebebi olarak görülmüş ve kadınlar bu sonuçlara katlanmak zorunda bırakılmıştır.

Fransız Devrimi'nin gerçekleşmesi ve Hz. İsa'nın kölelikten kurtuluşu ilan edilmesi kadınlar konusunda değişimlere sebep olmamıştır ki maalesef bunların olması kadınları kapsayan değişimler değildi. Kadınlar bu dönemde de aşağı görülmeye devam etmiş, kadınlar yanlarında bir velisi olmadan anlaşma dahi yapamayacak şekilde konumlandırılmıştır. O kadar ki deliler, çocuklar ve kadınlar ehliyet sahibi olarak görülmemekteydi. Bu dönemde gerçekleşen Fransız medeni kanunu ile evli olan kadınlara kendi el emeği ile bir şeyler yapması hakkı verilmiştir. Tüm bunlar sonucunda kadınların sürekli ezilmeleri ve aşağı görülmeleri üzerine köklü bir gelişme olan Feminizm hareketi

ortaya çıkmıştır (Akdemir, 1991; akt. Çimen, 2008). Bu bağlamda Batılı ülkelerin gerçek anlamda modernleşme seviyesine girmeleri ekonomik ve toplumsal değişimlerle değil gittikçe artarak devam eden kadın hakları sebebiyle olmuştur. Batı'da modernleşme sürecinin başlamasında geleneksellikten kopan toplumların modern topluma geçiş süreçleri kısmına kadar olan dönemde kadın hakları genelde güncel bir konu değildi. Bu nedenle kadın haklarının önem kazanması ve gündeme gelmesi Batı'nın çağdaşlaşma aşamasını, yani 20. Yüzyıla denk gelmiştir (Arat, 1996, s.14).

Sanayileşme devrimine gelindiğinde görülen hem kadınların hem de gençlerin en ağır işlerde çalıştırılması olmuştur. Emsal olarak tuz madenlerinde, halat bükme işinde, mum manifaktüründe ve kimyasal madde yapan yerlerde gece işlerinde gençler ağır işler yapmak zorundadırlar; makine ile yapılmayan ipek dokumacılığında, tezgâhları çevirme işinde, gençler; ölesiye çalıştırılmışlardır. Burada diğer önemli olan nokta ise en kötü olarak nitelendirilen paçavra ayıklama işinde kadınların ve genç kızların kullanılmasıdır. Buradan da görüleceği gibi kadınların ve genç kızların en başından en sonuna kadar olan çalışma süreçlerinde yaşam boyu haksızlığa uğramış olmalarıdır. Bu ise kadınları daha kendilerini tanımaya başlamadan ağır ilerde çalıştırılarak onları küfürbaz ve kaba birer oğlan çocukları haline dönüştürmüş olmasıdır (Marx, 2009, s.442-466).

Bu bağlamda bakıldığında kadınların ev alanının dışına çıkması hem kadına yüklenen rolleri çeşitlendirmiştir hem de onları ağır kalıplar altına sokmuştur. Kadınlar emeği karşılığı bile çalışmak için bile olsa hep hakir görülen taraf olmaktan kaçamamış ve çalıştıkça birer erkek çocuğu gibi görülmeye başlamışlardır. Kadın çoğunlukla çalıştırılırken bile en aşağı görülen işlerde çalıştırılmış ve üstleri başları kir pas içinde evlerinin yolunu tutmak zorun bırakılmışlardır.

Kadınların toplumdaki konumları konusunda atılan diğer bir adım ise 1789 Fransız Devrimi ile "İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi" nin yayınlanmış olmasıdır. Bunun sayesinde bireylerin hak ve özgürlükleri tanınmıştır. Bu durum ise beraberinde birçok değişimi ve gelişimi getirmiştir. En köklü değişim bu dönemde eski ideolojik yapıların yıkılarak halkın artık özgür iradesiyle seçtiği parlamento sistemine geçiş olmuştur. Bu nedenle anlaşılacağı gibi kadınların kitlesel olarak tarih sahnesine çıkmaları ilk kez Fransız Devrimi'yle gerçekleşmiştir. Ancak buna kaynaklık eden ayaklanmalar da devrimi başlatan faaliyetler olmuştur. Bunlara; Bastille ve Versailles yürüyüşlerine çeşitli kesimden kadınlar devrime

destek vererek katılmışları, devrimin simgesi olan “eşitlik”, “özgürlük”, “kardeşlik” sloganlarına sarılarak hak talep etmeleri örnek olarak gösterilebilmektedir (Çakır, 1996, s.18-19).

1.4. GELENEKSEL ZİHNİYETTEN MODERN ZİHNİYETE GEÇİŞLE DEĞİŞEN GİYİM ANLAYIŞI VE MODA OLGUSU

1.4.1. Moda Kavramı

Geleneksel zihniyetten koparak modern zihniyete geçiş sürecinde değişim ve gelişimler sadece ekonomik, toplumsal, kültürel, tüketim alanlarında olmamıştır. Yaşanan bu gelişmeler beraberinden eski olan yani Doğu kültüründen uzaklaşıp Batı kültürünün benimsenmesiyle giyim tarzında olan değişimleri beraberinde getirmiştir. Bu bağlamda Batı ile bütünleşme söz konusu olup süreç içerisinde bu bütünleşme içselleştirilmiştir. Tüm bu gelişmeler üretim ve tüketim ilişkileri de değiştirmiş ve üretimin yerini artık tüketme eylemi almaya başlamıştır. Bu günümüzde de hâkim olan tüketim kültürünün oluşumunu sağlamış ve temelleri atmıştır. Moda kavramı tüm bu bağlamda karşımıza tüketim faaliyetleri içerisinde var olabilmek için yeni olana sahip olmak, yeni olanı takip edip çağdan geri kalmamak olarak karşımıza çıkmaktadır. Modanın dinamik bir olgu olması bireylerin de tüketim davranışlarında dinamikleşmesini gerektirmiş bu yüzden de tüketim kültürü olgusu moda ile birlikte ateşlenen bir kavram olmuştur.

Bir kavram olarak moda, ‘oluşmayan sınır’ anlamına gelen modus kelimesinden türetişmiş bir kelimedir. Bu bağlamda moda kavramı çeşitli anlamlar taşıyarak biçim, stil, tarz, sınıfsal hayat anlayışı, statü simgesi, yüksek kesime ait olma gibi bileşenleri bünyesinde barındırmaktadır (Abalı, 2009: 128-129).

Moda kavramı sosyolojik olarak bakıldığında ise; bireylere gündelik hayatları içerisinde adetler ve örfler konusunda farklı geçici değişimler sunabilen olgu olarak tanımlanabilmektedir. Bu nedenle modanın bireylere yüksek bir zümreye ait olduğunu ekmesi ve bunu aşılaması oldukça olası bir sonuçtur (Abalı, 2009, 129). Günümüze bakıldığında ise hazır giyim ve seri üretimin artmasıyla moda olgusu her kesimden bireylere hitap eder hale gelmiştir.

Türkçe de ise moda kavramı daha çok batılılaşma ile dillenmeye başlamış ve bu batılılaşma daha çok Fransız Devrimi ile gerçekleştiğinden Fransız zevkinin hâkim olduğu bir giyim kuşam şekli Osmanlı toplumsal ve sosyal yaşamında da hüküm sürmeye başlamıştır. Yaşanan değişimler Osmanlı sosyal hayatında sentezlenmiş ve gündelik hayata batı modası şeklinde yansımıştır.

Moda kavramı Sanayi devrimi ile modern kesimin özelliklerini belirlemek ile kalmamış bunun yanı sıra burjuvazi moda kavramıyla halktan ve aristokrasiden ayrılmanın bir yolunu bulmuştur. Bu bağlamda geleneksel toplum yapısındaki giyim hiyerarşisinin kalıpları kırılmış ve yerine herkes için kullanılabilecek bir moda olgusu gelmiştir. Herkes için ulaşılabilir bir moda anlayışı ile alt tabakadakiler üstü tabakadakileri giyim olarak hem takip etmeye hem de taklit etmeye başlamışlardır. Bunun sonuncunda da üst tabakadakiler sürekli alt tabakadakilerle giyim alanında çatışarak onlardan farklı olmak için sürekli bir yenilik arayışına girmişlerdir (Barbarosoğlu, 2013: 13).

Tüm bu gelişmeler dâhilinde görülmektedir ki moda; toplumsal yapıda sınıf ayrımı gibi durumlara sebep olarak bireyleri kendi içlerinde gruplandırmıştır. Yeni olana sahip olma arzusundan kaynaklı olarak sürekli gelişen moda, beraberinde hem birbiri gibi olmaya çalışan bireyleri hem de birbirinden farklı olmaya çalışan bireyleri doğurarak bir çelişkiden beslendiğini söylemek doğru olacaktır.

Fatma Barbarosoğlu'na göre ise giyim anlayışı bireylerin kendilerine ve dünyaya bakış açısını yansıtmakta ve modayı elinde şekillendiren modacılar ise bu amaçla sundukları yarattıkları imajlarla bireylerin dünyaya ve kendilerine olan bakış açılarına hitap ederek tüm bu süreci şekillendirmektedir (Barbarosoğlu, 2013: 11). Bu bağlamda bakıldığında toplumların birbirinden farklı özellikler taşıması giyim ve kuşama yüklenen anlamları da farklılaştırmıştır. Örnek verilecek olursa; Doğu dünyasında Müslüman olanlar için göze çarpmamak, güzelliği ön plan çıkartmamak, örtmek ya da örtünmek temel kural iken Batı dünyası için tam tersi güzel olmak ve bunu vurgulamak için giyinilmesi gerektiği söz konusudur. İşte bu nedenle moda burada toplumlardaki kültürel, sosyal, örfi olguların yaratmış olduğu farklılığı ortadan kaldırmaktadır (Erkilet, 2012: 12).

Moda, tüm bunların yanı sıra tüketim kavramı içerisinde de değerlendirilebilmektedir. Çünkü modanın sürekli değişimi le tüketim iç içe geçmek zorunda kalmıştır. Bu yüzden eski

olan atılıp yeni olana sahip olma arzusu israf kavramını ortaya çıkarmaktadır ki bu kavram moda için önemli bir kavram değildir (Erkilet, 2012: 133).

Görüldüğü üzere moda kavramı birçok farklı değişkenle açıklanabilecek bir kavramdır. Yaratılan tüketim toplumu sayesinde modanın bireyleri sürekli olarak yönlendirme çabası etkisini arttırarak devam etmektedir. Moda kavramı Batılılaşma düşüncesi ile İslam kesiminin de hayatlarına girmiş, başta karşı çıkmalarına rağmen zaman içerisinde kendilerini modayı ve yeni olanı takip etmekten alıkoyamamışlardır. Bu bağlamda İslam ve moda kavramları oluşturulan yeni muhafazakâr çevreler tarafından birleştirilerek tüketim toplumuna 'İslami Moda' olgunu yerleştirmişlerdir. Böylece modern muhafazakâr kesim pazar ve tüketim faaliyetlerinde kendilerine yer edinmişlerdir.

Görüldüğü üzere moda kavramı birçok farklı değişkenle açıklanabilecek bir kavramdır. Modanın bireyleri hep daha fazlasına yönlendirme çabası yaratılan bu tüketim toplumuna ait bir sonuçtur. Bu kavram muhafazakâr çevrelerin eskiden kınamasına rağmen artık muhafazakârlarında hayatlarına girmiş, hem görünümlerini hem de statülerinde birçok değişikliğe sebep olmuştur. Bu bağlamda İslam ve moda kavramları oluşturulan yeni muhafazakâr çevreler tarafından birleştirilerek tüketim toplumuna 'İslami Moda' olgunu yerleştirmişlerdir. Böylece modern muhafazakâr kesim pazar ve tüketim kartelinde kendilerine yer edinmiştirler.

1.4.2. İslami Modanın Gelişim Süreci

Moda ve İslam dininin yanyana gelen iki kavram olması bize tüketim kültürünün süreç içerisinde nasıl işlediğinin ve çarklarına neleri eklemleyerek varlığını sürdürdüğünün kanıtıdır. Küreselleşen dünya şartlarında ve kapitalizmin sunduğu seçeneklerle İslami kadınlar da popüler olanın arzusuna düşmüş ve giyim kuşam anlayışını Batılı modern kadınların giyimine yaklaştırmaya çalışmıştır.

İslam ve moda kavramlarına İslami bilgiler açısından bakıldığından birbirine tezat iki ayrı kavramlar olması, içinde yaşadığımız tüketim toplumundaki İslami moda kavramının oluşmamasında etkili olamamıştır. Örtünme olgusu ve İslami moda ilişkisine bakıldığında modanın İslami koşullara uygunluğu ile bunu da yine bu doğrultuda yaşam şekillerine aktarımıyla ortaya çıkmıştır (Binark, Kılıçbay, 2000: 8). Moda algısının İslami

uygunluğa tutunma noktası, modanın İslami alana ışık tutacak şekilde Pazar yaratmasındadır. Bu bağlamda muhafazakâr kadının giyim tarzının yıllar içinde geçirdiği değişikliği şu şekilde açıklamak mümkündür;

1960'lı ve 1970'li yıllarda başörtüler küçük üçgenler olarak boynun altından düğümlenivermiş. Saçlar perçemle beraber önden gözükmekte. Vücut hatlarını hafif ve naif bir şekilde belli eden pardösüler dizden dört parmak aşağıya kadar uzanıyor. Giyilen çoraplar son derece kalındır.

"Geleneksel dindar kadınların kıyafeti" olarak görülen bu giyim tarz, 1970'li senelerin başından sonra "dini kaynağından öğrenen" genç kızlar tarafından reddedildi. Başörtüsü saçın bir tek telini dahi göstermeyecek tarzda takılmaya başlandı. Pardösülerin boyu ayak bileğinden dört parmak yukarıya kadar uzatıldı.

1970'li senelerin ikinci yarısından itibaren pardösüler daha takvalı olduğu için "kabul edilen" çarşafa yakın bir çizgide giyilmeye başlandı. Yere kadar uzun ve bol pardösüler, omuzlardan aşağı dökülen büyük eşarplarla tamamlandı. Gerek pardösünün gerekse başörtünün krem, külrengi, bej, gibi dikkat çekmeyen veya siyah, kahverengi, lacivert gibi koyu renklerde olması üzerinde ısrarla duruldu. Tesettür giyimin öncüsü sayılan firmalar da, zaten bu renklerin ötesinde "çalışmadı".

Görüldüğü üzere giyim anlayışı zaman içerisinde birçok devinime uğramış ve kendinden önceki her bir var olan giyim şekline farklı bir özellik ekleyerek sürekli değişimini sağlamıştır. Bu modernleşen toplumlarda kaçınılmaz bir sondur. Yeniyi kabul etmek ve yeniye sadece yeni olduğu için değil aynı zamanda gerekli olduğu düşüncesi ile yaşam tarzlarını etkilemek ancak köklü değişimleri beraberinde getiren moda olgusu ile gerçekleşmiştir.

1980'lerin sonuna gelindiğinde "tesettür giyim eşittir takvalı giyim" anlayışı yaygınlaşmaya başlamıştır. Bu süreçten sonra 1990'lı yıllardan itibaren bireyciliğin ön plana çıkmasına Özal' ın ekonomisi de eklenince Müslüman kesimin kamusal ve toplumsal alanda daha çok görünürlük istemeleri beraberinde tüketim kültürünün de etkin olmasıyla önce renklerden başlayıp daha sonra bu kadınlar arasında 'bedenim benimdir ve buradadır' olgusunun yaygınlaşmasına neden olmuştur (Barbarosoğlu, 2013: 95-96). Görüldüğü üzere

değişimin nereden başladığı ve etki alanının nereden oluşturulduğu oldukça önemli bir noktadır. Çünkü çıkış noktası her zaman daha iyi başlangıçlar için bir adım oluşturmaktadır.

Bu bağlamda tesettür giyimin "öncüleri" olarak kabul edilen kişiler moda imgelerini kullanmaya başlayarak öncelikle daha dikkat çekici renkler kullanarak tasarımlarını yapmaya başlamışlardır. Bu nedenle iş kollarında bile renkler ayırt edici özelliklere sahip olmuştur. Mesela kamusal alanın bej, krem tonları, külrengi, alternatif kamudan vazgeçme sürecinde parlak maviye, parlak sarıya, parlak yeşile ve parlak pembeye dönüşmüş, 1990'lı yıllardan itibaren bir "frapanlaşma" dönemine girilmiştir (Barbarosoğlu, 2013: 98).

Renklerde belirli tonların ve modellerin içinde yaşanılan dönmede popüler olması, bireylerin tercihlerinin bireysel önemine ve farklı olma duygusunun vurgusuyla tesettür modası, örtünme olgusuna yeni değişimler getirdiği (Binark, Kılıçbay, 2000: 8). Örneğin; Gri, siyah, bej, krem gibi göze çarpmayan renkler ne kadar tevazuyu, göze çarpmamayı ve bir tarağın dişleri gibi denk olmayı çağrıştırmaktaysa da; kadın giyimine sıçrayan parlak renkler de o kadar gösterişi, zenginliği, başkalarından farklı oluşu, statüyü temsil etmekteydi (Barbarosoğlu, 2013: 99). Burada renkler özellikle parlak tonlardan oluşan renkler kadınların kamusal alandaki görünürlükten korkmadıklarının birer göstergesi de sayılmaktaydı.

Bütün bu gelişmeler dâhilinde 2000'li yıllara gelindiğinde özellikle muhafazakâr kesimde hızlı bir modernleşme ve yeniyi bünyesinde hazmetme süreci başlamıştır. Burada en çok öne çıkan değişim tabi ki kadınların kılık ve kıyafetinde olmuştur. Böylelikle artık örtünme olgusu ve moda yenilikleri takip eden ve uygulayan bir zemine doğru ilerleme kaydetmiştir. Bu zaman içerisinde muhafazakâr kadınların dış görünüş ve estetik duruşuna daha da önem vermesine sebep olmuştur. Bu bağlamda moda da 2000' li yıllara gelindiğinde muhafazakâr kadınların giyimin önemli bir parçası olduğu görülmektedir.

Kıyafet modasına sosyolojik açıdan bakıldığında, neredeyse tarihin her döneminde giyim ve kuşanmanın hem dini hem de bir sınıfsal yönünün olduğu görülmektedir. Bu nedenle giyim, sunduğu özellikler dâhilinde ait olunan kesimi gösteren olgu olarak yorumlanabilmektedir (Özdemir, 2003: 32). Erkilet'in aktardığı üzere, Pitirim A. Strokin "giyim toplumsal ve sosyolojik açıdan değer bileşenlerinden oluşan bir göstergedir'' demiştir (Erkilet, a.g.e. s.28). Başka bir bağlamda bakıldığında ise; muhafazakâr kadın

Cumhuriyetçi değerlere tehdit olarak algılanmış ve bu yüzden toplumsal ve kamusal alanda güçsüzleştirilmiştir ve başörtüsünün aşağılayıcı profilinden kurtulmak için ünlü markaların ürünlerini kullanmaya başlayarak bir nevi İslami sosyete diye adlandırılan sınıfsal kesimi oluşturmuşlardır.

George Simmel'e göre ise; giyim olgusu ve davranış kalıpları arasında benzerlik bulunmaktadır. Bunu aynı tarzda giyinen bireylerin aynı davranış şekillerinde bulunacağını söyleyerek açıklamıştır. Bu yüzden küresel moda anlayışına doğru bir ilerleme muhafazakâr kadınları laik kesimin yaşam tarzına yakınlaştırmıştır. Görüldüğü üzere İslami kesimin hayat tarzının laik kesimden neredeyse farksızlaşması, giyim-kuşam ve günlük hayat pratiklerinde ve davranış kalıplarındaki modernleşme ve her alanda moda olanı takip etmeleri ile alakalıdır.

Başka bir düşünür Simmel' e göre ise; modern zamanlarda modanın giderek gücünü arttırmasının birkaç nedeni vardır. Bunu, kalıcı ve sorgulanamaz olan düşüncelerin ve kanaatlerin modern süreç içerisinde moda bağlamında güç kaybetmesinde bulduğunu söylemektedir. Bu bağlamda İslami gelenek içerisinde gelişen İslami tesettür algısında sorgulanamaz, dokunulamaz kavramları etkilerini uzun süre sürdürmüştür. Bu kalıplar modern zamana geçiş ile çözülmeye ve yumuşamaya başlamıştır. Böylelikle tesettür modasında daha çok bireysel tercihlerin ön plana çıktığı pratiklerden oluştuğu görülmeye başlanmıştır. Bu gelişim muhafazakâr kadın kesiminin giyiminde dinin etkisini azaltmış ve sonuç olarak dinin yerine artık moda ve modernizm kavramları gelmeye başlamıştır.

Moda kavramının birçok değişme sebep olduğu açıklanabilir bir gerçekliktir ki bu kamusal alanda özellikle muhafazakâr kadınların konumlandırılış şeklinde bir ivme de kazandırmıştır. Ayak uydurmak ya da uydurmamak arasındaki gelgitlerin ortadan kalkması kendisini bu alanda görünür yapmak isteyen kadınlar tarafında kullanılan bir gerekçe olmuştur.

1.4.3. Giyim Kavramı Ve Zaman İçinde Değişimi

Kadın giyimi üzerine yapılan tartışmaları anlamak için ilk önce giyim kavramı üzerine bir araştırma yapmak doğru olacaktır. Karşımıza ise ilk çıkan giyimin bir toplumsal olgu olduğudur. Giysi kavramı Arapça da 'libas' kelimesinin kökenini oluşturmaktadır ve buna göre anlamını saklamak, göstermemektir. Bu bağlamda Fransa da giyim kavramına farklı bir anlam yüklememiştir. Diğer ülkelere bakıldığında ise; İtalya' da 'costume' olarak kullanılmış ve alışkanlık, görenek, tutum gibi anlamlarda kullanılmıştır. İngilizce anlamına bakıldığında 'dress' kelimesi ile düzeltmek, süslemek anlamında kullanılmıştır. Bu bağlamda görülmüştür ki Batı dünyası giyimin süslenmek ve güzelliği daha belirgin hale getirmek için kullanırken, Doğu dünyası ise göze batmamayı, güzelliği belirginleştirmemeyi daha sade olunması gerektiğini vurgulamıştır (Barbarosoğlu, 2015: 12).

Bu bağlamda bakıldığında İslami örtünme karşımıza kadınların erkeklerle karşılaştıklarındaki mahrem alana uygun olarak giyinmelerini sağlayan özel bir giyim ölçüsü olarak çıkmıştır (Aktaş, 1991: 161). Bu giyimin ölçülerini de Özdalga ortaya koymuştur: Örtünmek kavramı yapısı gereği içerisinde birçok farklı anlamı taşıyan bir kavramdır. Bu bir kadının çekiciliğini saklamak için örtünmesi ya da kadının vücut özelliklerini gizlemek i çin kullanılan örtünme olarak söylenmesi doğru olacaktır. Bu nedenle sadece vücudun değil aynı zaman yüzün de bir bölümünün peçe yoluyla kapatılması şeklinde bir giyim şekli söz konusudur. Bu bağlamda bakıldığında son zamanlarda Türk kadınlarının giyinme anlayışları bu anlatılan özelliklerden farklıdır. Bu farklılık yüzü kapatmadan saçı ve omuzları bir başörtüsü ile kapatarak uzun bir pardesü ile vücut hatlarını gizlemek şeklindedir (1998: 15).

Bu bağlamda, zihniyetin dışarı yansıma şekillerinden biri de davranışlarının yanı sıra giyim anlayışıdır. Kişilerin giyim anlayışı estetik zevk ve beğenileri, ekonomik durumlarını, mensubu oldukları ve olmak istedikleri sınıfın ipuçlarını vermektedir. Kısacası giyim sahip olunan zihniyetin sembolleşmiş şeklidir (Barbarosoğlu, 8. Baskı, 2017: 23).

-*Geleneksel kıyafetin özellikleri:*

1-Kıyafet statüyü belirleyici bir işlev üstlenmiştir. Alt tabaka üstü tabakanın kıyafetini taklit edemez.

2-Coğrafi iklim koşullarına uygunluğun ön planda olması bölgeler arası giyim farklılığını oluşturmaktadır.

3-Kıyafetteki tarz uzun yıllar bir değişikliğe uğramadan devam eder.

4-Kıyafetlerin hazırlanması büyük ölçüde el işçiliği gerektirmektedir.

5-Kıyafetler toplumda geçerli olan ahlak kurallarını yansıtır.

-*Modern kıyafetin özellikleri:*

1-Kıyafetler ast-üst ilişkisine dayanmaz. Aşağı tabaka sürekli olarak üst tabakanın giyimini taklit eder.

2-İklim şartlarına uygunluk söz konusu değildir. Mesela kot pantolon hem aşırı sıcaklarda hem soğukta giyilmeye devam etmektedir.

3-Kıyaferler moda sayesinde kısa periyotlarda değişikliğe uğramaktadır.

4-Kıyafetlerde el işçiliğinin yerini konfeksiyonun seri üretimi almıştır.

5-Ahlak kaidelerine uygunluk yerini protestocu tavra bırakmıştır.

Moda kitlelere kitleler ile arasında bir bağ kurmaktadır. O da moda olanın modern kadın giyeceğinin olduğu vurgusunun yapılmasıdır. Bu nedenle moda defilelerin de genellikle modern, çağdaş, dinamik kadın özellikleri ile geleneksel kadının giyim özellikleri ortadan kaldırılmaktadır. Moda kendini gerçekleştirirken bu yüzden geleneksel olana seslenmek ile uğraşmaz. Çünkü hedef kitlesi için bu kesimi almaz. Moda ortaya koyduklarıyla gelenekseli değiştirmeye modernitenin içerisine sokmaya çalışmaktadır. Bu yüzden karşımıza geleneksel ve modern kadın ayrımının açık şekilde çıktığını görmekteyizdir.

Bu bağlamda geleneksel kadının tersine modern kadın ürettiğinin ve üretilen karşısında aktif şekilde durduğundan moda için referans grubunu oluşturmaktadır. Modanın kaynaklık ettiği içeriklerde geleneksel kadının kullanılmaması buna karşın modern kadın tiplemelerinin kullanılması, geleneksel kadınları moda tiplemesi konumundan düşürmüştür (Barbarosoğlu, 2017: 24-25).

Bu sürece bakıldığında en önemli etkenin zaman kavramı olduğu ve içerisinde birçok değişikliği barındırarak birçok kavramı şekillendirmeye başladığı görülmektedir. Zaman yönetimin sağlanması ile tüketim üzerinde de bir zaman ayrımı yapılmış ve bu toplumsal ve sosyal yaşamda değişikliklere sebep olmuştur (Lanaquar, Robert, 1991: 19). Zaman kavramı

daha çok Sanayi Devrimi ile ortaya çıkmış ve kutsal olan ve kutsal olmayan zaman kavramlarını karşımıza çıkarmıştır.

Sanayinin gelişmesiyle birlikte çalışma saatleri günde 115 hatta 17 saate kadar çıkmış ve 'insanlık tarihinde ilk kez, bütün kutsal ve serbest zamanın ortadan kalkmasıyla, zaman kutsallık dışı çalışma süresi olmuştur' (Lanaquar, 1991: 21).

Süreç içerisinde zaman algısının değişmesi çalışma saatleri dışındaki zamanın tüketim alanına kayarak tüketim zamanını oluşturması toplumsal hayatta farklılaşmalara neden olmuştur. Sanayi toplumunda insanların zamanın yönetimi altına görmesi ve onun boyunduruğunda yaşaması, vakitlerin başkaları tarafından oluşturulması gibi olaylar bireylerdeki itaat etme duygunu pekiştirmiştir. Bu neden günlük ve yıllık tatiller bireylerin tüketim faaliyetlerini sekteye uğratmayacak şekilde düzenlenmiştir. Bu da günümüzde de hâkimiyetini süren tüketim toplumu kavramının ne denli köklü bir olgu olduğunun göstergesidir (a.g.e, aynı yer).

Modern toplumların tam tersine ise geleneksel toplumlarda zamana hâkimiyet konusunun daha hafif çizgilerle çizilmesi söz konusudur. Burada geleneksel toplumdaki zamanın kapsam alanı mahrem olan alan ile sınırlandırılırken modern olan toplumlarda başkaları tarafından belirlenen ve yönlendirilen zaman dilimi şeklinde olması başkalarıyla Çünkü tüketim toplumu bireylerin zamanını üreten şekilde değil de tüketen konumunda geçirmesini ekmektedir. Bu nedenle geleneksel toplumlar üretmek için zamanlarını harcarken, modern toplumlar tüketmek için zamanlarını harcamaktadır (Barbarosoğlu, 2017: 26).

Bu bağlamda görülmektedir ki giyim kuşam anlayışı zaman içerisinde sürekli değişmiş ve gelişmiş bir olgudur. Bu süreçte bireylerin modayı daha doğrusu Müslümanların İslami modayı benimsemesi de kaçınılmaz olmuştur. Bu hem onların çağdan geri kalmamak adına hem de çağı takip etmek adına yaptıkları tüketim kültürüne ayak uydurma çabalarıdır.

1.5.TÜRK MODERNLEŞMESİNDE KADININ ROLÜ VE KİMLİĞİ

1.5.1.Türk Modernleşmesi Ve Kadın

Türk modernleşmesinin 19. yüzyılın ortasından başlayan ve 20. yüzyılın ortasına devam eden sürecine "erken modernleşme" dönemi denilmektedir. Bu dönemin egemen görüşü olarak, modernleşmenin ancak Batılılaşma ile mümkün olacağını savunan aydınları, kadınların erkeklere kıyasla neden geri kaldığını tartışırken İslam dininin etkilerini değerlendirmişlerdir (Sancar, 2012, s.81-87). Batıcıların modernliği bir bütün olarak algılayarak her şeyimizle modernleşmemiz gerektiğine yönelik inanışları Kınalı Zade Hakkı tarafından İçtihad dergisinde yayınlanan "Pek Uyanık Bir Uyku" isimli çalışmada Padişah tek eşle evlenecek ve cariyesi olmayacak, kadınlar erkeklerden kaçmayacak ve görücülük usulüne son verip, beğenme ve seçmeye dayalı evlilik başlayacak, kadınlar diledikleri gibi giyinecek, Şeyhülislamlar çarşaf giyme beyanında bulunmayacaklar şeklinde programa alınarak gündeme getirilmiştir(Yıldırım, 2012, s.74-75).

Buna karşın dönemin diğer egemen düşünce akımı olan İslamcılığın önemli erkek düşünürlerinin kadınların sorunları ve kadın reformu konusunda söyledikleri oldukça farklıdır (Sancar, 2012, s.90). Fatma Aliye Hanım, kadın sorunlarına eğilen Batılı yazarların, İslamiyet' in kadını toplum içinde ikinci sınıf yapan kurallarına yöneltilen eleştirileri şu şekilde cevaplandırmıştır: ''İslamiyet'in koyduğu kurallar kadın haklarını korumak içindir; ancak bu kurallar zamanla uygulamada amacından saptırılmıştır. 'Özellikle Batılıların eleştirdikleri çokeşlilik ve kadının örtünmesi gibi konularda amacından saptırılan bu kuralların yanlış anlamalara yol açtığını savunmuştur (Işın, 2003, s.15-16).

İslamcı düşünürlerden sayılan Mehmet Akif Ersoy'da yazdığı şiirlerde toplumda kadının ezilmesine hor görülmesine şiddetle karşı çıkmıştır. Bunun İslamiyet ile ilgisi olmadığını, tamamen dinin yanlış anlaşılmasından ve toplumsal gelişmelerden kaynaklandığını cemiyette İslamiyet yanlış anlaşıldığı için kadının ezildiğini bu sebeple kadının İslami ölçüler içinde eğitilmesi gerektiğini savunmuştur. Zamanın meselelerine İslamcı gözle bakan şair hiçbir zaman ilimden ayrılmamaktan yanadır. İslam'ın temel özelliklerine bağlı kalarak bütün meselelerin çözülebileceğini Avrupa'dan ilim ve zihniyeti alınmalı, ama İslam'ın esasları ve Türk kültür değerlerinin korunması gerektiğini belirtmiştir (Kurnaz, 1991, s.63-65).

Batıcı seçkinler Batı evrenselciliğine ulaşmanın tek yolunun, kadının İslami gelenekten koparak özgürleşmesi olduğunu savunurken, muhafazakâr akımlar kadına ilişkin geleneklerin bozulması, liberalleştirilmesi girişimlerine kuşkuyla, yer yer tepki göstererek bakmışlardır. Türkiye'deki modernleşmenin tarihi, çok basitleştirme pahasına, bu iki kültürel model ya da iki akım (Batıcı akım ve İslamcı akım) arasındaki mücadelenin tarihi olarak yorumlanabilmektedir. Tabiatıyla, zaman içinde değişen sorunlar karşısında bu düşünce akımlarının da muhtevası değişmiştir. Tanzimat dönemi reformculuğu ile Cumhuriyet dönemi Batıcılığının aynı olduğunu söylemek mümkün değildir. Ancak Batıcı hareketlerin "ilerleme" ve reform için Batı kültürel modelini evrensel referans noktası olarak aldıkları söylenebilir (Göle, 1992, s.17). İslamcı hareketlerin ise, İslam'ı bir bütün olarak (inanç, ibadet, ahlak, felsefe, siyaset, hukuk, eğitim…) "yeniden" hayata hâkim kılmak ve akılcı bir metotla Müslümanları, İslam dünyasını batı sömürüsünden, zalim ve müstebit yöneticilerden, esaretten taklitten hurafelerden kurtarmak, medenileştirmek, birleştirmek ve kalkındırmak uğruna yapılan modernist, eklektik yönleri baskın siyasi, fikri ve ilmi çalışmaların arayışların teklif ve çözümlerin bütününü ihtiva eden bir hareket olarak tanımlanır (Kara, 2014, s.17).

Tanzimat'la başlayan batılılaşma serüveni günümüzde de devam etmektedir. Gelinen noktada neredeyse kadın üzerinden temellendirilen modernleşme (batılılaşma) kısmen amacına da ulaşmış demektir. Çünkü Türkiye' de kadının konumu modernleşme atılımının tarihsel gelişme süreci içinde biçimlenmiştir. Gelenekler ve özellikle İslam karşısında Batı evrenselciliğini seçen modernleşme düşüncesinde kadın merkezli bir yer tutmaktadır. Batıcı seçkinler Batı evrenselciliğine ulaşmanın tek yolunun kadının İslami gelenekten koparak özgürleşmesi olduğunu savunurken, muhafazakâr akımlar kadına ilişkin geleneklerin bozulması, 'liberalleşmesi' girişimlerine kuşkuyla, yer yer tepki göstererek bakmışlardır. Bugünden geriye dönerek baktığımızda, Türkiye' de modernleşme tarihini, bu tarihi çok basitleştirme pahasına, bu iki kültürel model ya da iki akım arasındaki mücadelenin (İslamcı-Batıcı) tarihi olarak yorumlayabilmekteyiz. Tabiatıyla, zaman içinde değişen sorunlar karşısında bu düşünce akımlarının da muhtevası değişmiştir. Tanzimat dönemi reformculuğu ile Cumhuriyet dönemi Batıcılığı' nın aynı olduğunu söylemek mümkün değildir (Göle, 1991: 49).

İslam-Batı, geleneksel-modern, farklılık-eşitlik, mahrem-namahrem gibi karşıtlıkları çerçeveleyen bu çatışmada kadının konumu belirleyicidir. Batıcılar için 'cinsiyet eşitliği' ve kadının özgürleşerek kamu yaşamına dâhil olması 'toplumsal gelişmenin' bir gereği iken, İslamcılar için kadınların 'özel yaşamın, mahremin' dışına çıkarılması, cemaat kurallarını çiğneyerek ahlaki bir çözülmeye yol açacak bir girişimdir. Başka bir deyişle, bu iki akımın arasındaki uzlaşmaz karşıtlığın kadının toplumdaki yerine ilişkin görüşlerden kaynaklandığını öne sürebiliriz (Göle, 1991: 49-50, Şeni, 1984: 66-95). Dolayısıyla Müslüman ülkelerde kadının konumu, doğrudan toplumsal model tercihlerine gönderme yapmaktadır.

Burada kadının toplum içindeki yeri ve önemi, Tanzimat dönemi ile başlayan ilk modernleşme çabalarıyla, yani Batı toplumsal modeline yönelişle birlikte tartışılmaya başlanmıştır. Bu dönemde, Doğu- Batı ikilemi, uygarlığın maddi ve manevi tanımlarının ayrışması çerçevesinde biçimlenmeye başlar. Bu dönem düşünürleri için sorun, İslam'ın hangi açılardan bu reformlara destek sağlayabileceğini, hangi açılardan ters düşeceğini belirlemek ve bu reformlarla ortak yönlerini ortaya koyabilmekti. Yanıt aranılan soru, Batı ve Doğu arasında bir ortak nokta olup olmayacağıydı. Bu ikilemi o dönemde Osmanlı toplumunun geleceği üzerine düşünce üreten tüm eğilimlerde bulmak mümkündür. Tanzimat'tan II. Meşrutiyet' e kadar olan dönem boyunca, kadının konumu bu çerçevede tartışıldı, Batı uygarlığının evrenselliğine dikkat çekenler, özellikle edebiyat yapıtlarında, görücü usulü evlilik yapısını, çok karılılığı, cinsiyet ayrımını eleştirdiler; kadınların eğitim özgürlüğünü ve romantik aşkı savundular. Batı'dan esinlenen bu reformların sonuçlarını hâkim kültür kimliğe yönelik bir tehdit olarak algılayanlar ise kadının konumunu muhafaza etmek gerekliliği üzerinde durmuşlar (Göle, 1991: 50).

Nasıl ki reformcular için kadının eğitimi ve özgürleşmesi medeniyete ulaşmak için bir ön şartsa, gelenekçiler için de, manevi değerlerin ve ahlakın korunması için kadın-erkek ilişkilerinin şeriat yasalarına uygunluğu sağlanmalıdır. Kadın konusunun açık seçik bir biçimde bu iki farklı dünya görüşünün çatışma odağında bulunduğunu ilk olarak bu dönemdeki tartışmalar göstermiştir (Berkes, 1973:328-9).

Kadının konumunu, muhafazakârların doğaya ilişkin tezleri yerine toplumsal koşullardan, özellikle eğitim haklarından hareketle tanımlayan Şemsettin Sami, 'Kadınlar' adlı kitabında kadın ve erkeğin düşünsel yeteneklerinin eşit olduğu fikrini ortaya atmıştır.

Kadınlara verilen akıldan yararlanmamakla, insan toplumu, kadınların yapabilecekleri hizmetlerden yoksun kalmaktadır, görüşünü savunur, Hatta, kendisine göre, kadınların erkeklerden daha iyi yapabilecekleri meslekleri (zaten doğaları gereği eğilimli bulundukları işleri) sıralar: Terzilik sanatı, tıp, ticarette müşteriyle ilişkiler ve defter tutma, verdiği örnekler arasında yer alır (Ozankaya, a.g.e., 123).

Gelenekçiler ve Batıcılar arasında kadının konumuna ilişkin İslam'ın yorumlayış farkları, dönemin ilk kadın yazarı Fatma Aliye ile gelenekçi Mahmut Esat arasındaki polemikte daha da belirginlik kazanmıştır (Taşçıoğlu, 1958: 31-4). Konak eğitiminin yarattığı ilk 'entelektüel' kadın tipi Fatma Aliye, bir erkeğin yalnızca bir tek kadınla evlenebileceğini buyuran Kuran ayetini örnek göstererek, Mahmut Esat'ın çok karılılık üzerine olan tezlerini çürütmeye girişir (Işın, 1988: 150-55). Yazara göre İslamiyet'in koyduğu kurallar zamanla saptırılmıştır; yoksa İslamiyet kadın haklarının karşısında ve 'medeni gelişmeye engel' değildir.

Bu dönem boyunca, kadının toplum içindeki yeri ve görevleri konusu Batılılaşma' nın sınırlarını, ölçütlerini belirlemeye yönelik olarak tartışılmıştır. Doğu-Batı ayrılığı üzerine, 'Şark-Garp', 'Alaturkalık-Alafrangalık' gibi kavramlarla düşünen dönem yazarları (Namık Kemal ve Ahmet Midhat gibi) sürekli olarak Batı'ya yönelmenin gerekliliği vurgularken, Batı uygarlığının iyi ve kötü (maddi ve manevi) yanlarının ayrılması gerektiğini söylemişler, özellikle İslamiyet'in ilerlemeye engel olmadığını vurgulamışlardır. Örneğin bu dönem düşüncesine damgasını vurmuş olan Namık Kemal 'kayıtsız şartsız Şeriatçı ya da Doğucu olmadığı gibi, kayıtsız Batıcı' da değildir ve 'eskilerin tutuculuğunun' , 'yenilerin de taklitçiliğinin' tehlikeleri üzerinde durur (Berkes, a.g.e., s. 267).

Modernleşmenin kadına sağlayacağı yeni hakların aslında İslamiyet'in ilk dönemlerindeki uygulamalarla çelişmediği, Batı'dan alınacak her yeniliğin kaynağında bulunduğu düşüncesi, 'Asr-ı Saadet miti' , bu dönem Batıcıları' nın yaklaşımlarını belirlemektedir (Kılıçbay, 1990: 11). Dönem boyunca, Batılılaşma akımları İslam' da meşruluk aramaya devem etmektedir. Hatta Ahmet Midhat Efendi ve Namık Kemal, İslamiyet'i savunma gereği duyarak, özellikle de manevi değerlere verdiği önemle, İslamiyet' in namuslu ve iffetli insanlar yetiştirme konusunda medeniyetin en ileri uçlarını temsil ettiğini iddia ederler (Parla, a.g.e.).

Görülmektedir ki Tanzimat'tan itibaren Batılılaşma'nın kriterleri tanımlanmaya çalışılırken cinsiyetler arası birlikteliğin sınırları ve kadının mahremiyeti tartışma konusu olmaktadır. Tanzimat dönemiyle beraber kadınların eğitilmesi, açılması, dışarıya çıkması, jimnastik yapması, fotoğraf çektirmesi, dans etmesi, vb. gibi konular, Batı toplumsal hayat tarzını ve mahrem olarak tanımlanan kadın yaşam alanlarının giderek toplumsallık ve görünürlük kazanmasını sembolize etmiştir. Batıcılar ile muhafazakârlar arasındaki görüş farklılıklarının kadın konusu üzerinde şekillenmesinin sebebi, mahremiyetin bozuluşuna ilişkindir. Mahrem ve namahrem alan arasındaki sınır hatlarını belirleyen kadın gövdesi farklı toplumsal projeleri sergilemeye devam etmektedir. Zira bugün, 1980 sonrasında ortaya çıkan İslamcı hareketlerin, ideolojik kavgalarında benzer sembolik alanları seçişi rastlantısal değildir. Tanzimat dönemiyle bugünkü İslamcı hareketler arasında bir diğer benzerlik, İslam'ın esas kaynaklarına dönüş, 'Asr-ı Saadet' fikrinin işlenmesidir.

Bu sayede, Doğu ile Batı dünyaları arasındaki en önemli ayrımsamanın, toplumsal örgütlenmeye (mahrem-namahrem, özel-kamusal) ilişkin olduğunun ipuçları Tanzimat döneminde verilmiştir. Batılaşmanın özünün, geleneksel toplumsal örgütlenme ve yaşam biçiminin değiştirilmesi manasına gelen 'medenileşme' projesi olarak şekillenmeye başladığını da bu şekilde Tanzimat dönemiyle beraber görmekteyiz (Göle, 1991: 56-57).

1908-1919 yılları arasındaki Meşrutiyet dönemi, imparatorluğun ayrışmasına rağmen bir düşünce bolluğunun yaşandığı, Taşkıran'ın 'Büyük Umutlar' devri, Ziya Gökalp'in 'yeni hayat' diye nitelediği, Osmanlı'da vatandaşlık ve kadın eşitliği düşüncesinin gündemi belirlediği bir dönem olmuştur. Kemalist reformların temelinde, bu dönemde doğan ve billurlaşan fikir akımları yatmaktadır.

Üç değerli düşünce akımı, İslamcı, Batıcı ve Türkçü görüşler imparatorluğu 'ihya' etmek için ideolojik temelleri tanımlarken kadın hakları konusundaki tavırları ile da birbirinden farklılaşırlar (Tunaya, 1960: 77). Aslında bu dönemin bütün reformcu akımları 'ilerleme' fikrinden yana Batı modeli merkezlidir. Buna rağmen kimlik konusunda mühim ayrılıklar vardır. Kimliğin ve medeniyetin, hangi değerlere istinaden Batılı evrensel, İslami, eski Türk tanımlanacağı en önemli farklılaşma konusudur. Onun için araştırmayı, Batılılaşma gibi küresel bir çizgi üzerine oturtmak yerine medeniyet-kimlik yörüngesine oturtmak bizi doğrudan 'kadın' meselesine götürecektir. Zira kadın-erkek ilişkileri ev içi-ev dışı mekânların çizilme ve örgütlenme biçimleri kültürel kimliğin esaslarını oluşturmaktadır.

Böylece, kadın problemi, dönemin ideolojik akımlarının modernizm (yani Batı kültürel modeline yöneliş) sınırlarını belirlemeye devam etmişlerdir. Nitekim mahrem hayat ve cinsiyet ilişkileri, dini yasa tarafından düzenlenmiş olmaları açısından, Batı kültürel modeline direnç gösteren en yerleşik kültürel hususlardır. Batıcılar İslami kültürleri medeniyetin önünde bir engel olarak görmekte ve kadının bu gelenek zincirlerinden kopmasını savunmaktaydılar; İslamcılarsa Batıcılar'ı taklit ve kopyacılıkla suçlayarak, Müslüman bir toplumun ahlaki varlığının korunmasını ve bu sayde şeriata bağlılığı savunmaktaydılar. Türkçülük ise ahlaki kimliği İslami din ile sınırlamayarak, gelenekteki ideal toplumu geçmişteki Türk yaşam tarzında aramaktaydı (Göle, 1991: 57-58).

Kadının ancak toplumsal yaşama dahil olarak medeni insan seviyesine ulaşabileceğini savunan Salahaddin Asım, kadın özgürlüğünün kadının toplumsallaşmasına (toplumsal işlev kazanmasına) bağlı olduğunu belirterek feminist diye nitelendirebileceğimiz bir temayı işlemiştir. Bu sayede, kadınların birey olarak tanımlanmasına yöneik ilk adımlardan birini atmıştır. Batıcı akım, toplumsal ilerleme ve kadın hakları arasında açık seçik paralellik kurmaktadır. Zira ılımlı Batıcılar arasında bulunan Celal Nuri İleri 'Kadınlarımız' adlı kitabında, 'Türkler'i yükseltmek istiyorsak' işe kadın haklarından başlanması gerektiğini yazar.'… Ameliyata sadece ordudan, donanmadan başlamamalıyız. Hatta ilerlemelere okullardan da başlamak doğru değildir. Her şeyden evvel kadınlarımızı ıslah etmeliyiz ki onlar da çocukları, çocuklar da büyüdüklerinde devleti ve milleti ıslah etsinler. Bir bina yapılacağı vakit çatıdan başlanmaz, öncelikle temel kazılır. Kadın, insanlık binasının esas temelidir (Asım, a.g.e., ss. 27-32). Görüldüğü üzere Batıcı düşünceyle beraber, toplumsal ilerleme kadının eğitimi ve İslami geleneklerden sıyrılmasıyla mümkündür denmiştir.

İslami gelenekler ise Batı medeniyetinin, toplumsal ilerlemenin karşısında bir engeldi. Geleneklerin zembereği olan kadınları özgürleştirmek demek, medeniyetin yolunu açmak demekti. İslami geleneklerin sembolü haline gelmiş olan 'tesettür'den el etek çekmek, kadının özgürleştirilmesi, insanlık seviyesine erişmesi manasına gelecekti. Kadınların 'dişi'liğin mahremiyetinden kurtulup eğitim yoluyla toplumsal (medeni) hayata katılması, Batılılaşma projesinin temel fikirlerinden biriydi.

1908 devriminin kadın davranışları üzerine yaptığı zararlı etkilerden endişe duyan İslamcılar, kadın hakları konusundaki bütün liberalleşme girişimlerine karşı mücadele

etmişlerdir. Örnek verilecek olunursa; Musa Kazım'a göre kadınların 'yaratılış gayeleri, sırf dünyaya çocuk getirmeleri ve o çocukları terbiye etmelerinden ibarettir' (Kara, a.g.e., s. 54). Bu sebepten ötürü, Musa Kazım kadınların ev dışındaki işler ile uğraşmalarının, aile mutluluğunu bozacağı gibi, kadınları da erkek yapmaya kalkışmak olduğunu savunur. Görülmektedir ki, Batı tesiri deyince, İslamcılar'ın aklına kadınların İslami terbiyeye ters düşmesi, kadın erkek ilişkilerinin namahreme doğru taşması ve böylece cemiyetin yozlaşması gelmektedir. Nasıl ki Batıcılar için kadının ev dışına çıkması, peçesini kaldırması ve özgürleşmesi 'medeniyet'in bir ön şartıysa, kadının İslami ahlaka uygun giyinmesi ve davranması da İslamcılar açısından 'içtimai' hayatı, gelenekleri korumanın bir güvencesiydi. Her ikisi için de kadının cinsel kimliği ile toplumsal konumunun nasıl tanımlanacağı esastı (Göle, 1991: 65-66).

Kadın toplumsal yaşama katıldıkça, kentsel mekânlarda 'görünürlük' kazandıkça, rahatsızlıkları yanında getirmiş, problemler siyasi tartışma konusu olmuştur. Çarşafını Avrupa modasına göre uyarlamış, peçe takma hususunda esnek davranan kadınlar, kocalarının eşliğinde sokaklarda boy göstermeye, faytonlarda dolaşmaya, hatta 'sokakta erkeğe hitap' etmeye başlamışlardı.

Cumhuriyet döneminde kadının eğitimine verilen değeri, kadının toplumsal hayata katılmasına gösterilen özeni anımsarsak, kadın hakları ve medeniyet projesi arasındaki birlikteliğin temellerinin bu dönemdeki Batıcı düşünce akımı tarafından atıldığını söyleyebiliriz (Göle, 1991: 62). Tanzimatla başlayan bu Türk kadınının modernleşme yönelimli evrilme süreci zorlu aşamalardan geçerek kadının üzerinden birçok şekille denenmiş ve Cumhuriyet dönemin de artık köklü olarak değişmiştir. Cumhuriyet ideali, kadının aktif olarak sosyal yaşamda var olması, üretime katılan bir yurttaş olarak erkekler ile eşit haklarla yaşaması olmuştur. Cumhuriyet' in kazanımlarıyla kadının dış mekânda yer alması çarşafın yerini zamanla pelerin, şapka ve manto gibi kıyafetlere bırakmasını sağlamıştır (Özer, 2009: 254). 1925'ten sonra Türk kadını üzerindeki örtüyü çıkararak Avrupa'daki hemcinslerinin giyimindeki yeni stilleri ve tarzları yakından takip etmeye başlamıştır (Ormanlar, 1999: 47). Avrupa'da gerçekleşen pek çok moda tarzı Türk kadınına sunulmuş lakin bunların geleneklerle örtüşen ya da günün koşullarına uygun olanları kabul görmüştür.

1925'ten sonra sosyal haklar elde eden Türk kadınları toplumsal hayatta varlıklarını arttırmışlar ve daha görünür hale gelmişlerdir. Kent yaşamında ortaya çıkan kadın imgesi, dönemin moda giysilerine uygun bedene sahip olabilmek amacıyla dengeli beslenmeye ve kültürfizik hareketlere gereksinim duymuştur. Yaşanan I. Dünya Savaşı'nın ardından iş gücü olarak ihtiyaç duyulan kadınlar geleneksel yaşam tarzlarından, androjen giysiler ve onun önerdiği beden ve tavırlarla kısmi olarak uzaklaşarak sosyal yaşamda yer almışlardır. Androjen moda, kadınların yüzyıllardır süren görünmezliklerinden sonra var olmalarında bir vesile olmuştur (Şahin, 2009: 30-31). Erkek egemen dünyada dişi görünümlerini arka planda tutarak yolunu seçmişlerdir.

İletişim sahasından yaşanan gelişmeler Batı kaynaklı moda akımlarının farklı coğrafyalardaki insanlara ulaşmasını mümkün kılmıştır. Türkiye'de de 1948'den sonra, Amerikan yaşam tarzı magazin basını yolu ile yayılmaya başlamıştır (Barbarosoğlu, 2009: 168). Dolayısıyla kadın görünümü Batılı hemcinsleriyle dönemsel bazda ortaklık göstermeye başlamıştır. Ancak Türkiye özelini ilgilendiren köyden kente göç olgusu, kent yaşamında kadın profilinde değişiklikleri de yanında getirmiştir. 1950'lerde başlayan göç fusyası ile kentlerin ekonomik, kültürel, toplumsal, yaşamları önemli ölçüde değişmiştir. Kapitalistleşmenin etkisi ile 'taşranın duvarları' yıkılarak köy-kent arasındaki farklılaşma ortadan kalkmaya başlamıştır. Bu evrilme süreci modernleşmenin sıkı bir biçimde yaşandığı kentsel yaşamı etkilemiş mekân-kültür-birey ilişkilerini derinden etkilemiştir (Sancar, 2013: 235). Kent hayatına giren taşra kökenli bireyler görünüm kodlarını da değiştirmeye ve harmanlamaya başlamıştır.

Ormanlar'ın (1999) aktarımıyla; Giyim unsurları kent ve kırsal kesim arasında etkileşime uğramıştır. 1960'larda ve 70'lerde sol aydınlar Anadolu motifli giysiler, takıları ve ev eşyaları kullanmaya başlamıştır. 1980'lerde ve 1990'larda, kentlerin gecekondu bölgelerinde şalvar üzeri İngilizce baskılı tişörtler, pantolon üzerine giyilen uzun etekler, yarım tesettür gibi giyim unsurları kente entegre olmanın getirdiği unsurlar olmuştur. Kent hayatının değişmesi ve renklenmesi ile beraber, ilgi-beğeni alanlarındaki ve türlerindeki artma, giyim tarzlarındaki varyantlaşmayı de beraberinde getirmiştir (74-75).

Bireysel tercihlerin ve özgürleşmenin getirdiği havayla beraber modernle gelenekseli sentezleyen melez görünümler toplumsal yaşamdaki yerini almıştır. Türkiye'de yalnızca yaşanan toplumsal sorunlar değil aynı zamanda ideolojik akımlar da giyimin yönünü

belirleyen etkin ve aktif göstergeler olmuştur. Bireyselleşmenin, liberal politikaların 1990'lı yıllarda artmasıyla beraber muhafazakâr kesim Barbarosoğlu'nun (2015) ifadesi ile 'kapitalist zihniyete eklemlenmeye' başlamıştır (96). İslamcılığın 1990'ların sonrasında sosyal yaşamda daha çok görünür hale gelmesi salt iktidara direniş amaçlı değil aynı evrede Müslümanların yaşam tarzındaki değişiminin ve yaşayışlarındaki farklılıkları da gösteren bir gösterge niteliği taşımıştır. Müslümanların hayat tarzlarının yeni bileşenleri, geleneksel yaşamı, mekânları çözen ve kadınların yaşayışlarını da buna göre yeniden şekillendiren bir değişimi yanında getirmiştir (Yılmaz, 2015: 182).

Barbarosoğlu (2015), tesettüre yüklenen anlam farklılığını; '1970'li ve 1980'li yıllarda, ayet ve hadislerle savunulan tesettür, 1990'lı yılların ortalarından itibaren 'kadın hakları' söylencesi üzerinden, 'kadın ayrımcılığı' üzerinden ifade edilmeye başlanmıştır' şeklinde aktarmıştır (42). Bilhassa kadın hakları söyleminin 1990'lı yıllarda uluslararası düzeyde gündeme gelmeye başlamasıyla muhafazakâr kadınlar daha çok seslerini duyurmaya ve diğer coğrafyalarda yer alan hemcinsleri ile görüş alışverişinde bulunmaya başlamışlardır. İslamcı feminizm dalgasıyla beraber İslamcı kadınların talepleri insan hakları, kadın hakları, , din ve vicdan özgürlüğü, ifade özgürlüğü gibi evrensel değerler içinde tanımlanmıştır (Yılmaz, 2015: 134). Akdoğan ve Sungur (2016) dindar kadının zaman zaman feminist ideolojilere gönderme yapmasının ana sebebi olarak, 'artık bir dava veya ideolojinin yücelttiği ve kendi zevk, tercih ve bireyselliğinin, bu dava ve ideoloji içinde eriyip gittiği kolektif bir kimliği kabul etmek istememesidir' olarak aktarmışlardır (72).

1.6. TÜRK MODERNLEŞMESİ SONRASI TÜRKİYE'DE MUHAFAZAKÂRLAR

1.6.1. Muhafazakârlığın Tanımı

Kavram olarak muhafazakârlığı tanımına ilişkin tartışmalarda farklı yaklaşımlar bulunmaktadır. Muhafazakârlığın bir tutum ya da eğilim ya da ideoloji mi olup olmadığı sorusu tartışmalı olarak devam etmektedir. Diğer bir ifadeyle muhafazakârlık bir dünya görüşü ya da farklı görüşlere karşılık meydana gelen bir psikolojik durumun sonucu mudur (Duman, 2010: 487). Muhafazakârlık kavramının tarihi süreçteki gelişimi incelendiğinde, Fransız Devrimi sonrasında ortaya çıkan bir ideolojik yaklaşım olarak ifade edilmesinin

yanında farklı ideolojilerle açıklanabilen bir tavır ya da tutum olarak da değerlendirilmektedir.

Muhafazakarlık Fransız Devrimi sonrasında ortaya çıkan ve anlam olarak korumak, muhafaza etmek ve saklamak gibi anlamlara gelen, köken itibariyle Arapça hıfz kelimesinden türemiş bir kavramdır. Bu kavram ile anlatılmak istenen kültürel mirasın canlı tutulması, korunması ve sürekliliğinin sağlanması için yeniliklere karşılık geçmişin kaybolmadan korunmasını amaçlayan duygusal tepkilerdir. Çünkü süreklilik en iyi şekilde gelenekler, tarihi miras, örfler ve inançlar ile korunabilmektedir (Safi, 2007). Bu tanımlamada her ne kadar olumlu ifadeler bulunsa bile, genel olarak kavramdan anlaşılan siyasi bir yaklaşım olarak geri kalmaya neden olan bir durum şeklinde algılamaktadır (Safi, 2007).

Kavrama pejoratif bir anlam veren tutuculuk kavramı ise buradaki bakış açısından kaynaklanmaktadır. Bu bakımdan muhafazakarlık hızlı sosyal değişimlere karşı geleneksel değerlerin korunması ve direnmeyi ifade eden siyasi bir yaklaşımdır (Akıncı, 2009). Dolayısıyla Bu bakış açısından muhafazakarlık değişme ve yeniliğe karşı direnç gösterme tavrı olarak gericilik ile özdeşleştirmektedir (Safi, 2007). Sonuç olarak da muhafazakarlığın yanlış anlaşılmasına zemin hazırlamaktadır. Kavrama yüklenmekte olan bu pejoratif anlama örnek olarak , Albert Hirschman' ın (1994) muhafazakârlığı konu edindiği 'The Rhetoric of Reaction' başlıklı eserin Türkçe çevirisi gösterilebilir. Kitabın Türkçe çevirisinde başlık 'Tepkiciliğin Retoriği' olmasına karşılık Türkçe'ye çevrilirken 'Gericiliğin Retoriği' şeklinde çevrilmesi bu durumu açık bir şekilde göstermektedir (Akıncı, 2009).

Muhafazakârlığın, çeşitli siyasi ve ideolojik pozisyonlarla ilişkili olması ve aynı zamanda bağımsız bir düşünce yaklaşımı olarak algılanması nedeniyle tanımlanması oldukça zordur (Erdoğan, 2004). Muhafazakarlıkla ile ilgili meydana gelen bu algının tersi bir anlayışa göre, muhafazakarlık bilimsel ya da bilimsel olmayan bir kuram ya da ideoloji olmanın dışında bir hayat anlayışı ve yaşam tarzı olarak görülebilir (Kotan, 2002). Bu bakımdan muhafazakarlık çeşitli doktrinlere ya da ideolojilerle ilişkili olmaktadır (Çiğdem, 1997). Bir tutum olarak düşünüldüğünde muhafazakarlık iki kategoride değerlendirilebilir. Bunlardan birincisi muhafazakarlığın saf duygularla beslenme ve iyi niyetli olmanın bir sonucudur. Bu bakış açısıyla düşünüldüğünde muhafazakarlık korunan şeylerin ortadan kalkması durumunda insanların, ülkenin ya da birtakım şeylerin zarar göreceği kaygısından

hareket etmektedir. Diğer taraftan 2. sınıflamada ise Pragmatik bakış açısı yer almaktadır. Bu düşünceye göre bağlı bulunan herhangi bir ideoloji bulunmamaktadır fakat, ideoloji farketmeksizin Bu kişiler muhafazakar olarak tanımlanmaktadır (Kotan, 2002). Dolayısıyla muhafazakarlık içerisinde muhafazakar solcu ya da muhafazakar devrimci gibi farklı tanımlamaları meydana gelmesinin temel nedeni de bu durumdur. Bununla birlikte muhafazakarlık kavramının tamam almasındaki zorluklardan biri de, kavramın asıl kaynağını batıda olması ve buralarda tek bir biçiminin bulunmamasıdır. Dolayısıyla kıta avrupası ve anglo-amerikan yaklaşımları şeklinde ikiye ayrılmaktadır. Bu nedenle de muhafazakarlık denildiğinde klasik anlamda muhafazakarlığın dışında, Amerika Birleşik Devletleri'nin dış Siyasette belirleyici rol oynayan neo-muhafazakarlık anlaşılmaktadır. Konuya Türkiye açısından bakıldığında ise muhafazakarlık, üzerinde sıklıkla durulan Fakat doğru kullanılmayan kavramlardan biridir. Kavramın kendi anlamından bağımsız olarak tutuculuk kelimesi ile eşdeğer manada kullanıldığı görülmektedir. Dolayısıyla Türkiye'de kavram Fransız devriminden sonra ve özellikle de 19. yüzyıllardaki anlamının ötesinde, bir siyasi malzeme olarak dini faaliyetlerde sıklıkla kullanılmaktadır. Bununla birlikte değişime ve yeniliğe karşı gözü kapalı bir şekilde statükonun savunuculuğunun yapılması şeklinde de algılanmaktadır. Netice itibarıyla muhafazakarlık bir siyasi yaklaşım olmaktan Öteye bir tutum olarak karşımıza çıkmaktadır (Akıncı, 2009).

Özetle muhafazakarlığın herkes tarafından kabul edilen bir tanımlamasını bulunmadığı ve ne olduğu ile ilgili farklı anlayışların olduğu söylenebilir. Burada öncelikle muhafazakarlık mevcut olan kurumsal ve ilişkiler ağının korunması şeklinden dünyayı anlamlandırma eğilime olarak görülmekte iken, Diğer taraftan da Fransız Devrimi sonrasında meydana gelen yeni akımları ve değerlerin karşısında geliştirilmiş bir ideoloji olarak ortaya çıkmaktadır. Bu bakımdan muhafazakarlık batı dünyasında Fransız Devrimi öncesindeki kilise, rejim ve aristokrasiyi ve feodaliteyi savunan, bireyselliğe karşı olan, sanayi toplumunun niteliklerine ters ve rasyonel aklı küçümseyici bir kavram olarak algılanmaktadır (Safi, 2007).

1.6.2. Muhafazakâr Düşüncede Kadın

Muhafazakâr anlayış bir düşünce sistemi, ideoloji ya da yaşam felsefesi olarak, Fransız Devrimi ile meydana gelen değişimleri ve bu devrimin sonuçlarına karşı meydana gelmiş bir akımdır. Bu akım 20 yüzyılda etkili olmuş ve bireysel sorumlulukların ve toplumsal duyarlılıkların gelişiminde etkili olmuştur. Temelde tecrübeye dayalı, toplumsal ve tarihsel pozisyonu önemli olarak gören bu kavram, aynı zamanda sosyolojik bir gelenek olarak görülebilir. Fakat bu kavram yaşama ilişkin bir teori olarak ya da meydana gelen olaylara karşı bir duruş olarak da ifade edilebilir. Muhafazakârlık kavramı sitemli be kendi içerisinde tutarlıdır (Duman, 2012: 43-44). Bu muhafazakâr düşünce içerisinde kadının rolü ahlak, aile ve gelenekler üzerine yerleşmiş toplumsal cinsiyet bağlamında şekillenmiş bir konuma sahiptir. Bu düşünce bağlamında Toplumsal olarak kadının konumunu belirleyen faktörlerden biri olarak ahlak, ideal toplum anlayışı temeline inşa edilen ve muhafazakâr düşüncenin toplumsal olaylara seçici yaklaşımını ortaya çıkarmaktadır. Kişinin başkalarına yönelik falan davranışlarını düzenleyen ahlakın, muhafazakâr düşünce içerisindeki işlevi ön plana çıkmaktadır diğer bir deyişle ahlakın kavram olarak içeriğinin ne olduğu değil, vardı önemli görülmektedir. Kişilerin hem kendileri hem de başkalarının serbest kaldıkları zaman ve eğitim ve terbiyeden uzaklaştıklarında zararlı hale geldikleri yok olmaya ve günaha daha eğilimli oldukları düşündürmektedir. Bu temeller üzerine kurulmuş olan toplumsal düzen insanın var olmasındaki zorunluluklardan birisi olarak görülmekte ve kutsal kabul edilmektedir (Özsel, 2012).

Kabul edilen ahlaki felsefe içerisinde kadının rolü cinsiyet ayrımının doğal sonucu olarak ortaya çıkmaktadır. Toplumdaki cinsiyet ayrımcılığının muhafazakar anlayışın bir sonucu olarak ortaya çıkması durumunda, kadın ve erkeğin doğal roller benimsemesi gerektiği savunulmaktadır. Muhafazakarları göre biyolojinin bir kader olduğu anlayışı nedeniyle kadın anatomik ve fiziki yapısı itibarıyla toplum içerisinde ikincil role sahip olma ve evcil bir rolü bulunması şeklinde kabul edilmektedir (Heywood, 2011a: 253). Dolayısıyla muhafazakar düşünce açısından organik toplum yapısının benimsenmesi yalnızca bir başlangıçtır (Baradat, 2012:37). Bu şekilde bir toplumda kaçınılmaz olarak eşitsizlik ortaya çıkmakta ve bu durum ise bireysel farklılıklardan ayrı olmaktadır. Bundan dolayı Burke gibi pre-demokratik muhafazakârlar, "doğal aristokrasi" görüşünü oldukça rahat bir şekilde benimsemişlerdir. Vücudun farklı organları olan kalp ve beyin gibi organlar nasıl bir işleve

sahip ise toplumu oluşturan bireylerin de bu şekilde kendilerine ait rollerinin ve özelliklerinin bulunduğu kabul edilmektedir (Heywood, 2011a: 92). Kadının bir konumunun bulunması ve bu konumun doğal kabul edilerek değiştirilemez olarak algılanması ile ilgili olarak muhafazakârlığın öncülerinden olan Hegel (Çaha, 2007:106), erkek ve kadın arasında var olan ilişkiyi bitkiler ile hayvanlar arasındaki ilişkilere benzetmiştir. Bu durumu da şu şekilde açıklamıştır: "Aktif olan, sürekli dolaşıp duran hayvandır. Oysa bitki sürekli olarak aynı toprakta sabit olarak bekler. Bitkinin işlevi hayvanı beslemektir. Ancak kendisini ona sunarken de hayvanın gelip kendisini bulmasını ve yemesini bekler. Çünkü aktif ve gezici olan, aynı yerde sabit durmayan hayvandır. Bitkinin temel işlevi hayvanın yaşamasını sağlamak, onun kanında ve damarlarında yer alarak onunla bütünleşmektir. Kadın da aynı şekilde sürekliliği ifade eden aile içinde bitki gibi sabit kalır. Onu arayıp bulan erkeğidir. Kendisini erkeğine sunarak ona tarihsel anlamda lojistik destek sağlar. Kamusal alana da erkeğiyle bütünleşmiş olarak, onun şahsında girer. Başka bir ifadeyle, erkeğinden bağımsız bir hükmü şahsiyet geliştiremediği için kendi başına kamusal alanda yer alma, dolayısıyla tarihin bir objesi olma şansı yoktur" (Çaha, 2010: 40-41).

Diğer taraftan modern dünyadaki muhafazakârların referansını oluşturan David Hume'un (Çaha, 2004: 16) kadına bakış açısı da bu doğrultudadır; "…bir cinsin elde edebileceği en büyük saygı, sadakatten gelir ve bir kadın, bu konuda zayıflık gösterirse orta malı ve bayağı olur. Şerefini kaybeder ve tüm hakaretleri hak eder. Küçük bir kusur, şerefini yerle bir etmek için yeterli değildir. Bir kadının her şeyden çok açlığını doyurmak için olanakları olur; yoksa alçak gönüllülüğü ve kendine hâkim olması, bizi rahatlatmaz ve bir kere yapılan hata, söylemek gerekirse hiçbir zaman tamamen onarılamaz. Bir erkek fırsat bulup alçakça bir şey yaparsa, bunun tam tersini yaparak şerefini kurtarabilir. Fakat bir kez iffeti yok olmuş bir kadın, bizlere kendine yeterince hâkim olabileceği yolunda güvence verebilir mi?"

Bu anlayışa göre erkeklerin yaptıkları yanlışlar da bağışlama bileceği ancak kadınların bağışlanmasına mümkün olmadığı görülmektedir (Kızılkaya, 2005: 97). Toplumda genellikle önemli eşitsizlik durumlarının olduğu vurgulanmakta ve diğer bir varsayıma dayalı olarak kurma girişimi ise budalalık olarak muhafazakârlar tarafından ifade edilmektedir (Baradat, 2012: 36). Toplumsal bağlamda kadın erkek gibi cinsiyet algıları toplum ve aile tarafından belirlenmektedir. Bu durumda muhafazakarların geleneksel anlayış

içerisinde, toplumsal yapının bir hiyerarşi içerdiği ve yerleşmiş sosyal tanımlamalarla nitelendirilmesi düşüncesi bulunmaktadır (Heywood, 2011a: 92). Erkeği ve emeği ifade ederken kafa ve kol birlikteliği kullanılmakta, kadınlar ise biyolojik olarak üretkenlik işlevinde bulunarak özgür sayılmamaktadırlar. Sosyal maliyet olarak emeğin ve gerçek özetlerin düşürdüğü düşünülen kadınlar Bu bakımdan erkeklerinde çalışmaya mahkum edilmesinde ve dolaylı olarak onun da bir bütün şeklinde kabul edilmesi gerekmektedir. Bununla birlikte Toplumsal olarak kadına biçilmiş olan bu rol, erkeklerin yeniden üretim şartlarını tehdit etme de muhafazakarlığın düzenleyici rolüne karşılık gelmektedir (Balta, 2012: 2).

Muhafazakar düşünceye göre özgürlüğün toplumun içerisinde aranması ve öncelikli olarak dini ve geleneksel olmak üzere, toplum ve aile ilişkileri içerisinde bireyler özgür kabul edilmektedir. Bireyler yalnızca toplumsal süreçler içerisinde kendisine gerçekleştirebilir, yeteneklerini ortaya çıkarabilir ve gizil güçlerinin farkında olabilir. Nisbet'in ifadesi ile birey açısından toplum her şeyi ifade etmektedir. Kuralsız bir bireycilik anlayışı yalnızca akıl kullanarak hareket etmeyi gerektirir. Bu durumda ise insanın saf akıl ile doğruya ulaşması imkansız olarak görülür. Bu nedenle bireyler kutsal emeklerin şemsiyesi altında bulunarak, geleneğin ve dinin itici gücünden istifade etmeli ve aynı zamanda kurumsal bir yapı olarak aileye güven duymalıdır. Geleneksel açıdan önemli kurumlardan olan aile, muhafazakârlık açtığında vazgeçilmez hale gelmektedir. Bu Yapı içerisinde bireyler toplumsal değer ve normları tanımakta, toplumsallaşma süreçleri ilk olarak buralarda başlamakta, dini değerlerin, kişilerarası ilişkilerin ve birlikteliğin meydana geldiği, aynı zamanda bireylerin bizzat yaşadıkları bir kurum olarak görülmektedir (Duman, 2012: 44-45).

Muhafazakar düşünce bağlamında gelenekselliği taşıyan ve yeniden üretilmesi konusunda bir araç olarak görülen kadın anne, abla, kız, hala ve teyze gibi kavramlar içerisinde toplumsal rolleri taşıyan bir kimlik kazanmaktadır (Kaya, 2014). Kadınlar bu kimliklerini toplumsal kurumlar sayesinde elde etmektedir. Bireyler ile toplum arasında bir rolü bulunan cemaatlerin olmaması durumunda toplumsal yapı deformasyona uğramakta, bireyler arasındaki ilişkiler bozulmakta, atomik yapıda ilişkiler meydana gelmektedir. Dolayısıyla toplumsal bütünlüğün sağlanmasında ve değerlerin aktarılmasında aile ve cemaat gibi kurumların temelinde yine kadın-erkek birlikteliği yer almaktadır kurumlardır

(Özgün, 2014: 15). Bu açıdan geleneksel olanın korunması şeklinde ifade edilmiş olsa dahi muhafazakarlık süreç içerisinde aile ve kadının konumunu canlı tutmaktadır (Balta, 2012: 1). Muhafazakar anlayış bağlamında aile toplumun temel birimi olmasının yanında en başarılı ve eski kurumlarından biridir. Monarşik bir sistem olarak ailede kralın rolünde, baba ve onun istekleri bulunmaktadır (Özgün, 2014: 14). Geleneksel açıdan aile içerisindeki sorumluluk ve roller cinsiyet faktörüne göre paylaşılmakta, kadının rolleri yemek yapmak, evi temizlemek, çocuk bakmak gibi görevlerle sınırlıdır. Muhafazakar düşüncenin kadına bitmiş olduğu bu rollerin en önemli sorunu kadın emeğinin dikkate alınmamalıdır. Çünkü aile içerisinde evin düzeninin sağlanması adına kadınım üstlenmiş olduğu görevlerin ekonomik karşılığı bulunmamakta ve toplumsal açıdan bir değer taşımamaktadır. Ayrıca kadınların yapmış oldukları bu görevler ile ilgili olarak herhangi bir sosyal güvence ya da emeklilik gibi durumları da yoktur (Başterzi, 2013: 11). Erkeğin evlenmek istemesi durumunda geleneksel rolleri kabul edecek ve kendisiyle ev kuracak bir kadının bulunması zorunludur (Kirk, 1985'ten aktaran; Dural, 2006: 64). Kadın ile erkeğin bir araya gelerek aile kurması durumunda çocuklar dünyaya gelir ve bu durum muhafazakar düşünceye göre bir nimet olarak kabul edilir. Çocukların yetiştirilmesi ailenin doğal sorumluluğudur. Yine bu anlayışa göre çocukların geleneksel miraslar içerisinde büyütülmesi sonucunda ailenin toplumda değer göreceği ve saygı kazanacağı kabul edilir (Winker, 2005: 18-19). Bu bakımdan muhafazakar düşünce içerisinde, insanın temel haklarından olan yaşama hakkını ihlal etmesi nedeniyle kürtaja karşı çıkılır. Çünkü bireyim yaşamının anne karnına düştüğü andan itibaren başladığı kabul edilmektedir. Dolayısıyla kürtaj ile masum insanların yaşamına son verildiği ve şeytana hizmet edildiği düşüncesi hakimdir (Köni ve Torun, 2013: 197).

Muhafazakar düşünceye sahip insanlara göre insanın sınırsız bir yetkisi yoktur (Özipek, 2011: 202). Bu nedenle kürtajın tam anlamıyla ortadan kaldırılması gerektiğini düşünürler ve kürtaja neden olan durumları da engellemek üzere çalışmalar yaparlar. Bunlar içerisinde evlilik kurumunun daha kolay tesis edilmesine çalışılması, evli bireylere aile yardımlarının ve çocuk yardımlarını verilmesi, hamile kadınlara destek olunması gibi ek hizmetler sunarak ve aynı zamanda kürtaja karşı eğitimler verilerek bunu gerçekleştirmeye çalışmaktadırlar (Köni ve Torun, 2013: 197).

Ilk dönemlerden itibaren muhafazakârlık önemli patriarkal eğlimler içerisindedir (Dural, 2004: 123). Bu görüşe göre erkek ve kadınlar sadece biyolojik açıdan olmayıp ihtiyaçları, yetenekleri ve sahip oldukları işlevler açısından da farklı görülmektedir. Yine bu düşünceye göre yaratıcı kadını ve erkeği toplumsal görevleri bakımından da farklı şekillerde yaratmıştır. Bu anlayış bağlamında erkekler doğal yapıları itibariyle akılcı ve daha güçlü, siyasi yanı olan, devleti temsil edebilen kişiler iken kadınlar yine doğal olarak erkeklerden akıl ve rasyonalite açısından daha düşük ve duygusal olarak da dengesizlikleri bulunmaktadır. Bu nitelikler dikkate alındığında kadınların siyasi katılımı daha az elverişli oldukları ve güvenilmez oldukları düşüncesinden hareketle kamusal alanın dışarısında kalmaları gerektiği vurgulanmaktadır (Berktay, 2009: 26-27).

Bu açıdan muhafazakarlığın durumu siyasetin dışında, sosyal devrimlere karşı ortaya çıkan bir tepkidir. Muhafazakar ideoloji modern siyasi hayata karşı olarak ortaya çıkan, erkek ve kadınlar birbirine benzememeli, ayakların baş başın ise ayaklar olmaması gerektiği düşüncesinin tezahürü olarak görülür. Bu ideolojiye göre toplumda yerleşik bulunan geleneksel değerlerin büyük değişimlere uğramaması için, karşı çıkılması gerektiği anlayışı yer almakta, eski düzenin nostaljisini taşıyan ve aynı zamanda toplumu canlı organizmaya benzeten bir anlayış hakimdir (Koç, 2014: 28). Muhafazakâr düşüncede kadının konumunun doğal görünümü kadına biçilen rolü meşru kılan önemli bir zemindir.

Bu noktada Fransız Devrimi'nin sonuçlarını yakından izleyen ve Devrim sonrasında Almanya'da kurulmaya çalışılan demokrasiye karşı çıkan Schopenhauer'un şu ifadesine değinilmesinde yarar vardır: "Çünkü erkeğin aşkı, doyuma ulaştığı andan itibaren yavaş yavaş azalır, neredeyse sahip olduğunun dışındaki bütün kadınlar, onu çeker, canı değişiklik ister. Buna karşılık, kadının aşkı o andan itibaren (cinsel birleşme) artar. Bu da doğanın amacına, yani türün mümkün olduğunca fazla çoğalması ve devamlılığın korunmasına uygun bir sonuçtur. Erkek, eğer elinin altında yeteri kadar kadın varsa, bir yılda hiç sorunsuz yüz çocuk yapabilir; oysa bir kadın benzer sayıdaki erkekle bile yılda ancak bir çocuk doğurabilir. Erkek, hep başka kadınlar ararken kadın, tam tersine tek bir erkeğe sıkı sıkıya bağlanır. Çünkü doğa, düşünmesine fırsat vermeden doğacak çocuğu beslemek ve korumak zorunda olan erkeği sahiplenmeye iter onu. Dolayısıyla eşlerin sadakati erkekte tamamen yapay ve göstermelik, kadındaysa doğaldır." (Kızılkaya, 2005: 97-98).

Muhafazakâr düşünürler de muhafazakâr toplum yapısının korunması için çabalamışlardır. Mary Ward, Louise Creighteon, Elizabeth Wordworth ve Lucy Soulsby gibi muhafazakâr kadınlar, geleneksel cinsiyet rollerine meydan okumamak gerektiğini, bilakis toplumsal cinsiyet rollerinin gerekliliğini savunmuştur. Kadın ve erkeği birbirinden ayıran şeyin zayıflık olmadığını ileri süren söz konusu dört isim de kadınların kendine özgü rolleri için özel yetenekler veya güçlü yönler barındırdıkları anlayışı konusunda hemfikirdir. Kadının erkeğin rolünü üstlenmeye çalışması durumunda erkeğin işinde başarılı olamayacağı gibi kendi işini de düzgün yapamayacaktır. Yani, "kadın kadınlığını, erkek de erkekliğini bilerek dengeli ve tertipli bir toplum kurulmuş olacaktır" anlayışını benimsemişlerdir. Aynı zamanda kadınların eğitimi için büyük mücadele içerisinde olmuşlardır. Ancak bu mücadelenin amacı, "kadının toplumsal mukadder kılınmış rolünü pekiştirmek ve onun etkisini evrensel cinsiyet eşitliği üzerine tehlikeli iddialarda bulunmadan ziyadeleştirmek" olarak benimsemeleridir. Yani kadınlara verilecek olan eğitimin, özelde ve genelde kadının geleneksel rollerini layıkıyla yerine getirmesi amacına hizmet etmesi gerekliliği üzerinedir (Zülfikar ve İçener, 2014: 169-171). Kendilerine has yeteneklerini geliştirecek şekilde eğitilen kadınların, bu yeteneklerini ülkenin iyiliği için kullanmaları (Zülfikar ve İçener, 2014: 177) ve aldıkları eğitimle "tüketici" konumundan çıkarılıp "üretici" olarak topluma yararlı fertlere dönüşmeleri amaçlanmıştır. Bu nedenle kadınların eğitimi "başıboş, müsrif ve yeteneksiz kadınları verimli, yetenekli ve gayretli ev yöneticilerine dönüştürme çabası" olarak nitelendirildiğinden desteklenmektedir. "Ev yöneticisi olarak kadın" şeklinde sıklıkla vurgulanan bir tabirle kadının ev içinde üstlendiği sorumluluklar/ev yöneticiliği profesyonel bir meslek olarak lanse edilmekte ve kadınların eğitilmesine özellikle gelecek nesilleri yetiştirmeleri anlamında önem verilmektedir (Zülfikar ve İçener, 2014: 175-177).

Baver LaHaye'ye göre, Muhafazakâr kadınlar, her zaman kendi kimliklerini takdir etmiş ve bu kimliği korumak için mücadele içerisinde olmuşlardır. Bu kadınlar, erkeklere öykünme veya erkeklerle rekabet etme ihtiyaçlarının olmadıklarını ve erkeklerden benzersiz bir şekilde farklı olduklarını düşünmekte olup, ebedi ve geleneksel değerlere inandığını beyan etmiştir. Rush Limbaugh'un adlandırdığı şekliyle cinsiyetler arasındaki farklılıkları ortadan kaldırma mücadelesi içerisinde olan "feminaziler"e rağmen, muhafazakârlar bu farklılıkları takdir eder ve bu farklılıkların, hayatın özünü oluşturduğunu düşünür.

Muhafazakârlara göre kadının aile ve toplum içinde erkeklerden farklı rollerinin bulunması, onları erkeklerden daha az eşit bir konuma sokmamaktadır. Diğer bir ifadeyle, kadının aile sorumluluğu ile erkeğin kamusal alanda üstlendiği rol arasında önem açısından bir farklılık yoktur, kadın ve erkek "eşit ama farklıdır" anlayışı hâkimdir. Muhafazakâr düşünceye göre bunun aksini düşünenler, kadınların geleneksel rollerinin meydana getireceği etkiyi basit görmektedirler. (Demirel, 2013: 61-62; Heywood, 2011a: 256). Bu durumu Fox-Genovese şu şekilde ifade etmektedir: "Kadının hayatı, hem kendisi için hem de toplum için önemlidir" yani, kadınlar toplumsal refahın oluşmasında önemli rol oynamaktadırlar (Baehr, 2009: 106).

Bu yüzden kadınların erkeklere göre dezavantajlı, eşitsiz ve ikincil bir konumda olduğu, ezildiği, sömürüldüğü noktasından hareket ederek, mevcut olan bu durumu ortadan kaldırmak için, kadınların, kendilerini baskı altına alan bu düzeni algılama, politik olarak tanımlama ve ona karşı mücadele yöntemleri geliştirme amacıyla ortaya çıkan feminist harekete (Çakır, 2012: 415-416) muhafazakârlar pek sıcak bakmamışlardır. Feminist harekete sıcak bakmayan muhafazakâr kesimin çıkışları, genelde aile kurumunu korumaya yönelik olmuştur. Örneğin: Feminist taleplerin "reisi olmayan bir aile, çocuklara annenin de soyadı verilebilir ve buna benzer maddelerle hedef bizim sıcak aile yapımızdır" diye yorumlayan Ayla Ağabegüm, feminist hareketi aile kurumu için bir tehdit olarak görmektedir (Çelik, 2010: 142).

Kadına anne, eş, kız çocuğu rolünde değer verilmesi gerektiği anlayışını savunan muhafazakârlar, kadınların siyasal arenada görünmesine uzun süre direnmişlerdir. Muhafazakârlar, kadınların seçim kampanyalarına katılmak ve politik bir tutum içinde olmak gibi siyasallaşma eğilimlerinin onları kadınlıktan arındırma ve siyaseti kadınlaştırma gibi sorunlara neden olacağını düşünerek kadınların oy verme hakkına karşı çıkmışlardır (Nisbet, 2011: 83). Bu düşünce nedeniyle Hegel'in de ifade ettiği gibi, kendileri için öngörülen yazgı nedeniyle kadınlar erkekler gibi doğasını aşarak akıl ve özgürlük aracılığıyla tarihsel ve siyasal aktör olma sürecine dahil olamamıştır. Hegel'in siyaset felsefesine göre kadının en temel görevleri olan; aile içindeki yeniden-üretim, çocuk doğurma ve bakımı, erkeğin cinsel ve duygusal ihtiyacını tatmin etme gibi roller, kadının kamusal alana çıkması için bir engel olarak görülmektedir. Ayrıca bu görev/roller kadının tarih dışında kalmasını sağlayan önemli bir faktördür (Çaha, 2010: 41).

Başta muhafazakâr düşüncenin gelişiminde önemli rol oynayan Hegel olmak üzere, birçok muhafazakâr düşünür kadınların toplumsal rol ve konumlarının geleneksel çizgiden kopmaması gerektiğini ifade etmektedir. Benimsenen bu siyaset felsefesinde kadının yeri, üç etik alanın en yalın biçimi olan aile içinde formüle edilmiştir. Erkekler sivil toplumsal alana ve devlete aile ilişkileri faktöründen bağımsız bir şekilde varmaktayken, bu ilişki kadınlar için sınırlayıcı bir unsur olmuştur. Kadının kendisini dış dünyaya taşıyacak akıl potansiyelinden yoksun olduğu düşüncesi onları aile içinde kalması düşüncesini pekiştirmiştir. Hegel'e göre, devleti ve sivil toplumu geliştiren önemli bir unsur akıldır. Bu nedenle aklı erkeğe ait bir güç olarak gören Hegel, kamusal alanda eyleme ve devleti yönetme durumlarında temel rolü erkeğe verirken; duygusal bir yaradılışa sahip olan kadının rolünün aile içinde sürdürülebilir olduğunu öne sürer. Doğası gereği kadın yakınlığı, doğallığı, özveriyi, şefkat ve sevgiyi barındırırken; erkek ise, evrenselliği, uzaklığı, özgürlüğü, bencilliği ve ayrışmayı barındırır (Çaha, 2010: 39). Muhafazakârlık denince akla gelen ilk isimlerden olan Edmun Burke'un özgürlüğü, "erkeksi, ahlaki ve kurallara bağlanmış bir özgürlük" (Beneton, 2011:24) olarak ele alması da bu yüzdendir. Muhafazakârlık ideolojisinin temel argümanlarını oluşturan düşünürlerin görüşlerinden özgürlük kavramı ile ilişkilendirilmeyen kadının, muhafazakâr siyaset anlayışındaki konumunun patriarkal anlayışıyla paralellik gösterdiği anlaşılmaktadır.

Patriarkal anlayışa göre, doğası gereği rasyonel zihinsel becerileriyle dünyayı yorumlama ve düzene sokma, hükmetme yeteneğine erkekler sahiptir. Buna karşın çocuk doğurma ve yetiştirme yeteneklerine sahip kadınlara günlük yaşamın ve türün yeniden üretilmesi rolü atfedilmiştir. Bu durumda her iki işlev önemli sayılmakla birlikte, erkeğin rolü aşkın kadınınki ise, içkin etkinliklere denk düşmektedir. Ancak kadının cinselliğini ve üreme yetisini kullanmasında denetim yetkisi kendisinde değil erkektedir (Berktay, 2009: 26-27). Hegel'e göre biçilen bu işbölümü, kadına evin bekçisi rolü, erkeğe de kamusal alanın motor görevi yüklemiştir ve bu iki alanın karşılaştırılmasında ise, erkeğin üstünlüğünü görmemiz mümkündür (Çaha, 2010: 40). Muhafazakâr düşüncede, kadınların toplumsal yaşamdaki konumunun, devrimci kopuşlarla değişimi şiddetle karşı çıkılan bir durumdur. Klasik kadın- erkek rol dağılımında reformlarla da olsa herhangi bir değişiklik yapılması istenmemektedir. Muhafazakârlar kadının güzel ve masum anne olarak tanımlanan rolünü, özel mülkiyetin dokunulmazlığı ve toplum içi hiyerarşinin gereğine atfedilen değerden daha

fazla önemserler (Koç, 2012: 79). Bu durum "Değişemezsiniz zaten!" söyleminin zeminini oluşturmakta ve kadınlara "Değişmeyin!" deme gerekliliğini ortadan kaldırmaktadır (Koç, 2014: 28).

İKİNCİ BÖLÜM

2. MODERNİTENİN MEDYA VE KİMLİK ÜZERİNE ETKİSİ

Modernite ve kimlik kavramları yaşanan değişimlerle nasıl imgelere dönüştüğü ve ne gibi imgeleri beraberinde getirdiği noktasında çalışmamız dâhilinde öncelikle medyanın kadın dergileri bağlamında bakmamız doğru olacaktır.

2.1. MEDYA VE TEMSİLİYET BAĞLAMINDA KADIN DERGİLERİ VE KADININ KONUMU

Günümüzde küreselleşen dünya şartlarında açık şekilde görülüyor ki medya ve araçları kullanılarak toplumun yapı taşlarından olan kadınların değişen ve gelişen kapitalist ortamlarda ve tüketim kültürü boyunca kadınların kullanılması oldukça olağan bir durum haline gelmiştir. Bu süreçte de doğal olarak kadınlar değişimleri kendi bünyelerinde barındırarak toplumsal yaşamına devam etmiştir. Bu değişimler etkin ideolojiler ile ekilmek istenmiş ve kadınları kültürel, toplumsal, kamusal alanda şekillendirmiştir. Bu da çeşitli medya araçları ile sabitlenmeye çalışılmış, medya kanalları ile küreselleşmenin getirdiği yenilikler içselleştirme yoluna gidilmiştir. Bu bağlamda günümüz toplumlarında bireylerin toplumun bir parçası olması için kitle iletişim araçları büyük önem kazanmaktadır. Türk toplumunun ilkçağlarından günümüze gelmeden önce toplum yapısındaki ataerkillik kadına ilişkin değerlerin ve inançların yeniden üretilmesine olanak sağlamıştır. Günümüzde ise kadının toplumsal rolleri arasında aile kurmanın yanı sıra iyi bir de eş olma olgusu da yer almaktadır. Bu bağlamda kadınların toplum içindeki yerleri ekonomik, siyasi ve sosyal olarak da belirlenmiş olup, bunlar ataerkil yapıya uygun şekilde gerçekleşmektedir. Bu duruma ilişkin olarak Berktay (2000: 26) aşağıdaki ifadeleri kullanmıştır:

"Doğa üzerinde görülmektedir ki erkeğin sahip olduğu egemenlik alanı içerisinde kadının egemenlik alanlarının da sınırlı çizilmiştir. Erkek egemenliğinin alanının genişliği kendilerini kadınlardan daha akılcı görmeleri ve hükme noktasında hep erkek rollerin olması etkili olmuştur. Bunun yanı sıra kadınlar ise erkeklere göre aşağıda tutulmuş ve erkeklere göre daha güvenilmez olarak ve akıl yetenekleri olarak erkeklerden daha az akılcı

görülmüşlerdir. Bu nedenle kadınların kamusal alanın dışında tutulması düşünce hâkim olmuştur."

Kadın tarihi açısından bakıldığında ise kadınların bazı durumlarda değerini anlamaya ilişkin farklı özel görüşler de vardır. Bu bağlamda Mengü (2004: 98) bu konu ile ilgili kadınların kamusal alanda görünürlüklerinin olabilmesi için toplumsal, ekonomik ve kültürel olarak savaş verilmesinin gerektiğidir. Bu ise Mengü' ye göre kadınların varlıklarının farkına varması ve kimliklerini gerçekleştirme yoluna gitmeleriyle mümkün olacaktır. Mengü'ye göre batıdaki düşünceler, İslam düşünceleri içerisinde birbirini tamamlayıcı özellikler göstermektedir. Bu nedenle bakıldığında geleneksel yapının kadını sınırlandırması konusunda modern yapı bunun tam tersini sunarak kadını kamusal alan içerisinde kabul etmektedir. Günümüze bakıldığında da bunu aktif şekilde görebileceğimiz. açık bir gerçekliktir. Kadınlar batı düşüncesini sahip çıkmış, kendi işlevselliğini kabul ederek kamusal ve toplumsal alanda görünürlükleri kazanmıştır.

Toplumsal ve kamusal alana bakıldığında kadınların artık üretimde yer almaya başladıkları görülmeye başlamıştır. Bu da karşımıza sekreterlik, öğretmenlik, hemşirelik gibi alanlarda olmuştur. Bu beraberinde bu mesleklerin sadece kadın mesleği olduğu düşüncesini çıkarmış ve bu mesleklerdeki erkeklerin sayısını azalmıştır. Diğer bir yandan kadınlar az oranda da olsa yönetimlerde de yer almaya başlamıştır ama yeterli görülecek düzeyde olmamıştır. Başka bir yönden bakıldığın yaşanan siyasal sorunların cevaplanmasında kadınların önemli bir yere sahip olmuştur. Oysaki durumun tezatlığı şuradadır ki kadınlar siyasi sorunlara çözüm bulabilirken sadece oy verme hakkına sahip olmuşlardır. Bu bağlamda son zamanlarda yapılan araştırmalara bakıldığında küreselleşen dünyadaki 167 ülke içerisinde, Türkiye kadın milletvekili sayısı açısından 163. sırada yer aldığı görülmektedir.

Toplumsal yapıya bakıldığında kadınların kamusal alanda ya da özel alanlarında sahip oldukları roller ve statüler onların kimliklerini de meydana getirmiştir. Bu bağlamda bakıldığında kadının kimliği bu şekilde tanımlanabilirken diğer yandan görsel ya da yazılı medya araçlarında kadın, yüklenen roller ve statüler ile bu kimliklerinden oldukça uzak konumlandırılmıştır. Bu konu ile ilgili İnceoğlu (2004: 11) şu ifadeleri kullanmıştır: " Tüm bu gelişmeler ve gerilemeler şehirleşme süreci başlasa da Türkiye' de sadece annelik ve ev kadını olma rollerini yansıtan kadınların kendi öz kişilikleri kamusal alan için kazanmaları

oldukça zordur. Bu bağlamda özellikle de eğitim düzeyi düşük olması ve kadınların üretimde yer almamaları koşulları düşünülünce üstüne bir de bu kadınların yüzde on dokuz oranında bir okuma yazma bilmesi de eklenince medyanın kadınları şekillendirmesini kolaylaştırmıştır. Bunlar karşımıza ise aşk, cinsellik, kıskançlık ve intikam gibi duyguların kadınlar ile özdeşleştirilmesiyle çıkmıştır. Böylelikle kadınlar medya araçlarıyla birçok şeye maruz kalıp bilinçleri bulanıklaştırılmıştır."

Tüm bu olumsuzları de geri de bırakıp günümüz toplumuna bakıldığında ise kadınların erkeklere göre daha fazla tüketimde söz sahibi oldukları görülmektedir. Bu nedenle erkekleri bile tüketim olgusu içerisine sokmak için kadınlar kullanılmaktadır. Kadınlar tüketim faaliyetleri için adeta bir meta olmuş bir kavramdır. Bu metalaşma kadınların cinselliğinden faydalanarak çekicilik özelliğini kullanarak bir ürünü ya da hizmet daha kolay sattırabilmesinden gelmektedir. Bu yüzden bunu keşfeden medya araçlarının kadını her alanında kullanması ve kullanımınında sürekli artması doğal bir sonuç olmuştur. Bu bağlamda medya araçlarında kadınlarla karşılaşmak oldukça normal bir sonuç olmuştur. Burada kitle iletişim araçları ile belli şeyleri elde etmiş olan kadınlar diğer yandan da medyanın malzemesi haline gelmekten kaçamamıştır. Örneğin bazı sanat ve gazete ve dergilerdeki haberlerde kadınların direkt olarak beden olarak ön plana çıkarıldığının görülmesi gibi... Bu yüzden kadın bedenlerinin kullanımı kadının cinselliğini medyada gözler önüne sermiştir. Bu vücut teşhirliği ile de tüketim ürünlerinin tanıtımında sıkça kullanılmıştır.

Günümüz toplumundaki kadınlar için ilgi çeken konulara çoğunlukla güzellik, beslenme gibi konular olmuştur. Bunun yanı sıra kadınlar gazete ve dergilerdeki magazin haberlerine erkeklere göre daha fazla ilgi göstermişlerdir. Günlük yaşam içerisindeki televizyon oranına bakıldığında ise kadınların sorunlarının sürekli olarak mağdur olan kadınlar tarafından anlatıldığı görülmüştür. Bu açıdan medya kanalları toplumsallaşmayı sağlayan ve toplumsal kamusal iletişim sağlayan önemli bir eylem alanı olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu beraberinde kötü sonuçları da getirmiş, erkeklerin kadınlara yönelik olumsuz tutumları pekiştirilme yoluna gidilmesinde medya kadın erkek ilişkileri için araç görevi görmüştür (Özerkan, 2004: 21).

2.1.1. Kadın Dergilerindeki Kadın Olgusu

Günümüze bakıldığında küreselleşen dünya şartlarında kadın dergileri oldukça geniş bir yer kaplayıp sayısı ise gün geçtikçe artan bir faaliyet alanıdır. Bu dergiler incelendiğinde kadınların sahip olduğu sorunlardan daha çok dergi içeriklerinin yönlendirdikleri tüketime yön verdiği görülmektedir. Dergilerde reklamlar geniş yerler kaplamaktadır. Çünkü istenilen ideolojilerin ekilmesi ve bir davranış değişikliği yaratmak için reklamlar dergilerde önemli bir alan olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu nedenle dergilerde kadın imajları çoğunlukla hep çekici ve bakımlı kadınlardan oluşmaktadır. Dergi içeriklerine bakıldığında genellikle kadınlar kullanılarak, kadınların üstünden lüks tüketim ürünlerinin satıldığı, anlatıldığı ve bu ürünlerin kullanılmasıyla dergi içindeki kadınlar gibi olunacağı ekilmektedir. Bu nedenle dergi kapaklarında bakımlı güzel kadınların fotoğraflarıyla hem erkekler cezbedilmeye çalışılmıştır hem de kadın okuyucuları etkilemeye çalışılmıştır. Bu bağlamda bakıldığında bu tarz dergileri satın alan kadınların genellikle ekonomik olarak bağımsızlığını elinde tutan, eğitimli kadınlar oldukları görülmektedir. Dergi içeriklerine bakıldığında kadınlara dair alışverişten, modadan, trend ürünlerden, kozmetik ürünlerinden, cinsel sağlıktan bahsedilen yazılar, söyleşiler olmasına karşın kadına dair sıkıntılardan toplumsal sorunlarından bahsedilmediği görülmektedir. Bu dergilerde daha çok Batılı kadın imajına yer verilerek geleneksel kadın imajına bir yıkım gerçekleştirilmek istenmektedir. Böylelikle dergiler ekmek istedikleri ideolojilere göre kadınları bünyesinde toplayabilecek ve her geçen gün tüketim olgusunu daha da yaygınlaştırak sürekliliğini sağlayacaktır. Dergiler geleneksel Türk kadınını yok etmek için tasarlanmış modern araçlar olarak karşımıza çıkmaktadır.

Kadına ait dergilerde ilgi gören konular kadının değişimini baz alan beslenme, diyet, estetik, güzellik gibi konulardır. Bu nedenle yayınlanan dergilerin büyük çoğunluğunda diyet programlarına ve bu alandaki uzman görüşlere değinilmektedir. Bu dergiler ile günümüzdeki kadın profili zayıf olarak belirlenmiştir ve güzellikleri için çaba sarf etmeleri gerektiğini üzerinde durulmaktadır. Dergiler yarattıkları bu güzellik algılarını sürekli güncel tutarak da kadınların kendilerini çirkin olarak algılamalarına ve her çıkan yeni güzellik önerilerini dikkate almalarına sebep olmaktadır.

Dergilerde sunulan diyet, beslenme, güzellik gibi haberler aynı zamanda hedef kadınlar üzerinde mesajlarını bırakabilecek şekilde düzenlenmiştir ve onların uyarılması ve

eylemene geçmeleri üzerine kodlanmıştır. Bu durum bireyleri edilgen haline getirmiştir çünkü içeriklerde sunulanların neye göre doğru neye göre de yanlış olduğunu anlayabilecek bir ölçüt yoktur. Bu nedenle medya sadece bilgi aktarmak olarak değil aynı zaman da topluma katkı sağlayacak bilgilerin paylaşılması ile ilgilidir (Sayılgan & Yılmaz, 2004: 56).

2.2. TÜRK MUHAFAZAKÂR MEDYASINDA KADIN

Türk muhafazakâr kadınlarının toplumsal ve kamusal alanda görünürlük kazanmaları ve muhafazakâr bir kimliğe sahip olmaları 1980' li yıllara denk gelmektedir. Bu bağlamda muhafazakâr kadınların görünür olmalarıyla birlikte eğitim hayatlarında üniversite gibi programları bitirmeye başlamaları, düşünce ve fikirlerini ifade etmek için radyo, dernek, televizyon gibi mecraları kullanmaları ve özelikle bu amaçla dergiler çıkarmaları önemli gelişmeler arasındadır. Bu da toplumsal ve sosyal hayat içerisinde kadınların muhafazakâr kimliklerini ortaya çıkarmalarına katkı sağlamıştır. Tüm bu gelişmeler 1980 öncesindeki kadını edilgen yapan durumdan kurtarmış ve bilgisiz gözüken Müslüman algısını kırmıştır (Göle, 2001). Muhafazakâr kesimin sosyal ve eğitimsel şartlarının artması onları teknoloji konusunda da hâkim olma yoluna itmiştir. Ortaya çıkan teknoloji kullanımı sonucunda muhafazakâr kadınların kendilerini ifade ettikleri radyo ve televizyon gibi kanallarda Batının getirdiği tüketim aşkından uzak durulduğunu ve İslam'ın getirmiş olduğu ilkelere uygun yayınlar yaptıklarını savunmuşlardır (Azak, 2009).

Tüm bu gelişmeler kadınları muhafazakârlık konusunda aydınlatmış ve geleneksel baskılarla donatılmış diğer muhafazakâr kadınları da cesaretlendirmiştir. Böylelikle sahip oldukları kimlikleri savunma yolunda kendileri için birer adım atmışlardır. Tüm bu gelişmeler beraberinde diğer muhafazakâr kesimler ve kendini laik ya da çağdaş görenlerce eleştirilere maruz bırakılmıştır. Bu eleştiriler daha çok giyim tarzları üzerinde etkili olmuştur.

Muhafazakâr kişilere göre kadının konumlandırılan yeri İslami sınırlar çerçevesinde kendi evi olmuştur. Bu yüzden bu alan dışına çıkmak istemeleri İslam' a ters düşün hareketler olarak yorumlanmıştır. Bu eleştiriler olmasına karşın kadınlar yine de toplumsal ve kamusal alanda görünürlükleri sürdürmekte ve medya da yer alarak varlıklarını göstermeye devam ettikleri görülmüştür.

1980'li yıllar hem muhafazakâr kadınlar için önem arz ederken hem de medyanın kullanımının giderek artması ve kendi düşünceleri anlatmak için dergi, gazete gibi kuruluşlarla fikirlerini yaygınlaştırmaları oldukça önemli bir yere sahiptir. Bu süreçte etki alanını genişletmek için üniversite çağındaki gençlere ulaşmak için İslami bilinçlendirme faaliyeti altında yayıncılığa daha da önem verilmeye başlanmıştır. Örneğin; 1985 yılı itibarıyla kadınlara yönelik faaliyetler gerçekleştirmeye başlanmış ve kadınların düşüncelerini yansıtan üç ayrı kadın dergisinin çıkarıldığı görülmüştür. Bu dergiler ise; Bizim Aile, Kadın ve Aile ve Mektup şeklindedir. Bu dergileri çıkaran kişiler ise eğitimli üniversite okumuş ev kadınlarıdır. Dergiler kadınların konumlarının sorgulanması ve kimliklerini kazanmalarını için eleştiri ortamını sunarak kamusal alanda kadınların daha da görünür olması için bilgilendirmelerde bulunmuşlardır (Sallam, 1994). Ayrıca bu dergiler İslami düşüncenin içerisine kadınları daha da çekmek ve üniversite okuyan kadınlarında türban takabilmeleri için toplumsal ve kamusal kamuoyu oluşturmak, bunu engelleyecek unsurları da ortadan kaldırmak için faaliyetlerde bulunmuşlardır (Acar, 1995).

Tüm bu gelişmeler dâhilinde kadınların fikirlerinden yola çıkarak yayınlanan bu dergiler, kadınların sadece aile hayatı içinde var olması gerektiğinden değil aynı zamanda kamusal alanda da yer alması gerektiğine ilişkin makaleler paylaşarak düşünce özgürlüğü ve bireysel özgürlükler için bir ortam bir fırsat sunulmuştur. Böylelikle kadınların artık alternatif bir yaşam olanakları daha oluşmuştur (Arat, 1995).

Kadınlar süreç içerisinde zorlu yollardan da geçmiş olsa yine de kendileri için kendi düşünce ve fikirleri için savaşmayı bırakmamışlardır. Yapılan olumsuz eleştireler onları yıldırmamış aksine kamusal alanda kendi kimliklerini kazanmak için daha da hırslanmışlardır. Kadınların doğasının gereği sadece çocuk doğuran ve hayatı ev ile sınırlı olan varlıklar olmadığını yönetimde, eğitim hayatında ve iş hayatında başarılı olabilecekleri güce inanmaları kadınların kimliği için atılan adımların önemi göstermektedir.

1985’ lerden 1990’ lı yıllara gelindiğinde yaşanan sıçrama kadınların erkeklere ihtiyaçları olmadan kendi düşüncelerini ve fikirlerini ifade edebileceklerini ortaya çıkarmıştır. Sürecin gelişmesiyle artık kavramsal olarak değişimler yaşanmaya başlanmış ve temsil kavramı yerini katılım kavramına bırakmıştır. Kadınların verdiği savaş sonunda siyasi kararlardan daha çok mesleki ve iş haklarına önem verilmeye başlanmıştır. Bunun sonucunda kadınlar aldıkları eğitimler sonucunda özgürlüklerini kazanacak işlerde çalışmayı

ve evlerle sınırlı kimliklerini değiştirmeyi istemişlerdir. Bu nedenle kendilerine yöneltilen Türk modernleşmesi ve geleneksel İslami anlayışın karşısında kendi benliklerine kendilerini dönüştürebilecekleri proje çalışması başlatmışlardır (Çayır, 2009). Bu noktada derneklerin varlığı kadınların kamusal alanlardaki görünürlüklerini pekiştirmek için iyi birer araç olmuşlardır. Bu derneklere şunlar örnek verilebilir; GİKAP (Gökkuşağı İstanbul Kadın Platformu), AKDER (Ayrımcılığa Karşı Kadın Hakları Derneği), BKP (Başkent Kadın Platformu Derneği) ve Hazar Eğitim Kültür ve Dayanışma Derneği öne çıkan derneklerdendir. Yaşanan tüm bu gelişmeler ve değişimler sayesinde kadınlar kamusal alanda görünürlükleri kazanmış ve kendileri erkeklerin egemenliği altında olmadan ifade etme yolunu kullanmaya başlamışlardır. Görüldüğü üzere erkeklerin baskıcı toplum yapısı altında kadının alanı sayılan ev ortamında da kendi gücüyle baskılanması kadınların yapmak istedikleri almasına engel olamamıştır. Böylece kadın kimliğinin arkasındaki erkek kimliği yerini kadının düşüncelerinden oluşan benliğini ifade eden temsil hakkına dönüşmüştür.

2.3. KİMLİĞİN TASARIMI VE İDEOLOJİ İLİŞKİSİ

2.3.1. Kimlik Ve Oluşumu

Tüketim, kapitalizm, teknoloji ve küreselleşen dünya pazarı koşullarında toplumsal, sosyal ve ekonomik gelişimlerin yaşanması olası bir durumdur. Tüm değişimler beraberinde değişen toplumları ve bireyleri de getirmiştir. Oluşturulan bu dünyada sunulan birçok seçenek içerisinde bireylerin kendilerini bulma ve kendilerini gerçekleştirirken kullanacakları imgeler ve statüler elde etme çabası kimlik oluşturma sürecini de etkilemiştir. Kimlik sadece cinsiyet, din, gelenek, kültür vs. ile oluşabilen bir olgu değildir. Kimlik içerisinde birçok bileşeni barındıran toplumda kendimizi ifade alanı yaratan olgular bütünüdür. Bu bağlamda bakıldığında Beit-Hallahmi kimliği şöyle açıklamıştır; ‘Kimlik, içerisinde bireyin benliğini karakterize eden içerisinde cinsiyet, din, ırksal özellikler, toplumsal sınıf gibi bileşenleri barındıran ve tüm bunların bireyin toplumsal kimliğinin oluşmasındaki nesnel bileşenlerin toplamı olarak tanımlamıştır. Bu bileşenlerin ise bireyin öznel kimliğini ortaya çıkardığını ifade etmiştir. Bu bağlamda bireyin toplumsal kimlik olgusunun içerisinde birçok nesnel bileşenler vardır ki bunlar cinsiyet, dinsel köken, politik

düşünce, ailevi durum, yaş, meslek olarak sınıflandırılabilmektedir.' (Beit-Hallahmi, 1989: 102).

Kimlik bu açıdan bakıldığında bireylerin ya da bireyin içerisinde bulunduğu toplumsal grubun ne gibi sosyal çevrelere dâhil olduğunu gösteren, bu ortamlarda kişi olarak onu tanımlayan ve gözlem yeteneği ile kavranabilecek özellikler bütünüdür. Bu bağlamda bireyin toplum ve sosyal sınıflar içinde yerini belirleyen kimlik, onun hem siyasi, dinin, ailevi, mesleki olgulardaki konumunu hem de bireylerin kendi özünde sahip olduğu sosyal ve toplumsal rol ve statüsünü ifade etmektedir (Kösoğlu, 1995: 43). Görüldüğü üzere Kösoğlu'nun bireylerin rollerini kimlik kavramı içerisinde işlediği açıkça görülmektedir. Bu bağlamda kimliği değerlendiren başka görüşlerden de söz etmek mümkündür. Bostancı da Köseoğlu gibi kimliği aynı doğrultuda işleyerek toplumsal rolleri kimlik kavramı içerisine almıştır: "Toplumda var olan bireyler toplumsal ve sosyal ilişkilerini sahip oldukları kimlikler vasıtası ile kurmaktadır. Çünkü kimlikler bize birçok rol ve statü kazandırmaktadır. Her kimliğin bu bağlamda bireylere sunduğu farklı sınıfsal özellikleri vardır. Örneğin; okula giden eğitimci öğretmen, markete giden biri müşteri, eş, baba, oğul, kız gibi oluşan kimliklerimiz ve bunu sonucunda elde ettiğimiz rollerimiz vardır. " (Bostancı, 2006: 100).

Bu bağlamda sözü geçen düşünürler, kimlik kavramını ortak bir görüş ile bireylerin sosyal ve toplumsal rollerini kimlik içerisine dâhil ederken başka bir düşünür daha farklı bir bakış açısına sahiptir. Manuel Castells, kimlik kavramına farklı yaklaşarak bireylerin rollerinin kimlik kavramından ayrı düşünülmesi gerektiğini savunmaktadır. Çünkü Castells' e göre, bireylerin özleri ve bireyselleşme, öznelleşme süreci bakımından rollerden daha yüksek anlamlar içeren kaynaklardır (Castells, 2006: 13).

Kimlik kavramı üzerine görüldüğü üzerine farklı yaklaşımlar bulunmaktadır. Bu bağlamda bazı düşünürler kimliği tanımlarken sadece gözlenebilen maddi ögeleri öne çıkarırken, bazı düşünürler ise ahlaki, etik özellikleri kimlik tanımları içerisine dâhil etmiştir. Örneğin bu bağlamda Bostancı'ya göre kimlik, aidiyetlerimizi şekillendiren toplumsal olarak katıldığımız olayları, tutkularımızı, kendimizi inşa etme, gerçekleştirme durumumuzu, yaşam içerisindeki bireysel duruşlarımızı ortaya çıkaran bileşenlerin toplamıdır. Bireyler böylelikle toplumsal ve sosyal hayatlarına kimlikleri ile dâhil olmuşlardır. Kimliği oluşturan cinsiyet, yaş, meslek gibi bileşenlerin yanı sıra da soyut özellikler de cesaret, yetenek, güç gibi değerler de kimliğin içerisine dâhil özelliklerdir (Bostancı, 2003: 6-7).

Görüldüğü üzere kimlik üzere yapılan açıklamalar düşünürlerin bakış açısına, toplumu değerlendiriş şekline göre farklılık göstermektedir. Her toplumu oluşturan bileşenlerin farklılığı, bireysel kendini gerçekleştirme durumları ve toplumsal-sosyal olarak yaşanan farklılıklar kimlik kavramının açıklanmasında da farklı noktalara değinilmesine yol açmıştır. Nesnel bileşenlere öznel bileşenler de faklı bakış açıları ile eklenince ortaya farklı tanımlamaların çıkması oldukça olağandır.

Bu bağlamda bakıldığında kimlik kavramı adına oluşturulan değerlendirmelerde bazı düşünürler ise kimliğin tüm bu bileşenler sayesinde bireylerin yaşamlarını anlamlandırdığına değinmektedir: Örneğin, Castells'e göre; Kimlik, bireylerin yaşamlarına anlam katarak onlardaki tecrübeyi ortaya çıkaran bir olgudur (Castells, 2006: 13). Taylor da benzer şekilde anlama vurgu yapmaktadır: Çünkü kimlik, bireylerim kim oldukları, bireylerin nerden geldiği ve nereye ait oldukları anlamına gelmektedir. Bu nedenle de bireylerin tutkularına, düşüncelerine de anlam kazandırarak bireyler üzerinde anlam boyutunda artı bir alan yaratmaktadır (Taylor, 2005: 48).

Kimlik bakıldığında toplumsal olarak içselleştirilmiş ve kabul görmüş birçok farklılık ile oluşan bir kavramdır. Bu farklılıklar bireysel olarak bizim toplumda kimliğimiz yansıtma ve diğer kimliklerden ayrılma noktamızı oluşturmaktadır. Özünde bir kimlikten bahsedebilmek için herkesten farklı bireyin benliğinden doğan özelliklerle donatılmış olacağını kabul etmek gerekmektedir. Çünkü bir kimliğin kendi özünden bireysel bileşenlerle şekillenmesi toplumsal ve sosyal ilişkilerde bizi bir diğerinden ayıran belirleyici unsurdur.

Kimlik kavramı en temelde bakıldığında bireyin kendi var oluş yapısı ve kendini nasıl anlamlandırdığı ile ilgilidir. Bu bağlamda Onat' ın kimlik ile ilgili aktardığı; "Bireylerin kimliğinden bahsedebilmek için bireyin tüm özeliklerinin bu kavrama dâhil edilmesi sürecidir. Birey hem kendinin nasıl gözüktüğünü hem de toplumsal ve sosyal olarak kendini nasıl ifade ettiği kimliği ile bağlantılı bir durumdur. Bu nedenle kimlik bireylerin kendilerine yaşamları boyunca uygun gördükleri roller bütünüdür. Bu bütünün sağlanması içinde ortaya çıkan en doğal sonuç kimlik arayışına girmektir. Kimlik kısa vadeli süreçler elde edilebilecek bir olgu değil uzun vadede elde edilebilecek kendini öznel olarak anlamlandırma ve bu anlamlandırmayı sürekliliğe dökme şeklidir. Bu aslında bireylerin kendilerine kim olduklarında sordukları soruya verilen cevabın kendisidir. Cevabı oluşturan

bileşenler ise toplumsal, sosyal ve özel hayat şartlarına göre biçimlenen bir süreçtir." (Onat, 2009: 3). Bu nedenle görülen o ki kimlik, nasıl bireyin kendi benliğinden doğan özelliklerden kopamayacağı gibi aynı zamanda toplumsal ve sosyal yaşamdaki sahip olunulan bileşenlerden de uzak kalamayacak bir kavramdır. Kimliğimizi oluşturmak için önce kendi benliğimizin sunduğu özelliklere sonra da toplumsal hayatımızda kendimizi tanıtmak için sosyal bileşenlere ihtiyacımız vardır.

Bu nedenle bakıldığında her toplumun kimlik özelliklerinin aynı olmadığını, toplumu oluşturan sosyal, kültürel değerlerle farklılaşan bir kavram olduğunu söylemek doğru olacaktır. Toplum içerisinde bu nesnel bileşenleri alan birey zaman içinde bunları kendi öznel kimliğinde sindirmeye başlar ve sosyal kimliği ile öznel kimliğini tamamlama yoluna gider. Çünkü nesnel kimlik olmadan öznel kimliğin oluşmasının söz konusu olamayacağı açık şekilde (Kuşat, 2003: 48). Kimlik yapısı içerisinde toplumsal ve sosyal kimlik bileşenlerinin sunduğu nesnel özellikler ile bireyin benliğinden doğan öznel özellikler birbirinden ayrılamaz birer zincirin halkaları gibidirler. Kimlik sadece bireyin öznelliğini yansıtan bir kavram olamaz aynı zamanda onun toplumda da var olabilmesi için gereken rolleri yükleyen bileşenleri de bünyesinde taşıması gerekmektedir. Böylelikle kendi öznelliğimizde olan özelliklerimiz ile toplumsal hayatın nesnel özellikleri ile kendi kimliğimiz tamamlama yoluna gitmekteyiz.

Bir başka düşünüre göre ise kimlik; bireysel ve toplumsal-sosyal özeliklerin kimlik üzerinde etkili olduğunu söyler ancak burada değinilmesi gereken nokta ise 'öteki' faktörüdür. Bireyler kendi kimliklerini başka kimlikler ile karşılaştığında daha açık şekilde fark etmektedir. Bu bireylere kendi kimlik kapasitelerini anlamalarında bir ışık tutar ve kimlikler arası bir etkileşimi beraberinde getirir (Kaya, 2006: 196).

Kimlik ile ilgili tüm bu bağlamlarda düşüncelerin bilimi olarak da adlandırılabilen 'ideoloji' kavramına değinmek gerekecektir. Çünkü ideoloji ve kimlik kavramları birbirini tamamlayan zincirin birer halkalarını oluşturmaktadır. Bu bağlamda ideoloji kavramı da aynı kimlik kavramı gibi zaman içindeki toplumsal, sosyal, ekonomik ve daha birçok faktörlere göre şekillenen dinamik bir olgu olup, bireylere toplumsal ve sosyal konumları için kimlik kazandıran, bireylerin anlama-bilme ihtiyacına cevap veren, bireylerin kendi bireysel ve toplumsal varlığını tespit etmelerine olanak sağlayan, dünyayı anlamlandırma gibi işlevlerinden bahsetmek doğru olacaktır.

2.4. TÜRKİYE'DE İDEOLOJİK OLARAK KADIN MODASI

Moda kavramına değinmeden önce bu kavrama yön veren ve şekillendiren olay ve olgulara da bakmak gerekmektedir. Değişen dünya şartları, kapitalizm, teknoloji, kültür gibi etkenlerle tüketim pazarı sürekli olarak değişime uğramaktadır. Etkin ideolojilerle oluşturulan ürün ve hizmetlerin sunduğu tüketme alışkanlığının sürekliliğini sağlamak ve üretileni ihtiyaç dışı bile olsa tükettirmek üzerine kurulan moda, giyim anlayışı uzun süreçlerde varlığını devam ettiren olgulardandır. Tüketim faaliyetlerinin çarklarını döndürmede ve bu amaçla oluşturulan pratiklerin özellikle kadın bedeni üzerinden bir proje çalışması gibi aktarılmasında ve şekillenmesinde moda kavramı oldukça önemli bir noktadır. Bu sayede bireylere ideal kadın ya da erkeğin nasıl olacağı ya da olması konusunda yönlendirmeler yapılmakta ve dinamikleşen tüketim alışkanlığına kadın ve erkekleri dâhil etmek mümkün olmuştur. Moda şekillendirir, moda değiştirir, moda aslında aldıklarınla sahip olabileceğin şeylerin göstergesi durumundadır. Bu yüzden günümüz tüketim toplumlarında varlığı azımsanmayacak kadar önemlidir.

Türkiye'de moda bağlamında bakıldığında özellikle 90'larla beraber moda anlayışında yeni gelişmeler ve değişimleri başladığını çok açık şekilde görülmektedir. Mesela belirgin değişim örtülü kadınların üzerinde olarak karşımıza belli markaları kullanan ve yeni kalıplara uyan moda imajları şeklinde çıkmıştır. Bu gelişmelerin sebebi ise Türkiye' de 1980' lerde yayın hayatına başlayan İslami içerikli gazete ve dergilerin artış göstermesi ve 1990' lı yıllara gelindiğinde de bu mecralara ek medyanın da İslami içerikler yönünden zenginleşmesinin payı oldukça büyüktür. Özellikle 1990'lı yıllarda yeni sermaye sahibi insanların İslami sermaye diye adlandırdıkları yatırımlarla yazılı ve görsel medyaya kaynaklık etmelerinin sonucunda Türkiye' de liberal medya kuruluşlarının yanı sıra bir de İslami medya denilen yeni bir medya yapılanması ortaya çıkmıştır (Binark ve Kılıçbay, 2000, s.27).

Moda bağlamında İslam dinine bakıldığında İslam' ın bireyleri sadeliğe çağırması, aşırı süslenmeden ve gösterişten uzak durmaları gerektiğini söylemesi, israfa dikkat edilmesi gerektiğini dikte etmesi ve bunları yaparken yine de şık ve güzel olunabileceğini öğütlemiştir (Uzak, 2010, s.2). Ancak günümüzde gelinen nokta tüketim, giyim ve moda konularında özellikle kadın bedeninin nesneleştirilmesi ve Batı yaşam tarzının İslam dinine uyarlanması,

kapitalizm olgusunun İslami ve Müslüman kadınları da hedef alması karşımıza tüketim olgusunun İslami versiyonunu çıkartmıştır (Binark ve Kılıçbay, 2000, s.15).

Bugün İslami kesimin modern tüketim kalıplarını sahiplenme ve kullanmaları sonucu İslami tüketim kalıplarının tamamen değiştiğini ve örtülü kadınların İslami şartlara göre kapalı olma olgularının şekil değiştirdiği açıkça görülmektedir. Bu aslında örtülü kadınların hem çağa ayak uydurma hem de çağdan geri kalmamak için uymak zorundalığını hissettikleri bir alan oluşturmuştur. Böylelikle İslami moda Batı ' dan alınan ideolojiler ve gelişmeler doğrultusunda biçimlenen ve içerisine dahil edilen her kadına yeni stiller ve imajlarla statülerini de yükseltme görevini sunmaktadır.

Diğer bir noktada ise Demir' in aktardığı şekliyle; 'İslami bakış açısı, kadının tüketim maddelerinin kullanımında bir cinsel obje olarak lanse edilmesini eleştirmektedir. Bu bağlamda kadınların reklamlarda kullanılmasıyla kadınlar tüketim olgusundan sonra bir kez daha bu reklamlardaki kadın kullanımdan dolayı körleştirilmektedir. Burada kadının bedeni reklamlar için metalaştırılmış birer obje görevi görmektedir (Demir, 1998, s.68-69).

Diğer yandan da başka bir düşünür İslami modayı, İslam kurallarına göre örtünmek olduğunu ve kadın bedenini özellikle toplumsal ve kamusal alanda görünürlüğünün teşhircilik olduğunu, kadınları mahrem alanlarının saklı tutulması gerektiğini ve bu tarzın dışında kadınlara bu şekilde meyil edebilecek tüketimden ve modadan uzak durulması şeklinde yorumlamıştır. Burada önemli nokta toplumdaki örtünme anlayışı ile göstermek kavramının çelişki içerisine düşmesidir. Zaman içerisinde tesettürde de tüketim pratiklerinin değişmesi İslami kesimdeki kadınları da tüketim kültürünün bir parçası haline getirmiştir (Binark ve Kılıçbay, 2000, s.20).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3.KADIN VE MODA BAĞLAMINDA TÜKETİMDE İSLAMİ MUHAFAZAKÂRLIK İÇERİK ÇÖZÜMLEMESİ

Yapılan bu araştırma eski dönemlerden günümüze değin devam eden kadın olgusunun ve bu olgunun çeşitli toplumsal, sosyal, ekonomik alanlardaki değişimlerini, etkilerini ve üretilerek tüketilen biçimlerini medya, örneklem alınan dergilerle incelemek amacıyla yapılmıştır. Bağlamda sözü geçen Ala Dergisi'nin yeniden şekillendirdiği kadın imajı, sosyolojik bir bağlamda incelenmiştir. Analiz kapsamında; niceliksel ve niteliksel içerik çözümlemesi yöntemi kullanılmıştır.

3.1. ARAŞTIRMANIN AMACI

İnsanoğlunun ilk var olduğu süreçten günümüz modern toplumların oluşmasına değin geçen sürede kadın olgusu çok fazla değişime uğramış bir kavramdır. Başlangıçta sadece temel insani ihtiyaçlarını gidermeye çalışan insanlar, zamanla toplumun gelişmesi ve bu sebeple toplum yapısında meydana gelen değişimlerle beraber artık bu gereksinimlerin ötesine geçmişlerdir. Kapitalizm, teknoloji, küreselleşme, din, modernizm vb. kavramlarla toplum yapısında köklü değişiklikler olmuştur. Tüketimin içselleştirilmesiyle de çağın gerisinde kalmama isteğiyle doğu-batı çatışması bireysel ve kitlesel davranışları etkilemiş ve tüketimin devamlılığında yeni alanlar yaratarak (örtülü rekabet) yeni kavramları da ortaya çıkarmıştır. Gelişen ve değişen modern dünyanın hayatımıza hâkim olmasıyla beraber artık muhafazakâr kadın dergileri de bu aşamada karşımıza çıkan en iyi örneklemlerdendir. Medya ve kanalları bu süreçte muhafazakâr kadınlar için örtülü bir rekabeti beraberinde getirmiştir. Küreselleşen dünya koşullarında muhafazakâr kadınlarında tüketim kültürüne dâhil edilmesi ve tüketme alışkanlıklarının popülerleşmesi ile yeni bir pazar alanı oluşturmuş ve topluma modifiye edilmiştir. Bu amaçla muhafazakâr kadınların görünürlükleri kamu sahasında artarak modayla kendilerine de bir alan yaratmışlardır. Örtülü kadınların kamusal ve toplumsal alanda modayı takip ederek örtülü olmayan kadınlardan aralarında bir fark bırakmamıştır.

Yapılan bu çalışmada bütün bunlar dâhilinde neşreden muhafazakâr kadın dergilerinin, sadece modayı değil aynı zamanda bu kadınlara bir hayat ve stil sunma gibi vizyonları üstlenmesinin kadın kimliğini nasıl yeniden yapılandırdığını ve biçimlendirdiğini ortaya koymak amacıyla oluşturulmuştur.

İncelemede sayısal özelliklerin incelendiği bölümde örneklem alınan dergilerdeki kadını temsil eden kaç ayrı haber, röportaj, köşe yazısı ve editör yazısı olduğuna, dergilerdeki kadın tasarımlarının temsiliyet rollerine, kadın kimliğinde nelere vurgu yaptığına, hangi özellikler ile vurgu yapıldığına, reklam, güzellik, din, gündelik hayat, annelik, iş kadını, ev hanımı, cinsellik, moda, modern ve geleneksel kadın, modern muhafazakâr ve geleneksel muhafazakâr kadın gibi bileşenler üzerinden inceleme yapılmıştır.

Araştırmada niteliksel unsurların incelendiği bölümdeyse; dergilerdeki kadın tasarımlarının ve içeriğindeki reklamlardaki kadın tasarımlarının, moda \ modernlik, statü arayışı, kişilik yaratma, yaşam ve stil önerileri sunma gibi bileşenleri incelemeye tabi tutulmuştur.

3.2. ARAŞTIRMANIN ÖRNEKLEMİ VE SINIRLILIKLARI

Yapılan araştırma Türkiye'de 2011 Haziran ayında yayınlanmaya başlayan muhafazakâr yaşam ve stil dergisi olan Ala Dergisi'nden 2013 yılına ait Ocak, Mart, Nisan, Mayıs, Haziran olmak üzere 5 sayısının incelenmesini kapsamaktadır.

Araştırma dahilinde seçilen derginin aylık periyotlarda ve farklı anlayışlarda yayınlanıyor olması göz önüne alınarak incelenmiştir. Çalışma dahilinde ele alınan dergiler kendi içerisinde farklı kadın kimlikleri, temsiliyet rolleri oluşturmaları dikkate alınarak, çalışmanın temel amacına erişmek amaçlanmıştır.

3.3. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

Ele alınan çalışma dahilinde yapılan araştırmada örneklem dergi ve 5 sayısı, içerik analizi metoduyla incelenmiştir.

İçerik çözümlemesi, sözel, yazılı ve diğer materyallerin nesnel ve sistematik bir şekilde incelenmesine olanak tanıyan bir yaklaşımdır (Tavşancıl ve Aslan, 2001). Cohen, Manion ve Morrison (2007)'a göre içerik analizi, eldeki yazılı bilgilerin temel içeriklerinin ve içerdikleri mesajların özetlenmesi ve belirtilmesi işlemi olarak da tanımlanmaktadır. Sosyal bilimler alanında çoğunlukla kullanılan içerik çözümlemesi, belirli kurallara dayalı kodlamalarla kitap, kitap bölümü, mektup, tarihsel dokümanlar, gazete başlıkları ve yazıları gibi bir metnin bazı kelimelerinin daha küçük içerik gruplandırmalarıyla özetlendiği sistematik, yinelenebilir bir teknik olarak tanımlanabilir (Sert, Kurtoğlu, Akıncı ve Seferoğlu, 2012).

İçerik çözümlemesi yöntem itibari ile, analize tabi tutulan metinden geçerli varsayımlar yapmak amacıyla kullanılan bir metottur ve metinden yapılan çıkarımlar mesajı gönderen, mesajın kendisi ya da mesajın alıcısı ile ilişkilidir, bu anlamda bu üç değişken arasındaki ilişkinin ele alınmasına da izin verir (Weber, 1990:9). Bu sebepledir ki içerik çözümlemesi iletişimin bağlamının, iletişimin seviyesinin, iletişimi gerçekleştirenin niyetlerinin yapısının, iletişimi gerçekleştiren grubun odak noktasının çözümlenmesine olanak tanır ve bu verilerin belli bir düzenler hiyerarşisi içerisinde tanımlanmasına uygun bir sistematik sunar. İçerik çözümlenmesinde odak noktası içeriğe, içeriğin verdiği mesajlara ve bilgilere odaklanılmasıdır. Bu yolla kitle iletişim araçlarına yönelik araştırmalar içerisinde tartışmalı bir alan olarak varlığını koruyan, "kitle iletişim araçlarının" tesirinin boyutu yerine, kitle iletişiminde medya içeriğinin oluşturuluş tarzı, yapısı ve vasıfları üzerine odaklanılmasını sağlar.

İçerik çözümlemesi belirtilen özelliklerinden ötürü başlangıçta seçilen spesifik bir konu üzerinde daha dar ölçekli olacak bir biçimde iletişim içeriğinin objektif bir serimlemesini yapmak amacıyla kullanılırken, süreç içerisinde çok sayıda farklı konuyu kapsayabilecek ve medya içeriğinin yapısı hakkında çıkarımlara varılabilecek bir yönteme evrilmiştir. Bu sebeple içerik analizini "iletişim içeriğinin kurallar bünyesinde belli kategorilere bölünerek sistematize edilmesi ve bu kategoriler arası ilişkinin istatistiki yöntemler ile tespit edilerek ampirik bilgiye ulaşılması" (Riffe ve Lacy ve Fico, 2014:3) olarak tanımlamak mümkündür.

İçerik çözümlemesi, incelenmek istenilen içeriğin nesnel, ölçülebilir ve doğrulanabilir olmasıyla anlam ve değer kazanır. Araştırmada asli olan ise, araştırmacının

incelemek istediği konu üzerinde ölçütlerin net olması ve istatistiksel olarak çözümleme metodu açısından geçerli olmasıdır (Fiske, 2014:248). İçerik çözümlemesi yöntemi, istatistiki veriler ışığında elde edilen veriler üzerinden yorum imkânı sağlar. İstatistiki verilerin kullanımı, araştırmacının sistematik ve objektif bir yorum yapabilmesini sağlar (Koçak ve Arun, 2006:24). İçerik çözümlemesi yöntemi sayısal verilere ulaşmayı hedefleyen bir metottur. Bu yöntemde izlenilmesi gereken aşamalar vardır. Bunlar araştırma problemini tanımlama, araştırma örnekleminin belirlenmesi, araştırma kategorilerinin oluşturulması, kodlama cetvelini oluşturma, kodlama cetvelini sınama ve güvenilirliği ölçme ve verilerin çözümlenmesidir.

İçerik çözümlemesinin temel prensibini oluşturan araştırma soruları, amaçsız uygulamaların önüne geçebilmek için önem taşır. Bundan dolayı, analizin yapılma gayesi açık bir biçimde vurgulanmalıdır. Bunun için de temel düzeyde kaynak taramasının yapılması gerekir (Balcı ve Bekiroğlu, 2012:277). Kaynak taraması sayesinde daha evvel yapılan araştırmalar incelenerek, araştırma sorununun belirlenmesi kolaylaşır. Keza bu yolla yapılan araştırma sorusu belirlenir. Araştırmacı, araştırmasında neyin araştırılmaya değer olduğuna ve bu amaçla hangi soruların daha ilginç ve anlamlı olduğuna bizzat kendisi karar verir. Asli olan, araştırmacının varsayımlarını dayandırdığı kuramsal düşüncelerini açık bir dille ifade etmesidir. Bu durum, araştırmanın kanıtlanabilirliği açısından da önem arz eder (Gökçe, 2006:88).

İçerik analizinde örneklem oluştururken diğer sosyal bilim alanlarında olduğu gibi en önemli şart, örneklemin araştırma evrenini temsil yeteneğidir. İçerik analizinin örneklemi, incelenecek konulara bağlı olarak sınırlı sayıda film, reklam, gazete, dergi vb. iletişim araçları ve türlerinden oluşabilir (Bilgin, akt. Akdenizli, 2012:137).

Gruplandırmaların oluşturulması süreci, araştırma sorularına uygun kategorilerin ve değişkenlerin oluşturulması aşamasıdır. İçerik analizi, her araştırmaya uygun olarak geliştirilmiş ve standartlaştırılmış kategori sistemi bulunmadığı, bu sebeple her araştırmanın kategori sistemini kendi analiz malzemesinden oluşturması gerekliliğinden yola çıkar.

Araştırmanın güvenirliliği, aynı şeyin aynı koşullar altında benzer sonuçlar vermesi anlamına gelir. Böylece araştırmanın nesnelliği sağlanmış olur. İçerik çözümlemesi çok sayıda birimden meydana gelen bilgileri içerir. Bu sebeple farklı kodlayıcıların aynı verileri

araştırmaları araştırmanın tutarlılığının kontrol edilmesi yönünden önemlidir. Bu amaçla farklı kodlayıcılar birbirinden bağımsız olarak aynı metni kodlayarak tutarlılığı kontrol etmiş olur (Neuman, 2007:473). Yapılan bu araştırmada kategoriler iletişim araştırmaları alanında doktora yapmakta olan, çalışma hakkında kuramsal ve incelemeye ilişkin detaylı bilgi sahibi olan ve doktora tez öğrencisi düzeyinde ikinci bir kodlayıcı tarafından kodlanmıştır. İletilerin kodlanması esnasında çelişkiye düşülen noktalardaysa yine araştırmanın kuramsal ve inceleme kısımları hakkında ayrıntılı bilgiye sahip olan iletişim araştırmalarında "iletişim sosyolojisi" alanında Doç. Dr. seviyesinde bir üçüncü şahsın tespitine başvurulmuştur. Araştırmanın kategorileri, araştırmanın danışmanlığını yürüten öğretim üyesi ile tetkik edilerek, yanlış anlaşılmaya sebep olabilecek veya araştırmanın sınırlarının dışına çıkabilecek bir kategori olup olmadığı incelenerek oluşturulmuştur.

3.4. ARAŞTIRMANIN VARSAYIMLARI

Çalışma alanı kapsamında Ala Dergisi' ne ilişkin varsayımlar;

1. Türkiye'de Ala 'Güzel Yaşam Dergisi' adıyla yayın hayatına başlamış olan derginin, kadınlar üzerinde lüks tüketim kültürü oluşturmaya ve oluşturduğu bu tüketim kültürünü kadınlarda içselleştirip satın alınabilir statüler sunmaya çalıştığı gözlemlenmektedir.
2. Mevzu bahis derginin oluşturulmaya çalışıldığı lüks tüketim kültürü sayesinde geleneksel muhafazakâr toplum yapısını değiştirerek modern muhafazakâr toplum yapısını oluşturduğu görülmektedir. Oluşturulan modern muhafazakâr toplum yapısı moda, kimlik kavramı üzerinden İslami şekilde şekillendirilmekte ve modern kadın, güçlü muhafazakâr kadın, çalışan, eğitimli, ekonomik özgürlüğü olan kadın kavramlarıyla da sabitlenmeye çalışılmaktadır.
3. Dergi yardımıyla toplumda oluşturulan modern muhafazakâr tüketim anlayışıyla birlikte tek tipleştirilen örtülü toplum yapısının, kendilerine atfedilen modern kadın, çalışan kadın, modern anne gibi yeni kimlikler üzerinden tekrar tanımlandığı görülmektedir.

4. Dergi içeriği ve reklamları aracılığıyla sabitlenmeye çalışılan simgesel lüks tüketim sayesinde gündelik hayatta kadın imajının yeniden tasarlandığı görülmektedir. Kadınlara gündelik hayat, iş hayatı modasına uyma fikrini aşılamaktadır. Sözü geçen dergi sayesinde gündelik ve iş hayatında kadının dış görünüşünün nasıl olması gerektiği konusundaki görüşlerin sıklıkla tekrarlanmaya çalışıldığı fark edilip, bu görüşlerin kadınlar tarafından benimsenmesi amaçlanmaktadır.
5. Çalışmaya konu olan dergilerde genellikle kadınların dış görünüşünü örüntüleyen ürünlerin fiyatına vurgu yapılmakta, ekonomik açıdan bilgiler verilmektedir. Dergilerde toplumun ekonomik açıdan orta ve daha çok üst kesimini oluşturan bireylerin elde edebileceği ürünler seçilerek, düşük gelirli olan bireylerde de gösterilen lüks tüketim ürünlerini satın almaya itmek amaçlanmaktadır.

3.5. ELDE EDİLEN BULGULAR

3.5.1. Dergilerin Niceliksel Analizi

Örneklem alınan derginin beş sayısı içerik çözümlemesi dâhilinde il önce niceliksel olarak incelenmeye tabi tutulmuştur. Bu bağlamda niceliksel çözümleme kısmında derginin ve reklamların geneli ayrıntılı incelenmiştir. Kadını temsil eden kaç ayrı yazı türü olduğuna, dergideki kadınların temsiliyet rollerine, dergideki kadın görsellerinin temsil edildiği yerlere, dergi görsellerindeki yer alan kadınların karakter özelliklerine ayrıntılı olarak bakılmıştır.

Sayı	Haber	Röportaj	Tanıtım	Editör yazısı	Köşe yazısı	Sayfa sayısı
OCAK	14	7	6	3	8	233
MART	31	13	9	2	41	228
NİSAN	13	11	14	3	10	257
MAYIS	23	6	7	6	13	300
HAZİRAN	23	4	11	3	13	211
TOPLAM	104	41	47	17	85	1229

İlk olarak dergilerdeki kadının temsil edildiği yazı türleri aylık periyotlarda sayısal verilerle incelenmiştir. Bu bağlamda kadını temsil eden en yüksek yazı türü haberler olmuştur. Haber içerikleri kadına ilişkin gündelik hayatına kolaylık sağlayabilecek moda, güzellik, sağlık, dekorasyon, alışveriş gibi konular hakkında oluştuğu görülmektedir. Haberlerden sonra diğer en yüksek yazı türü ise köşe yazıları olmuştur. Bu bağlamda köşe yazıları kadınların ortak yönlerinden, gündelik hayatta oluşabilecek sıkıntılara karşı çözüm önerilerinden oluştuğu görülmektedir. Diğer bir yazı türü ise tanıtım kategorisinde, daha çok İslami tatil yerlerinden ve otellerinden oluşan muhafazakâr kadınların da daha rahat edebileceği mekânlar üzerinden bilgilendirici yazılar şeklinde oluşturulmuştur. Dergideki röportajlar ise genellikle iki kadın arasında iş hayatı, annelik, kadınsal sağlık sorunları, modaya ilişkin yeni trendler üzerine alanında uzman kişilerce yapılmıştır. Editör yazıları ise dergide en az yer alan yazı türü olarak karşımıza çıkıp yayınlanan aydaki içerikler dâhilinde kadınlara sesleniş tarzında olduğu görülmüştür.

Dergilerin içerik çözümlemesi doğrultusunda kadına vurgu yapan kaç reklamın, din ile alakalı kaç içeriğin olduğunun, alışveriş ve moda kavramlarının ne ölçüde kullanıldığının ve dergi genelindeki sayılar bazında kadın olgusunun ne kadar yer aldığının ayrıntılı sınıflandırılması aşağıdaki gibidir;

Sayı	Reklam	Din	Kadın Açık / Kapalı	Alışveriş	Moda
OCAK	101	3	20 / 50	23	66
MART	111	4	22 / 60	51	95
NİSAN	124	3	31 / 43	77	103
MAYIS	184	2	28 / 54	114	132
HAZİRAN	107	2	16 / 34	70	92
TOPLAM	627	14	117/241 358	335	488

Görüldüğü üzere, dergi içerikleri yayınlanan sayılarına göre farklılık göstermektedir. En yüksek içeriğe sahip kategoriyi toplamda 627 oranla reklamlar oluşturmaktadır. Reklamlar derginin her sayısında oldukça fazla yer verilen içerikler olmuşlardır. Bu

çokluğun nedeni ise, reklamların hemen hemen her konuda ve özellikte ürünlerden ve moda trendlerine göre şekillenen tüketim pazarına ayak uydurmasından kaynaklanmaktadır. Tüketim alışkanlıkları genişledikçe yer alan reklamların sayısı da artış göstermeye devam etmiştir. Böylelikle derginin muhafazakâr kadınlara sunduğu hayat tarzı oluşturma ve stil sahibi yapma işlevleri reklamlar yoluyla başarılı şekilde oluşturulmuştur. İslam dininden yola çıkarak modern muhafazakâr kadının da rehberi olarak bilinen Ala Dergisi' nde en az paylaşımın toplam 14 oranıyla din ile alakalı içerikler olduğu görülmektedir. Dergi daha çok İslam dini altında tüketmeyi ve satın alınabilir statüler yaratmayı ön plana çıkarırken, dini vizyonunda oldukça uzak bir profil sergilemiştir. Moda ve alışveriş olgusu ise dergi de reklamlarında aracılığıyla yaygın olarak ekilmek istenen iki kavramdır. Reklamlarda sunulanlar, alışveriş ile eyleme dökülmüş, satın alma ile de moda / stil yaratmayla bireysel haz yaratılması istenmiştir. Alışveriş ve moda içerikleri ise sezonun özelliklerine göre yaz / kış kreasyonu, kadınların hayatlarını kolaylaştıracak ürünler ve hizmetler, ev ya da iş için rahat seçimlerden oluşan tercihlerden oluşmaktadır. Tüm bu bilgiler dâhilinde dergi genelinin yaptığı kadın vurgusu ise 117 açık kadınlar ve 241 kapalı kadınlar olmak üzere toplamda 358 oranında olmuştur. Kadın ögesini dergi burada, küreselleşen dünya pazarına, yenilenen tüketim alışkanlıklarına göre şekillenen birer araç olmuştur.

Derginin gündelik hayatına ilişkin öne çıkan içeriklerinin sınıflandırılması ise aşağıdaki gibidir;

Sayı	Sağlık	Dekorasyon	Gıda	Güzellik	Kültür-sanat
OCAK	3	3	6	26	4
MART	4	10	5	12	4
NİSAN	8	3	5	11	11
MAYIS	2	18	3	15	5
HAZİRAN	4	6	5	12	4
TOPLAM	21	40	24	76	28

Gündelik hayata ilişkin en fazla içeriğin kadınlar için oluşturulan güzellik önerileri ve ürünleri oluşturmaktadır. Kadının Ala Dergisi ile geleneksellikten uzaklaşarak modernliğin sunduğu imkânları kullanarak daha güzel ve şık bir görünüşe sahip

olunabileceğine dair bilgilendirmeler oldukça fazladır. Güzellik sınıflandırmasında en fazla yer eden tema yeni çıkan güzellik / kozmetik ürünleri olmuştur. Kadınların bunları kullanarak kusurlarından kurtularak daha genç ve dinamik gözükebileceklerini böylelikle kendilerine değer katabileceklerini destekleyen ürün ve hizmetlerden oluşmuştur. Sağlık ve gıda kategorisinde ise daha çok diyet önerileri ile kalori hesaplamalı yiyecek ve içecek sınıflandırılmalarından oluşmaktadır. Dekorasyon ise, pahalı iç mekân tasarımlarından, ev hayatına ilişkin tüketim ürünlerinden oluşmaktadır. Kültür – sanatta ise, filmlerin, sergilerin, müzelerin, gezip görebilecek yerlerin bilgileri verilmiştir. Görüldüğü üzere gündelik hayata ilişkin dergi paylaşımlarında en yüksek oranla güzellik öne çıkmaktadır. Burada değişen ve gelişen tüketim anlayışının muhafazakâr kadınlar üzerinde de bir fark gözetmediğini söylemek oldukça doğru olacaktır. Kadınların yaşam rehberi olmasından yola çıkan dergi, tamamen kadınların popüler kültüre dâhil olması için bir araç görevi görmüştür.

Dergilerdeki görsel içeriklerin tümüne bakıldığında oluşturulan kadının temsiliyet rolleri ise aşağıdaki gibidir;

Sayı	Anne	İş kadını	Ev hanımı	İmaj Önerisi
OCAK	3	26	5	62
MART	3	33	8	73
NİSAN	0	31	6	44
MAYIS	1	18	33	58
HAZİRAN	0	18	16	42
TOPLAM	7	126	68	279

Kadının temsiliyet rollerinde karşımıza çıkan en yüksek 279 oranla imaj önerisi kategorisindeki kadının birer görsel vitrin olarak kullanıldığı, ürünleri tanıtmak ve öne çıkarmak için birer askı olarak vurgulanan kadın görselleri olmuştur. Burada kadınlar moda ve stil sahibi olunması için çeşitli ürünlerle buluşturulmuş ve kadınlardaki görsellerdeki kadınlar gibi olma hissiyatı uyandırılmaya çalışılmıştır. İkinci en yüksek kadının temsil edildiği kategori ise, 126 oranla iş kadını kategorisi olmuştur. Kadın buralarda iş kadını olma

olgusunun yanında aynı zamanda anne de olabileceği şekilde vurgulanmıştır. Kadının hem çalışıp hem de annelik görevini yerine başarılı bir şekilde getirebileceği, iş hayatından örneklerle ortaya konmuştur. Kadın çalışmanın yanında anneliğe ve ev hayatına da böylelikle yaklaştırılmaktadır. Ev hanımı kategorisinde ise, kadınlar evlerinde şık bir şekilde modayı takip ederek evlerinden görsellerle anlatılmıştır. Anne kategorisi ise, dergi genelinde en az vurgu yapılan tema olarak karşımıza çıkmaktadır. Burada önemli nokta kadınların anneliğinden çok iş hayatıyla birleştirilerek iş kadını kategorisinde, çalışan anneler olmasına vurgu yapılmasıdır.

Dergilerdeki kadın görsellerin temsil edildiği yerlere bakıldığında ise;

Sayı	Evde	Dış mekân / sokakta	Restoranda	İş yerinde
OCAK	2	17	2	12
MART	1	16	5	29
NİSAN	4	12	0	28
MAYIS	25	38	3	18
HAZİRAN	15	8	2	17
TOPLAM	47	91	12	104

Kadının temsil edildiği yerler ise karşımıza en yüksek 104 gibi bir oranla iş yerleri olmuştur. Kadınlar aktif, hayatın içine karışmış ve kendileri için çabalayan özellikler ile başarılı iş kadınlarının ön plan çıkarılmasıyla ön plana konulmuştur. Bu bize burada kadının temsiliyet rollerindeki en yüksek oran olan iş kadını kategorisinin doğruluğunu da kanıtlamıştır. Dış mekân, sokak gibi yerlerde ise kadınlar kafelerde ve gezip görülebilecek yerlerde dinamikliği ortaya koyacak şekilde tasarlanmıştır. Sosyallik vurgusu bu kategoride oldukça fazladır. Kadınların evde konumlanış oranına bakıldığında ise 47 oranla ortalama bir oranın ortaya çıktığı görülmektedir. Kadının temsiliyet rollerine ve yerlerine göre ev kadını olması dergi içeriklerinde iş kadını olması kadar yer etmemiştir. Asıl kadın üzerindeki vurgu iş kadınlığı yönünde kalarak annelik ikinci plana itilmiştir. Buradaki ikinci plana itiş anneliğin yanında bir de çalışan anne olması yönündedir.

Dergi görsellerinde yer alan kadınların karakter özellikleri ise çalışma konusu ve dergi misyon / vizyonuna göre muhafazakarlık başlığı altında değerlendirilmiştir.

Sayı	Modern kadın	Geleneksel kadın	Modern muhafazakâr kadın	Geleneksel muhafazakâr kadın
OCAK	22	0	57	4
MART	47	3	88	23
NİSAN	35	7	45	4
MAYIS	36	6	56	7
HAZİRAN	28	14	52	8
TOPLAM	168	30	298	46

Kadın görsellerinin karakter özelliklerinde muhafazakârlık kavramının geleneksellik ve modernlik bağlamında her iki özelliği de destekleyici paylaşımları olduğu görülmektedir. Eskiyen gelenekselcilik ile yeniyi barındıran modernlik kavramları kadın karakterleri üzerinden birbirinden kopmadan verilmiştir. Bu bağlamda dergi genelinde en fazla vurgu yapılan modern muhafazakâr kadın imajı olmuştur. Kadın burada muhafazakârlığına modern unsurlarını da ekleyerek çağa ayak uydurma ve çağdan geri kalmama noktasında bilgilendirilmiştir. Modern muhafazakâr kadından sonra dergide öne çıkan modern kadın karakterinin vurgusudur. Burada modern kadın imajlarıyla muhafazakâr olan kadınların imajları için örnekler verilmiş, modernliği kendi bünyelerinde nasıl barındırabilecekleri gösterilmiştir. Modern kadınlar, muhafazakâr kadınlar için dergi içinde çıkış noktası olmuştur. Daha sonrasında ise, geleneksel kadın ve geleneksel muhafazakâr kadın kategorilerinde yüksek bir paylaşım olmadığı görülmüştür. Dergi içinde ötekileştirme yapmadan daha çok olması gerektiğinin vurgulanması konusunda gelenekselci kadın imajından da kopulmamıştır.

Dergilerdeki kadın görsellerinin içerik özelliklerine bakıldığında nerede konumlandırıldıkları da oldukça önemli bir noktadır. Bu bağlamda dergi değerlendirildiğinde muhafazakârlık kavramının nerelerde nasıl konumlandığına bakmak da faydalı olacaktır.

Sayı	Eğlence	İş	Moda Açık / kapalı kadın	Ev	Aile
OCAK	2	17	24 / 57	10	11
MART	16	55	38 / 79	21	17
NİSAN	9	26	56 / 49	4	2
MAYIS	30	10	51 / 59	5	35
HAZİRAN	2	12	26 / 45	2	3
TOPLAM	59	120	195 / 289 484	41	68

Muhafazakârlık bağlamında dergi geneline bakıldığında kadının görsellerde en yüksek oranda moda olgusu içerisinde konumlandırıldığı görülmektedir. 484 kadına moda i çinde vurgu yapan görsellerin 195' i açık kadınlardan, 289' u ise kapalı kadın görsellerinden oluşmaktadır. Kadın modanın taşıyıcıları olarak üretim ve tüketim pazarında temel vurgu noktası olarak kullanılmıştır. Modadan sonra diğer bir yüksek oran ise 120 oranıyla iş kategorisi olmuştur. Yapılan diğer tablolarda da kadının temsiliyet rollerinde ve konumlandırılan çevre bağlamında yine iş hayatına ilişkin verileri destekleyecek bir sonuç elde edilmiştir. Kadınlar iş ortamlarında aktif bir şekilde gösterilmiş ve kadınların yaptığı işler gösterilerek kadınları bu hayata dâhil etme yolunda gidilmiştir. Özendirme politikasıyla kadınların iş çevresinde de söz sahibi olabileceği açık şekilde vurgulanmıştır.

Dergilerdeki reklamlarda kadının temsil ettiği imgelerin değerlendirilmesinde ise, diğer tablolardaki kriterler göz önüne alınarak kodlanan kadın imgeleri üzerine bir sınıflandırma yapılmıştır.

Sayı	Hanımefendi	İş kadını	Anne	Seksi / cinsellik
OCAK	67	9	1	10
MART	80	11	0	7
NİSAN	56	3	0	13
MAYIS	73	3	1	18
HAZİRAN	58	2	0	9
TOPLAM	334	28	2	57

Dergi genelindeki tüm görseller ve içeriklerinin incelenmesi sonucunda oluşturulan kategorilerde en yüksek oran334 oranıyla hanımefendi kategorisi olmuştur. Kadın burada her daim naif ve hareketlerine dikkat eden konumunda şekillendirilmiştir. Kadın iş hayatında da, ev hayatında da, dış çevrede de kendisinin bilincinde ve aşırıya kaçmayan şekilde ortaya konmuştur. Kadın temsil ettiği her rolde ve yerde hanımefendidir. Diğer yüksek olan kategori ise 57 oran ile cinselliğe vurgu yapan kadın görselleridir. Kadın görsellerinin içerik çözümlemesinde kadınlığın seksilik, çekicilik ile de özdeşleştirildiği görülmüştür. Kadın görsellerinin temsil ettiği imgeler içerisinde ise en az oranı gösteren anne imajı olmuştur. Bu, anneliğin tek başına pek yeterli olmayan aynı zamanda kadının iş hayatına da dâhil olması gerektiği konusundaki ikililiğe verilebilecek güzel bir örnek oluşturmaktadır.

3.6. ELDE EDİLEN BULGULARIN DEĞERLENDİRİLMESİ

Ala Dergisinin, içerdiği konular, aldığı reklamlar, kullanılan dil, fotoğraflar, kadının farklı biçimlerde imgeleştirilmesi göz önüne alındığında tüketim kültürü ve ataerkil yapıyı hem besleyen hem de onlardan beslenen bir dergi olduğu anlaşılmaktadır.

İncelenen beş sayıda toplamda; kadın olgusu açık ve kapalı kadın olmak üzere ikiye ayrılarak 117 açık kadın, 241 kapalı kadın olmak üzere toplamda 358 kadın, 627 reklam, 14 dini yazı, 28 kültür-sanat, 488 moda, 40 dekorasyon 335 alışveriş, 21 sağlık, 24 gıda, 76 güzellik, 104 haber, 41 röportaj, 47 tanıtım, 17 editör, 85 köşe yazısıyla ilgili olarak içerikler bulunmuştur.

Kadını simgeleyen yazılarda 17 editör yazısı, 104 haber, 85 köşe yazısı, 41 röportaj bulunmuştur. Kadının dergiler içerisindeki temsiliyet rolleri ise; anne, iş kadını, ev hanımı ve görsel vitrin şeklinde gruplandırılmış olup bu rollerde ise; toplam dergilerde 7'si anne, 68' i ev hanımı, 126'sı iş kadını, 279'u ise sadece bedenlerinin kullanıldığı imgesel vitrindir.

Dergilerdeki görsellerin temsil edildiği alanlarda ise; 47'si evde, 91'i sokakta, 104'ü iş yerinde, 12'si restoranda konumlandırılmıştır. Görsellerde yer alan karakterlerin ise; 30' u geleneksel kadın, 168'i modern kadın, 298' i modern muhafazakâr kadın, 46'sı ise geleneksel muhafazakâr kadın şeklinde tespit edilmiştir.

Dergilerdeki kadın görsellerinin içeriklerine bakıldığında içerikler eğlence, iş, aile, ev ve moda şeklinde kategorize edilmiştir. Bunların 41'i ev, 59'u eğlence, 120'si iş, 68'i aile, 484 moda içeriğinden de 195' i açık kadın modası, 289'u ise kapalı kadın modası şeklinde incelenmiştir.

Dergilerdeki reklamlarda kadınların temsil ettiği imgeler ise; hanımefendi, iş kadını, anne, seksi / cinsellik olarak gruplandırılmıştır. Bunlardan 334' u hanımefendi, 28' i iş kadını, 2'si anne, 57' si seksi / cinsellik imgelerinden oluşmaktadır.

Sistematik olarak bütün bu veriler ışığında bakıldığında; Ala Dergisi'nde günlük yaşam temalı yazılardan bazıları Müslüman kadının bir günü şeklinde ve derginin içinde bulunduğu aya denk gelen dini olayları tüketim alışkanlıkları (alışveriş, güzellik, dekorasyon, kültür-sanat, tanıtım, sağlık, gıda) ile birleştirecek muhteviyattadır. İslam'ın tüketim toplumunun kodlarıyla yeniden uyarlanmış şekli sunulmaktadır. Gündelik yaşama yönelik yazılar genel olarak gidilecek mekânları içermektedir. Bu konuda verilen tavsiyelerse lokanta ve kafelerden nezih, gösterişli ve şık olanları ile İstanbul'da bulunan Osmanlı döneminden kalma köşk ve kasırlardan oluşmaktadır. Ayrıca geleneksellik ve nezihlik dışında gidilecek mekânlarda aranan unsurlar mekânın alkolsüz olması, sağlıklı ve diyete uygun besinler sunmasıdır. Bu sayede İslam'ın gelenek ve dini motifleri temsil edilirken diyet gibi modern kavramların da iç içe geçirildiğini görülmektedir. Sonuç olarak, dergilerde gündelik yaşam sunulduğu hali ile tüketim, artık insanların kim oldukları, kim olmak istedikleriyle ilgili ihtiyaçlarını ve bu ihtiyaçlarını sağlamaktaki tarzlarını yönlendirmektedir. Din burada bir kültür endüstrisi haline gelmiştir. Bu endüstri kişinin gerçekliğini üretilen anlamla eklemlendirerek tekrardan yaratmaktadır. Bu bağlamda mutluluğun, dini değerlerin, sağlığın yeni anlamı, bireyin ne kadar tüketebildiği olmuştur. Aynı esnada da dini değerler de bu tüketim kodlarına göre yeniden uygun şekilde üretilmektedir.

Moda ise burada, satılabilen ürünler ürettiği eklemler için her ne kadar ekonomik bir aktivite olsa da ürünlerle beraber ürettiği sembollerle de soyla bir etkinliktir. Medyanın dergi ayağıyla biz, modanın sadece topluma moda ile ilgili haberleri ulaştırmakla değil keza aynı zamanda topluma modanın neden önemli ve değerli olduğunu da öğrenmekteyiz. Modanın manasını değişim olarak görürsek modanın esas sonucu tüketimin devamlılığının öğrenilen arzularla sağlanmasıdır.

Diğer yandan Ala Dergisi özelinde moda, bireysel tercihi, bireyselciliği ve farklılığı ortaya çıkarmasına rağmen; bir yandan da bireyin, kendisine benzer giyinenlerin olmasından kaynaklanan 'bir gruba, bir sınıfa aidiyet' duygusunu da temin etmektedir. Tesettür bu noktada bu dergi ile bir aidiyet duygusu yaratmaya çalışmaktadır. Burada asıl önemli olan nokta aslında tesettürün 'göstermeme değil de bir gösterme' fiiliyatı üzerinden gerçekleşmesidir. Bu bağlamda Ala Dergisi'nde en çok yer tutan tema olan moda, neredeyse tamamı yüksek gelir grubuna hitap eden giysi ve aksesuarlardan oluşan moda tavsiyeleri ile tüketime ve ait oldukları sınıfa hizmet etmektedir. Gösterilenin ve göz önünde olanın iyi kabul edildiği gösteriş toplumunda modanın yeri dergilerde olduğu gibi oldukça geniştir (Guy Debord, Gösteri Toplumu, 1.Basım, İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 2012, s.52).

Kapitalizmin sembolik değerlere sahip olan, statü ifade eden, hem gereksinimleri karşılayan hem arzuları yaratan hem de arzulara hitap eden ürünleri ve sürekli üretmeyi / tüketmeyi teşvik eden anlayışı, burada İslam'ın tutumlu olmaya ve sadeliğe yaptığı vurguyla oldukça zıtlık göstermektedir.

Dergilerde yararlanılan ve araştırılan yazılardaki kültürel önerileri, cd-dvd filmler ve kitapların yanı sıra hat, tezhip, ebru gibi geleneksel sanat faaliyetleridir. Dergide tavsiye edilen kitaplar, geleneksele duyulan özleme vurgu yapan aynı zamanda dini içerikli ve de ataerkil yapıyı destekleyen kitaplardır.

Ala Dergisi'nde evlilik ve aileyle ilgili araştırılan yazılarda düğün, nişan, kına gecesi, balayı için mekân, aksesuar, elbise ve gelinlik önerileri, erkek ve kız tarafının nişan ve düğünde yapması gerekenler, evlilik hakkında hukuksal tavsiyeler işlenen konulardır. Evlilik ve aile konusunda kadın ve erkek cinselliği veya yaşanan cinsel problemlere hiç değinilmemiştir. Dergide kadın cinselliğinin hiç bahsedilmemesi sanki cinselliğin yok sayılması manasına geldiğini düşündürmektedir. Kadının cinsel hazzının olmadığı var sayılarak kadın kimliğini ataerkil bir rol olarak neslin devamını sağlama görevi üzerinden çizildiğini düşündürmektedir.

Güzelliğe dair yazılan yazılarda ve reklamlarda ise daha çok yüz güzelliği, bakımlı olma ve şıklık olarak tanımlanmıştır. Güzellik ve tahrik edici çekicilik arasındaki zıtlıklar göze çarpmaktadır. Dergide geleneksel ve dinsel olana yapılan vurgunun altında yatan

ataerkil örüntüler ile kadın bedeni yeniden üretilerek hem tüketimin öznesi ve nesnesi haline getirilmekte hem de ataerkil yapı içerisine sıkıştırılmaktadır.

Sağlık konusundaysa dergideki yazılar genel olarak doğal ve organik beslenerek sağlıklı ve formda kalmanın yöntemlerini ve ailenin yemeklerini hazırlayan kadının bu konudaki sorumluluğunu vurgulamaktadır.

SONUÇ

İnsanlar en başlarda sadece kendi ihtiyaçlarını gidermek için eylemlerde bulunurken zaman içerisindeki toplumsal ve sosyal değişimlerle ihtiyaç olanın ötesine geçerek tüketim kültürüne ve onun getirdiği ideolojilere mahkûm olmuştur. Küreselleşme, teknoloji, kapitalizm, medya gibi etkenlerle istenilen her şeyin insanların ellerinin altında ulaşılabilir olması, çağdan geri kalmama arzusu ve çağın getirdiği gelişmelere ve değişimlere ayak uydurma isteği zaman içerisinde bireylerin tüketim alışkanlıklarını değiştirerek, tüketim olduğunu farklılaştırmıştır. Bu farklılaşma ile bireylerin davranış şekilleri de değişmiş ve tüketim artık sahip olunmak istenen her şeyin tanımı olmaya başlamıştır.

Toplumları yapı taşlarını oluşturan din, gelenek, görenek, kültür, ekonomi vb. gibi unsurlar modernitenin de hâkim olmasıyla birlikte geleneksel toplum yapısını parçalamaya başlamış, bireyler ise bunu anlamaktan çok uzak kalmışlardır. Zaman içerisinde küreselleşme, modernizm ve çağı yakalama ona ayak uydurma tutkusu ile geleneksellik yerini popüler kültürün sunduklarına bırakmıştır. Bu toplumsal ve bireysel çözülmeyi beraberinde getirerek daha benmerkezci toplum yapısının oluşmasına neden olmuştur. Değerler, inançlar yitip giderek içleri boşaltılan birer olgular bütünü haline gelmiştir. Bunun farkına varamayan bireyler ise kendini tüketim kültürüne kaptırarak ve toplumsal değerlerden ve geleneksellikten daha da uzaklaşarak, Batının getirdiklerine ayak uydurma çabası içerisine girerek, yenilikleri kendi bünyesinde sentezleme yoluna gitmiştir.

Medya kanallarının artması ve medya yolu ile istenilen ideolojilerin satın alınılması, sahip olunulmasını eken faaliyetlerdeki artış bireyleri bilinçli tüketimden daha da uzaklaştırarak bilinçsiz bir tüketim toplumunu, bireylerini yaratmıştır. Önceleri sadece belli bir toplumsal grubun ya da belirli bireyleri sahip olabileceği tüketim ürünlerine ve hizmetlerine ulaşmak arzusu artık küreselleşen ve yozlaşan değerler dünyasında kaçınılmaz bir hal almıştır. Artık tüketim ve istenilen statüyü, imajı elde etmek sembolik bir anlam kazanamaya başlamış ve bireyler duyusal hislerden uzaklaşmaya başlamıştır. Bu zaman içerisinde bitip tükenmeyen tüketme arzusunu beraberinde getirmiş, elde edilenin daha fazlası elde etmek için birbiri ile yarışan kitleler toplumunu yaratmıştır.

Sembolikleşen tüketim anlayışı ile bireyler kendilerine satın alınabilir kimlikler oluşturmuş ve bu oluşturulan kimlikler için arayışları sürekli olarak devam ederek ilerlemeye başlamıştır. Böylece oluşturulan kimlikler sahip olunulan şeylerle özdeşleştirilmiş ve gündelik hayatta da bu kimliklerini yansıtacak eylemler içerisine girerek davranış şekillerini değiştirmeye başlamıştır. Bu bağlamda yapılan tüm eylemlerle bireyler özünden, geleneklerinden, değerlerinden, kültüründen daha da uzaklaştığının farkına varamamış ve modernitenin sunduğu dünya içerisinde varlığını sürdürmeye devam etmiştir. Burada modern ideolojilerin getirdiği kimlikleri edinmek, kendini bir ötekinden farklı kılarak, daha üst bir tabakaya ait olma arzusuyla tüketimin, modanın getirdiklerinin birine değil hepsine sahip olma isteği ile kazanılmaya çalışılan savaşlara, rekabetlere dönüşmüştür.

Kapitalizmin, küreselleşmenin, medya araçlarının kullanılarak her an bireylerin elinin altında tüketilebilir dünyalar yaratmak oldukça kolaylaşmıştır. Bu bireye sağlayacağı yararlardan daha çok zararları beraberinde getirmiş ve gösteriş için tüketen birbiri ile yarışan kitleleri oluşturmuştur. Bir diğerinden diğerinin daha farklı olma arzusu artık sadece imgeler, imajlar bulutunu yaratmıştır. Bireyler birbirlerine baktığında artık sadece dış görünüşü ve dış görünüşünün ifade ettiği anlamlarla ilgilenir hale gelmiştir. Bu da tükettikçe sahip olunulan ötesine geçme eylemini doğurmuştur. Bu bağlamda tüketimin ve çağın getirdiklerini takip etmek ve bireylerin buna daha hızlı ayak uydurması için çeşitli otoriteler tarafından en çok kullanılan mecralar arasında medya kuruluşları ve yayın grupları gelmektedir. Özellikle dergi gibi tüketimin somut ve tercih edilebilir halinin bireylerin ellerinin altında olması, tek bir dergi sayısı ile birçok kitleye ulaşılması bu bağlamda önem kazanmış bir mecra olmuştur.

Yayınlanan dergiler sayesinde özellikle kadınlar, kendilerine yeni kimlikler yaratma da ve dergi içeriklerindeki kadınların temsil edildiği konumlarda ve rollerde olma isteği ile oldukça etkiye açık bir duruma gelmekte ve bunu düşünmeyen kadınları bile içerisine çekerek etkisi altına almaya başlamıştır. Dergilerdeki haberlerin, reklamların, kadın görsellerinin kullanımı tamamen moderniteyi öne çıkarak çağın gerektirdiği kadın imajlarından oluşması planlanmış tüketime verilebilecek örneklerindendir. Özellikle muhafazakâr kadınların kamusal ve toplumsal alandaki görünürlüklerinin artması ile muhafazakâr kadınları için özel olarak yayımlanan muhafazakâr dergiler geleneksellikten kopup modern olma yolundan kimlikler kazanmak isteyen kadınlar için ideal medya aracı

olmuştur. Muhafazakârlığın getirdiği hanımefendi olma ve belli değerleri ifade edecek şekilde yaşama stili bu tür dergiler ile yozlaşmaya uğramış ve kendini modernitenin, kapitalizmin getirdiği ideolojilere kaptırmıştır.

Son zamanlar Türkiye' de muhafazakârlık başlığı altında yayımlanan dergiler ile kendini toplumsal ve kamusal alanda daha da görünür yapmak isteyen modern muhafazakâr kadınlar giyimlerini, hayat şekillerini, gidecekleri mekânlarını, yiyecek ve içeceklerini, iş hayatını, aile yaşamını tüm bu dergilerde sunulan tüketim ile belirlemektedir. Bu bağlamda bakıldığında görülmüştür ki moda ve giyim, lüks tüketim, teknoloji, popüler kültür gibi olgular bu tarz mecralar ile yeniden üretilerek kendi içerisinde soyut değerler yaratmaktadır. Söz konusu muhafazakâr dergiler içerisinde yayımlandığı yıllar içerisinde ses getiren ve geniş kitlelere ulaşan çalışmamıza da konu olan Ala Dergisi tüm bu bağlamlarda kadınları etkilemeyi başaran dergilerden biridir. İncelememize konu olan derginin konusunu moda, giyim / İslami giyim ve kadın oluşturmakta, bunlardan sonra etkili şekilde ise tüketim, alışveriş, yeni kimlikler yaratma, statü arayışı, gündelik hayat, cinsellik, modernlik, sağlıklı lüks yaşam vs. ile vurgulanarak işlenmektedir. Tüm bunların bir araya gelmesi ve muhafazakâr kadınların daha fazla görünür olma ve örtülü olmayan kadınlardan moda, giyim, tüketim alanlarında aralarında bir fark bırakmak istememeleri, çağı yakalamaları ve modern olma çabalarıyla günümüz popüler kültürüne ve kapitalizme hizmet eden bir derginin oluşturulduğu görülmektedir. Durum bu olunca da bireylerin ve kitlelerin etkilenmesi kaçınılmaz olmuştur.

Tüm bunlar göz önüne alındığında Türkiye' de 2011 yılında yayınlanmaya başlayan Ala Dergisi kadınlar üzerinde lüks tüketim kültürü oluşturmaya ve oluşturduğu bu tüketim kültürünü kadınların içselleştirip satın alınabilir statüler sunmaya hizmet ettiği açıkça görülmüştür. Bu bağlamda toplumun var olan geleneksel ve kültürel değerlerini, inançlarını değiştirerek, toplumun özellikle muhafazakâr kadınların tüketim toplumuna dâhil edilmesiyle günümüz modern toplumunda yaratılan yeni kodlanan modern muhafazakâr kadın profilinin çözümlenmesi amaçlanmıştır. Çalışma kapsamında oluşturulan bu yeni kadın imajının değişiminde toplumun nasıl tüketim toplumuna dönüştüğü ve neleri dikte ettiği, kimlik kavramının nasıl şekillendirildiği, yeni kimliklerin beraberinde getirdiği değişiklikleri, geleneksellikten modernizme geçişin muhafazakâr kadın olgusu üzerinde moda ve giyim anlamında yeniden üretilen imgeleri, İslami muhafazakârlığın zaman

içerisinde nasıl içinin boşaltıldığı gibi konulan ele alınmıştır. Bu nedenle toplumda geleneksel kadın kimliğinden modern kadın kimliğinin tasarımına ve bu tasarıma etki eden unsurlar saptanmaya çalışılmıştır. Bu doğrultuda sözü geçen derginin 2013 yılına ait Ocak, Mart, Nisan, Mayıs, Haziran olmak üzere beş sayısı incelenmiştir. Çözümleme çerçevesinde niceliksel ve niteliksel analiz yöntemi kullanılmıştır. Çalışmada niceliksel özelliklerin incelendiği kısımlarda toplumda var olan geleneksel muhafazakâr kadın imajının tüketim kültürü ile yeniden kodlanarak modern muhafazakâr kadın imajına dönüştürülmesi, sözü geçen derginin kadın kimliğine nasıl ve ne ölçüde vurgu yaptığına ve bunu kadına hangi temsiliyet rolleri ve statüleri yükleyerek yaptığına, dergi içi reklamlar, yazı türleri, gündelik hayata dair alışveriş, moda, sağlık, din, güzellik, cinsellik gibi bileşenler üzerinden, dergilerdeki kadınların toplumsal ve kamusal alan için konumlandırılışına dair anne, iş kadını, ev hanımı ya da sadece imaj önerisi sunan görsel vitrin gibi bileşenlerle inceleme yapılmıştır.

Çalışma kapsamında incelenen niteliksel çözümleme kısmında ise; dergilerdeki kadın tasarımına, kadın bedenlerinin nasıl birer obje gibi sunulduğuna, moda ve giyime, örtülü ve örtüsüz rekabetteki üstünlük arayışına, kimlik yaratma gibi bileşenler incelenmiştir.

Çalışmamızın başında oluşturulan varsayımların incelenme sonucunda elde edilen bulgularla destekleniyor olması beraberinde bir takım sonuçları da getirmiştir. Söz konusu olan derginin somut bir şekilde el altında olması muhafazakâr kadınlar üzerindeki tüketim kültürünü ve çağa ayak uydurmayı arttırdığı ve böylece tüketimi içselleştirdiği gözlemlenmektedir. Dergi içerisindeki sunulan ‘Güzel Yaşam’ olgusuyla muhafazakâr kadınlara aşılanmak istenilen ideolojilerin etkisine açık hale geldiği ve kadınları bitmek tükenmek bilmeyen bir tüketime sevk ettiği görülmüştür. Zaten Ala Dergisi de muhafazakâr kadınlar üzerinde modayı etkili şekilde kullanarak bir moda tutkusu yaratmak için bilinçli hazırlanmış bir dergidir.

Toplumun geleneksel yapısını değiştirerek, değerlerin ve inançların içlerini boşaltarak modern toplum algısını aşılamaya çalışan dergi bu neden moda ve giyim üzerinden şekillenmiştir. Dergi bu neden popüler olan giyim tarzı ve modayı muhafazakâr kadın kitlelerine öğretmeye çalışmaktadır. Böylece modern toplum yapısının sunduğu örtülü ve örtülü olmayanlar arasında bir tek tipleşmenin söz konusu olduğu görülmüştür. Bu

bağlamda ortaya çıkarılan ve elde edilen kimlikler ise, anne, iş kadını, ev hanımı gibi olguları tekrar üretip bünyesinde yeniden şekillendirmektedir. Bu kimlikler sayesinde toplumdan dışlanmamak ve toplumsal alanlarda daha da görünür olmak adına muhafazakâr kadınlar dergiler ve diğer medya mecraları gibi yollarla baskı altında tutularak psikolojik bir savaş oluşturulmaktadır.

Dergi çözümlemeleri sayesinde sabit tutulmaya çalışılan ama yanı zamanda sürekliliği de sağlayacak tüketim, moda ve giyim anlayışının muhafazakâr kadınların gündelik hayatlarının her anına yansıdığı görülmektedir. Böylelikle yeni çıkanı takip etme, modadan geri kalmama gibi olguları kadınlara ekmektedir. Dergi içerikleri incelendiğinde görülmüştür ki iş kadınının veya annenin dış görünüşünün nasıl olması gerektiği konusunda sürekli bilgiler verip yönlendirmektedir. Çağın gerisinde kalmak istemeyen kadınlar ise bu tür durumlara uygunluk gösterip kabul etme yoluna gitmektedir.

Çalışma konusu olan dergilerde sürekli olarak kadınların dış görünüşlerini oluşturan ürünlerin fiyatlarına vurgu yapılmakta ve çok pahalı ürünler olmasına rağmen bunların alındığında statü kazanılacağını düşündürerek kadınları lüks tüketime yönlendirmektedir. Böylelikle üst gelirli toplumsal gruplar tüm bu ürünlere sahip olabilirken alt gelirli toplumsal gruplar ise o lüks tüketim ürünlerini alıp toplum içinde kendilerini yükseltme yoluna gitmiştir.

Kapitalizm, teknoloji, din, gelenek, kültür, modernizm gibi kavramlar zaman içerisindeki değişimlerle görülmüştür ki birçok yeniliğe ve beraberinde getirdiği sorunlara da sebep olmuştur. Toplumun yapı taşlarını oluşturan kadınlar çağlar boyunca birçok şekle girmiş ve değişime maruz kalmıştır. Küreselleşen dünyanın sunduğu küresel pazara dâhil olup ötekileştirilmeden çağa uydurma düşünce görüldüğü üzere medya araçlarına da kadınlar üzerinden yön vermiş ve kendilerine bir alan yaratmışlardır. Oluşturulan bu yeni alan geleneksellikten kopan toplum yapısından modernliği içinde barındıran toplum yapısına dönüşmesiyle özellikle muhafazakâr kadınlar için artık örtülü olmayan kadınlardan tüketimde ve moda da hiçbir fark kalmamıştır. İslami muhafazakârlık zaman içerisinde değerlerinden ve inanç kalıplarından uzaklaşmış, içi boş sembolik algılara dönüşmüştür. Kendi değerlerin ve özünden uzaklaşan muhafazakâr kadınlar ise tüketim ve sunduğu moda olgusuna kendilerini kaptırmış ve geleneksel kimliklerini kaybetmişlerdir. Böylelikle

modern dünyanın sunduğu yeni kimlikler yaratma ve onu elde etmek dünyasında yerlerini almışlardır. Yozlaşan sistemde geleneksel muhafazakâr kadınların yerini artık modern muhafazakâr kadınlar alarak yozlaşma yoluna gidildiği görülmüştür.

KAYNAKÇA

Abalı, Nurullah (2009). 'Geleneksellik ve Modernizm Açısından Kılık Kıyafet'. İstanbul: İlke Yayıncılık, s. 128-129.

Abalı, Nurullah (2009). a.g.e., s. 131.

Abalı, Nurullah (2009). a.g.e., s. 132.

Acar, Feride (1995). 'Türkiye ' de İslamcı Hareket ve Kadın: Kadın Dergileri Ve Bir Grup Üniversite Öğrencisi Üzerinde Bir İnceleme; ' 1980' ler Türkiye ' sinde Kadın Bakış Açısından Kadınlar. İstanbul: Yay. Haz. Şirin Tekeli, İletişim Yayınları.

Akbulut, T. N. (2004). 'Türk Televizyonlarında Kadın Söylemi. Kadın Çalışmalarında Disiplinlerarası Buluşma'. Cilt: 2, 157-162.

Akdoğan, A. (2014). 'Mehmet Akif Ersoy' a Göre İnsan Toplumu ve İslam. Ankara: Araştırma Yayınları.

Akıncı, Mehmet (2009). 'Muhafazakârlık ve Değişim: Değişime Direniş Mi Yoksa İhtiyatlı Değişimi Savunmak Mı?', Aksaray Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Cilt: 1, Sayı: 1, 133-148.

Aktaş, Cihan (1991). 'Sistem İçinde Kadın'. İstanbul: Beyan Yayınları.

Aktaş, Cihan (1991). 'Kadının Toplumsallaşması ve Fitne', İslami Araştırmalar Dergisi, Cilt: 10, Sayı: 4 Ekim, ss. 241-248. İstanbul: İSAM Yayınları.

Allard, E. (1971). Finland: 'Institutionalized Radicalism Decline Of İdeology'. Chicago: Adline Atherton.

Alemdar, Z. (1994). 'Türkiye' de Kadın Olmak'. İstanbul: Say Yayıncılık, s. 125.

Altaş, Seyithan (2011). 'Uygarlık Tarihi'. İstanbul: Nobel Yayınları.

Arat, Yeşim (1995). 'Feminizm ve İslami Kadın ve Aile Dergisinin Düşündükleri', '1980'ler Türkiye' sinde Kadın Bakış Açısından Kadınlar'. Yay. Haz. Şirin Tekeli. İsyanbul: İletişim Yayınları.

Arat, H. N. (1996). 'Tğrkiye'de Kadın Olmak'. İstanbul: Say Yayınları.

Armağan, Mustafa (1992). 'Gelenek'. İstanbul: Ağaç Yayınları.

Aron, Raymond (1978). 'Sanayi Toplumu'. Çeviren: E. Gürsoy. İstanbul: Dergâh Yayınları.

Asker, A. (1991). 'Türk Basınında Kadın Gazeteciler'. İstanbul: Türkiye Gazeteciler Cemiyeti Yayınları, Erdini Basım ve Yayınevi, s. 99-100.

Asker, A. (2004). ‘Medyada Cinsiyetçilik ve Kadın Gazeteciler’. Kadın Çalışmalarında Disiplinlerarası Buluşma, Cilt: 2, s. 79-86.

Aslantürk, Zeki, M. Amman Tayfun (2011). ‘Sosyoloji: Kavramlar, Kurumlar, Süreçler, Teoriler’. İstanbul: Çamlıca Yayınları, 7. Bs., s. 279.

Aşkın, Muhittin (2007). ‘Kimlik ve Giydirilmiş Kimlikler’. (Atatürk Üniversitesi) Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt: 10, Sayı: 2, s. 213-220.

Aydoğan, İ. (2016). ‘Bir Eğitim Aracı Olarak Modernizm ve Müslümanların Açmazı’. Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 6 (2).

Azat, Umut (2009). ‘İslami Radyolar ve Türbanlı Spikerler’. İslam’ ın Yeni Kamusal Y üzleri: Bir Atölye Çalışması. İstanbul: Metis Yayınları.

Baehr, A. R. (2009). ‘Conservatism, Feminizm and Elizabeth’. Hypatia: Fox Genovese. 24 (2), 101-124.

Balta, E. (2012). ‘Muhafazakârlaştırmanın Gölgesinde: Kadınların İkincil Konumu Pekişirken’. Yeniyol, 45, 1-4.

Baradat, Leon P. (2012). ‘Siyasal İdeolojiler: Kökenleri ve Etkileri’. Abdurrahman Aydın (Çev.). Ankara: Siyasal Kitabevi.

Barbarosoğlu, FATMA (2013). ‘Modernleşme Sürecinde Moda ve Zihniyet’. İstanbul: İz Yayıncılık, 6. bs., s.11-13.

Barbarosoğlu, Fatma (2015). ‘ Şov ve Mahrem’. İstanbul: Profil.

Başak, Suna (2013). ‘Sosyolojiye Giriş’. Ankara: Grafiker Yayınları.

Başterzi, A. D. (2013). ‘Kadınların Görünmeyen Emeği, Görünmeyen Yorgun Ruhları: Asiye Nasıl Kurtulur?). Feminist Politika, (17), 10-11.

Bates, Daniel G. (2013). ’21. Yüzyılda Kültürel Antropoloji – İnsanın Doğadaki Yeri’. Kolektif Çeviri. İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Beer, Marx (2012). ‘ Sosyalizmin ve Sosyal Mücadelenin Genel Tarihi’. Çeviren: Galip Üstün. İstanbul: Kaynak Yayınları.

Beit - Hallahmi, Menjamin (1989). ‘Psikoloji Din Sanat Kimlik’. Çeviren: Hasan Kayıklık. İngilizce Basımı: London and Toronto, Associeted University Press, Lewisburg Bucknell University Press, s.102.

Beneton, P. (2011). ‘Muhafazakarlık’. Çeviren: Cüneyt Akalın. İstanbul: İletişim Yayınları.

Benevole, Leonardo (2006). ‘Avrupa Tarihinde Kentler’. Çeviren: Nur Nirven. İstanbul: Literatür Yayınları.

Berger. John (1972). ‘Seeing is Believing’. London: Penguen Books.

Berktay, Fatmagül (2000). ‘ Tek Tanrılı Dinler Karşısında Kadın’. İstanbul: Metis Yayınları, s.26.

Berktay, Fatmagül (2006). ‘Tarihin Cinsiyeti’ İstanbul: Metis Yayınları.

Bezanus, H. (2008). ‘Geçmişten Günümüze Kadınlar ve Kadınlarımız’. İstanbul: Dizim Yayınları Kitabevi.

Bilici, Mücahit (2009). ‘İslam’ ın Bronzlaşan Yüzü: Caprice Hotel Örnek Olayı’. İstanbul: Metis Yayınları.

Binark, M. Ve Kılıçbay, B. (2000). ‘Tüketim Toplumu Bağlamında Türkiye’ de Örtünme Pratiği ve Moda İlişkisi. Ankara: Konrad Adenaver Vakfı.

Birkök, Mehmet Cüneyt (1994). ‘Bilgi Sosyolojisi Işığında Kimlik Sorunu’. İstanbul, s. 22.

Bock, Gisela (2004). ‘Avrupa Tarihinde Kadınlar’. Çeviren: Zehra Aksu Yılmazer. İstanbul: Literatür Yayınları.

Bodur, Hüsnü E. (2014). ‘Dünya Değerler Araştırmasına Göre İslam Medeniyet Algısı ve Kadın- Erkek İlişkileri: Neo Oryantalist Bir İnşaa Mı?’. Muğla: Uluslararası Medeniyet ve kadın Kongresi.

Bolch, Marc. (2014). ‘Feodal Toplum’. Çeviren: Melek Fırat. İstanbul: Islık Yayınları.

Bostancı, Naci (2003). ‘Etnisite, Modernizm ve Milliyetçilik’ Türkiye Günlüğü, Sayı: 75, 5-33.

Braudel, Fernand (2013). ‘Kapitalizmin Kısa Tarihi’. Çeviren: İsmail Yerguz. İstanbul: Say Yayınları.

Braudel, Fernand (2014). ‘Uygarlıkların Grameri’. Çeviren: Mehmet Ali Kılıçbay. İstanbul: İmge Kitabevi.

Brizon, Pierre (1977). ‘Emeğin ve Emekçinin Tarihi’. Çeviren: Cemal Süreyya. İstanbul: Onur Yayınları.

Bulunnmaz, Ali (2008). ‘Kadının Özneleşme Süreci’. http://bulunmazali81.blogspot.com.tr/2008/06/kadinin-znelesme-sreci-ali-bulunmaz-kadın.html (16.04.2015).

Can, İslam (2013). ‘Sistematik Aile Sosyolojisi, Ailenin Tarihsel Gelişimi: Dünü, Bugünü ve Yarını’. Konya: Çizgi Kitabevi.

Castell, Manüel (2006). ‘Kimliğin Gücü’. Çeviren: Ebru Kılıç. İstanbul, s.13.

Castell, Manüel (2008). 'Enformasyon Çağı: Ekonomi Toplumu ve Kültür, 2. Cilt: Kimliğin Gücü'. Çeviren: Ebru Kılıç. İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Connolly, William (1995). 'Kimlik ve Farklılık'. Çeviren: Ferma Lekesizalın. İstanbul: Ayrıntı Yayınları, s.32.

Çaha (2007). 'Dört Akım Dört Siyaset' Ankara: Orion Kitabevi.

Çaha (2010). 'Sivil Kadın Türkiye' de Kadın ve Sivil Toplum'. Ankara: Savaş Yayınları.

Çaha, Ö. (2004). 'Muhafazakâr Düşüncede Toplum'. Liberal Düşünce Dergisi.

Çakır, Ruşen (2013). 'Süslüman Taşlamak'. 23 Mayıs 2013 (Çevrimiçi) http://rusencakır.com/Susluman-taslamak/2022,20 Ağustos 2014.

Çakır, Serpil (1996). 'Osmanlı Kadın Dernekleri'. İstanbul: Metis Yayınları.

Çakır, Serpil (1996). 'Osmanlı Kadın Hareketi'. İstanbul: Metis Yayınları.

Çakır, Serpil (2012). 'Feminizm: Ataerkil İktidarın Eleştirisi, H. Birsen Örs (Dü.), 19. Yüzyıldan 20. Yüzyıla Modern Siyasal İdeolojiler'. İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları. 413-476.

Çelik, Ş. (2010). 'Kadın Algısı ve Kavramsal Olarak kadın. Füsun Çoban Düşkaya (Ed.). 21. Yüzyılın Eşiğinde Kadınlar Değişim ve Güçlenme Uluslar arası Multidisipliner Kadın Kongresi (13-16 Ekim 2009) Bildiri Kitabı. 138-143, Cilt: 2. İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Yayını.

Çetinkaya, Y. (1992). 'Reklamcılık'. İstanbul: Ağaç Yayıncılık. s.127.

Çiğdem, Ahmet (1997). 'Muhafazakarlık Üzerine, Toplum ve Bilim'. s. 74. ss. 32-51.

Çiğdem, Ahmet (2004). 'Bir İmkan Olarak Modernite'. İstanbul: İletişim Yayınları.

Çimen, L. K. (2008). 'Türk Töresinde Kadın ve Aile'. İstanbul: Bilgi Yayınevi.

Dağtaş, Banu, Dağtaş, Erdal (2009). 'Tüketim Kültürü, Yaşam Tarzları, Boş Zamanlar ve Medya Üzerine Bir Literatür Taraması', 'Medya, Tüketim Kültürü ve Yaşam Tarzları: Türkiye Medyasından Örüntüler'. Ankara: Ütopya Yayınları. 27-75.

Demez, G. (2009). 'Sınıfsal ve Bireysel Kimlik Oluşumunda Beden Sorunu: Habitus, Toplumbilim Dergisi: Beden Sosyolojisi Özel Sayısı'. (24), 17-25.

Demir, H. (1998). 'İslamcı Kadının Aynadaki Sureti'. İstanbul: Sel Yayıncılık.

Demirel, E. (2009). 'Muhafazakarın Tanımı. Ayşegül Akbay Yarpuzlu (Dü.). Muhafazakâr mısınız Yoksa Liberal mi?'. İstanbul: Cinius Yayınlar. 56-76.

Dinç A., Cankaya Ö., Ekinci N. (2000). 'İstanbul Radyosu, Anılar, Yaşantılar). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları. 15-18.

Duman, Fatih (2010). ‘Aydınlanma Eleştirisinden Devrim Karşıtlığına Edmund Burke’. Ankara: Liberte Yayınları. s. 487.

Duman, Fatih (2012). ‘Aile Kurumu Üzerine Tarihsel Bir Okuma Girişimi ve Muhafazakar İdeolojinin Aileye Bakışı’. İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi, 1 (4). 19-51.

Durakbaşa, A. (2000). ‘Halide Edip Türk Modernleşmesi ve Feminizm’. İstanbul: İletişim Yayınları.

Dural, A. B. (2004). ‘Muhafazakârlığın Olgusu ve Amerikan-Türkiye Örneklerinde Dini Muhafazakârlık. Muhafazakâr Düşünce’. (1), 121-133.

Dural, A. B. (2006). ‘Muhafazakarlık: Düşünce Kalıbı mı, İdeoloji mi?. Muhafazakar Düşünce’. 55-56.

Dursun, Ç. (2001). ‘Tv Haberlerinde İdeoloji’. Ankara: İmge Yayınları. s.24.

Dwarkin, Dennis (2012). ‘Sınıf Mücadeleleri’. Çevire: Utku Özmakas. İstanbul: İletişim Yayınları.

Elden, M., Ulukök, Ö. (2004). ‘Televizyon Reklamlarında Çalışan Kadının Sunumu). Kadın Çalışmalarında Disiplinlerarası Buluşma, Cilt: 2, 135-142.

Erdoğan, Mustafa (2004). ‘Muhafazakarlık: Ana Temalar’. Liberal Düşünce, Yıl: 9, s. 34, ss. 5-11.

Erkilet, Alev (2012). ‘ Mahremiyetin Dönüşümü: Değer, Taklit ve Gösteriş Tüketimi Bağlamında ‘İslam’ Moda Dergileri’. Birey ve Toplum Dergisi, Cilt: II, No: 2, s. 27-41.

Ertürk, Nilay (2011). ‘Moda Kavramı, Moda Kuramları ve Güncel Moda Eğilimi Çalışmaları’. Süleyman Demirel Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Hakemli Dergisi, s. 6.

Faulkner, Neil (2012). ‘Marksist Dünya Tarihi, Neondertallerden Neoliberaller’. Çeviren: Tuncel Öncel. İstanbul: Yordam Kitabevi.

Fiske, John (2003). ‘İletişim Çalışmalarına Giriş’. Çeviren: Süleyman İrvan. Ankara: Bilim ve Sanat.

Foulcault, Michel (1980). ‘The Will to Truth’. İngilizce Çeviri: Alan Sheridan. NemYork-London: Tavistock Press.

Freeman, Charles (2013). ‘Mısır, Yunan ve Roma-Antik Akdeniz Uygarlıkları’. Çeviren: Suat Kemal Angı. Ankara: Dost Yayınevi.

Gencer, B. (2008). ‘İslam’da Modernleşme ve İslam’. Ankara: Lotus Yayınevi.

Giddens, Anthony (1998). ‘Modernliğin Sonuçları’. Çeviri: Ersin Kuşdil. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Giddens, Anthony (2012). ‘Sosyoloji-Kısa Fakat Eleştirel Bir Giriş’. Çeviren: Ülgen Yıldız Battal. Ankara: Siyasal Kitabevi.

Giddens, Anthony (2013). ‘Sosyoloji). Yayına Hazırlayan: Cemal Güzel. İstanbul: Kırmızı Yayınları.

Goody, Jack (2004). ‘Avrupa’ da Aile’. Çeviren: Serpil Arısoy. İstanbul: Literatür Yayınları.

Göle, Nilüfer (1992). ‘Modern Mahrem Medeniyet ve Örtünme’. İstanbul: Metis Yayınları.

Göle. Nilüfer (2009). ‘Giriş’, İslam’ın Yeni Kamusal Yüzleri: Bir Atölye Çalışması. İstanbul: Metis Yayınları.

Göle, Nilüfer (2011). ‘Melez Desenler İslam ve Modernlik Üzerine’. İstanbul: Metis Yayınları.

Göle, Nilüfer (2013). ‘İslam’ın Yeni Kamusal Yüzleri’. İstanbul: Metis Yayınları.

Gürhan, Nazife (20109. ‘Toplumsal Cinsiyet ve Din’. E- Şarkiyat İlmi Araştırmalar Dergisi. Mardin, S.IV, Kasım, ss. 58-80.

Haenni, Patrick (2014). ‘Piyasa İslam’ı, İslam Suretinde Neoliberalizm’. Çeviren: L. Ünsaldı. Ankara: Heretik Yayınları.

Halilov, S. (2016). ‘Medeniyet ve Kültür Yeni Bir Yaklaşım’. Çeviren: N. Mehdiyev & B. Hasanova. Ankara: Bin Yıl Yayınevi.

Hasanova, S. (2007). ‘Modernleşme Sürecinde İslam Hukukunda Mashalat Tartışmaları’. Doktora Tezi. İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Haviland, William, Prins, Harald, Walrath, Dana, Mcbride, Bunny (2008). ‘Kültürel Antropoloji’. Çeviren: İnan Deniz ve Erguvan Sarıoğlu. İstanbul: Kaknüs Yayınları.

Heywood, Andrew (2007). ‘Siyasi İdeolojiler’ Çeviren: Özgür Tüfekçi. Ankara: Adres Yayınları.

Heywood, Andrew (2011a). ‘Siyasi İdeolojiler’. Çeviren: Şeyma Akın vd. Ankara: Adres Yayınları.

Hill, Barbara (2003). ‘Bizans İmparatorluk Kadınları (1025-1204) İktidar, Himaye ve İdeoloji’. Çeviren: Elif G. Tut. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.

Işın, E. (2003). ‘İstanbul’ da Gündelik Hayat İnsan, Kültür ve Mekan İlişkileri Üzerine Toplumsal Tarih Denemeleri (3.b.). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

İleri, C. (1993). ‘Kadınlarımız’. Çeviren: Ö. Ozonkaya. Ankara: T. C. Kültür Bakanlığı Yayınları.

İnceoğlu, Y. (2000). ‘Uluslararası Medyada Çalışan Kadınlar’. Mayıs 22, Barometre Gazetesi. 585, 14.

İnceoğlı, Y. (2004). ‘Medyada Kadın İmajı’. Kadın Çalışmalarında Disiplinlerarası Buluşma, Cilt: 2, s. 11-20.

İzzetbegoviç, A. (2015). ‘Doğu Batı Arasında İslam (2.b.)’. İstanbul: Klasik Yayınları.

Kadıoğlu, Ayşe (1999). ‘Cumhuriyet İradesi Demokrasi Muhakemesi, Türkiye’de Demokratik Açılım Arayışları’. İstanbul: Metis Yayınları.

Kapani, Münci (1996). ‘İnsan Haklarının Uluslararası Boyutları’. İstanbul: Bilgi Yayınevi.

Kahraman, H. B. Ve E. F. Keyman (1998). ‘ Kemalizm, Oryantalizm ve Modernite’. Doğu Batı, Yıl: 1, Sayı: 2, (Şubat, Mart, Nisan), s. 75-88.

Kara, İ. (2014). ‘Türkiye’de İslamcılık Düşüncesi (2.b., Cilt: I)’. Dergah Yayınları.

Karakoç, S. (2010). ‘Çıkış Yolu II: Medeniyetimiz Dirilişi (3.b., Cilt: II)’. İstanbul: Diriliş Yayınları.

Kaya, Yaşar (2006). ‘Kimlikler Yeniden Dağıtılırken: Milli Kimlikler’, ‘Kürenin Halleri’. (Ed. Yaşar Kaya), Doğu Kütüphanesi Yayınları, s. 196.

Kaya, M. (2014). ‘Kadın (Muhafazakâr Düşünce Dergisi Makale Çağrısı)’. Erişim Tarihi: 05 Şubat 2014, http://www.muhafazakar.com/.

Kayan, Ramazan (2007). ‘Vahyin Gölgesinde Kimlik İnşası’. İstanbul: Çıra Yayınları. s.9.

Kırca, Schroeder, Süheyla (2007). ‘Popüler Feminizm Türkiye ve Britanya’ da Kadın Dergileri’. İstanbul: Bağlam Yayınları.

Kızılkaya, H. (2005). ‘Anasoyluluktan Günümüze Kadın’. İzmir: İlya Yayınevi.

Kirk, R. (2008). ‘Muhafazakârlığın On Prensibi’. Çeviren: Okan Aslan ve Cemal Fedayi. Muhafazakâr Düşünce, (16-17), 243-250.

Kirman, M. Ali (2005). ‘Din ve Sekülerleşme’. Adana: Karahan Yayınları.

Kirman, M. Ali (2011). ‘Din Sosyolojisi Terimleri Sözlüğü, 2.Baskı’. İstanbul: Rağbet Yayınları.

Koç, H. (2012). ‘Muhafazakârlığa Karşı Feminizm’. İstanbul: Destek Yayınevi.

Koç, H. (2014). ‘Muhafazakârlığa Karşı Feminizm, Feminist Politika’. (22), 28-29.

Kotan, Şevket (2002). ‘Muhafazakârlık, Değişim ve İslam’ Tezkire Dergisi, Yıl: 11, s.27-28, ss. 78-87.

Köni, H., Torun, İ. (2013). 'Muhafazakârlık Olgusu ve Amerikan-Türkiye Örneklerinde Dini Muhafazakârlık'. Muhafazakâr Düşünce, (38), 181-209.

Köseoğlu, Nevzat (1995). 'Kültür / Kimlik Üzerine'. Türkiye Günlüğü, Sayı: 33, Mart, Nisan, 41-47.

Kurnaz, Ş. (1991). 'Cumhuriyet Öncesinde Türk Kadını'. Ankara: Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı Yayınları.

Kurt, Abdurrahman (1999). 'Osmanlı Kadınının Sosyo-Ekonomik Konumu'. Ankara: Osmanlı Ansiklopedisi. C. V.

Kuşat, Ali (2003). 'Bir Değerler Sistemi Olarak 'Kimlik' Duygusu ve Atatürk'. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi Sayı: 15, 45-61.

Küçük, M. (1994). 'Modernite Versus Postmodernite'. Ankara: Vadi Yayınları.

Kymlıcka, Will (2006). 'Çağdaş Siyaset Felsefesine Giriş'. Çeviren: Ebru Kılıç. İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Lefebvre, Henri (2014). 'Kentsel Devrim'. Çeviren: Seliz Sezer. İstanbul: Sel Yayınları.

Malinovski, Bronislav (1992). 'Bilimsel Bir Kültür Teorisi'. Çeviren: Saadet Özkal. İstanbul: Kabalcı Yayınları.

Marshall, Gordon (1999). 'Sosyoloji Sözlüğü'. Çevirenler: Osman Akınbay-Derya Kömürcü. Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.

Matelski, M. J. (1999). 'Televizyon Haberciliğinde Etik'. Çeviren: Bahar Öcal Düzgören. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları. s.22.

Mazoyer, Marcel ve Roudart, Laurence (2009). 'Dünya Tarım Tarihi- Neolitik Çağdan Günümüzdeki Krize'. Çeviren: Şule Ünsaldı. Ankara: Epos Yayınları.

Marx, Karl (2009). 'Kapital Kapitalist Üretimin Eleştirel Bir Tahlili'. (9.b., Cilt: 11). Çeviren: A. Bilgili. Ankara: Sol Yayınları.

Mcneil, Willliam H. (1989). 'Dünya Tarihi'. Çeviren: Alaeddin Şenel. Ankara: İmge Yayınevi.

Mengü, Ç. S. (2004). 'Televizyon Reklamlarında Kadına Yönelik Oluşturulan Toplumsal Kimlik'. İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Yayınları. İstanbul: Dilek Ofset. S. 98-117-130.

Michelet, J. (1996). 'Rönesans'. Çeviren: Kazım Berber. İstanbul: MEB Yayınları.

Nazlı, A. (2009). 'Sosyolojik Bakışın Eşiğindeki Beden'. Toplumbilim Dergisi Beden Sosyolojisi Özel Sayısı. (24). İstanbul.

Nisbet, R. (2011). ‘Muhafazakarlık Düş ve Gerçek’. Çevirenler: Kudret Bülbül ve M. Fatih Serenli. Ankara: Kadim Yayınları.

Okiç, M. Tayyip (1978). ‘İslamiyet’te Kadın Öğretimi’. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları.

Onat, Hasan (2009). ‘Küreselleşme Sürecinde Kimlik, Din ve Türkiye’ nin Bazı Gerçekleri’. s. 3. www.hasanonat.com adresinden 20.06.2009 tarihinde indirilmiştir.

Ormanlar, Ç. (1999). ’75. Yılda Değişen Yaşam Değişen İnsan: Cumhuriyet Modaları’. İstanbul: Türkiye Tarih Vakfı Yayınları.

Özdemir, Ufuk (2003). ‘Türkiye’ de Kadın Kıyafetinde Modernleşme Süreci ve Medyanın Etkisi: Moda, Reklam, Medya Üçgeni’. Köprü Dergisi, No: 84, Güz.

Özelge, G. (2008). ‘İslam ve Kapitalizm İlişkisi: Türkiye’ de 1980 Sonrası Tüketim Kültürü ve Tesettür Modası’. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisan Tezi.

Özerkan, Ş. A. (2004). ‘Bir Toplumsallaştırma Amacı Olarak, Medyanın Kadın İmajına Yaklaşımı’. Kadın Çalışmalarında Disiplinlerarası Buluşma, Cilt: 2, s. 21-29.

Özgün, Y. (2014). ‘Muhafazakârlık: Patriyarkaya Her Daim Yandaş, Feminist Politika’. (14-15).

Özsel, D. (2012). ‘Muhafazakarlık ve Eşcinsellik: Hastalıkta ve Sağlıkta…’. Erişim Tarihi: 10 Aralık 2016, http://www.kaosgl.com/sayfa.php?id=12879.

Öztürk, C. (2007). ‘Maksizim’ de İdeoloji Tartışmaları’. http://www.sosyolojinotlari.com/PDF/sosnot2.pdf, Erişim Tarihi: 10.12.2011.

Öz, B. H. (2009). ’19. Yüzyıldan 20. Yüzyıla: Modern Siyasal İdeolojiler’. İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları. s. 232.

Pelizzon, Sheila Marganet (2009). ‘Kadının Konumu Nasıl Değişti Feodalizmden Kapitalizme’. Çevirenler: İhsan Ercan Sadi ve Cem Somel. Ankara: İmge Kitabevi.

Ponting, Clive (2011). ‘ Yeni Bir Bakışta Dünya Tarihi’. Çeviren: Eşref Bengi Özbilen. İstanbul: Alfa Tarih Yayınları.

Ragon, Michel (2010). ‘Modern Mimarlık ve Şehircilik Tarihi’. Çeviren: Murat Aykaç Erginöz. İstanbul: Kabalcı Yayınları.

Roberts, J. M. (2010). ‘Avrupa Tarihi’. Çeviren: Fethi Aytuna. İstanbul: İnkılap Yayınları.

Sancar, S. (2012). ‘Türk Modernleşmesinin Cinsiyeti’. İstanbul: İletişim Yayınları.

Safi, İsmail (2007). 'Türkiye' de Muhafazakar Siyaset ve Yeni Arayışlar'. Ankara: Lotus Yayınevi.

Sayılgan, E., Yılmaz, G. E. (2004). 'Yazılı Basında Kadınlara Yönelik Bilgilendirici Haberler ve Medyanın Sosyal Sorumluluğu'. Kadın Çalışmalarında Disiplinlerarası Buluşma. Cilt: 2, 51-58.

Schumpeter, Joseph A. (2010). 'Kapitalizm Sosyalizm ve Demokrasi'. Ankara: Alter Yayınları.

Sennet, Richard (2011). 'Ten ve Taş, Batı Uygarlığında Beden ve Şehir'. Çeciren: Tuncay Birkan. İstanbul: Metis Yayınları.

Shils, Edward (2002). 'Gelenek, İnsan Bilimlerine Prolegomena İçinde'. Çeviren ve Derleyen: Hüsamettin Arslan. İstanbul: Paradigma Yayınları.

Shoemaker P. Ve Reese S. D. (1997). 'İdeolojinin Medya İçeriği Üzerindeki Etkisi Medya Kültür Siyaset'. Derleyen: Süleyman İrvan. Ankara. s. 116.

Sommart, Werner (2013). 'Aşk, Lüks ve Kapitalizm'. Çeviren: Necati Açа. Ankara: Pharmakon Yayınları.

Şaylan, G. (2002). 'Postmodernizm'. Ankara: İmge Kitabevi.

Tannenbaum, Donald ve Schultz, David (2008). 'Siyasi Düşüne Tarihi, Filozoflar ve Fikirleri'. Çeviren: Fatih Demirci. Ankara: Adres Yayınları.

Tanilli, Server (2010). 'Ne Olursa Olsun Savaşıyorlar'. İstanbul: Cumhuriyet Kitapları.

Taylor, Charles (2005). 'Kimlik / Farklılık Sorununa Sahici Demokratik çözüm Arayışı'. Çok Kültürcülük Tanınma Politikası. Çeviren: Levent Köker. Hazırlayan: Amy Gutmannl. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları. s. 48.

Tevrat / Yaratılış 2 / 21-22.

Thomson, George (1991). 'Eski Yunan Toplumu Üstüne İncelemeler – Tarih Öncesi Ege'. Çeviren: Celal Üstler. Cilt: 2, İstanbul: Payel Yayınları.

Thompson, Dorothy (1998). 'Kadınlar ve 19. Yüzyıl Radikal Politikası: Yitirilmiş Bir Boyut, Kadın ve Eşitlik'. Çeviren: Fatmagül Berktay. İstanbul: Pencere Yayınları.

Topaloğlu, Bekir (1988). 'İslam' da Kadın'. İstanbul: Ensar Neşriyat.

Touraine, Alain (2011). 'Demokrasi Nedir?'. Çeviren: Olcay Kural. İstanbul: YKY Yayınları.

Turan, Refik (1992). 'Osmanlılarda Kuruluş Yıllarında Türk Ailesi, Sosyo-Kültürel Değişme Sürecinde Türk Ailesi'. Cilt: 1. Ankara: Aile Araştırma Bakanlığı Yayınları.

Tunç, Harun (2013). 'Toplumsal Değişim Sürecinde Din ve Toplumsal Cinsiyet: Liseli Gençliğin Üzerinde Sosyolojik bir Araştırma'. Kahramanmaraş, Yüksek Lisans Tezi.

Türkdoğan O. (2014). 'Milli Kültür Modernleşme Ve İslam'. Konya: Çizgi Kitabevi.

Türköne, M. (2006). 'Siyaset'. Ankara: Lotus Yayınları.

Uzak, M. (2010). 'Kur'an ve Sünnete Göre İnsan Bedenine Yönelik Estetik Amaçlı Müdahaleler'. Şanlıurfa: Harran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi.

Yalom, Marılyn (2002). 'Antik Çağlardan Günümüze Evli Kadının Tarihi'. Çevirenler: Zeynep Yelçe ve Neşenur Domaniç. İstanbul: Çitlembik Yayınları.

Yapar, A. (1999). 'Kadın Dergilerinde Kadın İmgesinin Kullanımı'. İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi, Sayı: 9, 75-79.

Yıldırım, E. (2012). 'Hayali Modernlik Türk Modernliğinin İcadı (3.b.)'. İstanbul: Doğu Kitabevi.

Zorlu, Abdülkadir (2014). 'Batılı Bir Yaşam Tarzı Olarak Tüketim: Türkiye' de Tüketim Ürünlerinin ve Kültürünün Tarihi Gelişimi'. (Çevrimiçi). www.sdergi,hacettepe.edu.tr/zorlucerceve.htm. Eylül 2014.

Zülfikar, Y., İçener, Z. (2014). ' Makale İncelemesi: Erken 20. Yüzyılda Kadınların Eğitimi, Toplumsal Cinsiyet ve Muhafazakârlık'. Muhafazakâr Düşünce (41-42), 167-178.

Weber, Max (2011). ' Sosyoloji Yazıları'. Çeviren: Taha Parla. İstanbul: Deniz Yayınları.

Winker, C. (2005). ' Women and Conservatism After The Sexual Revolation'. Society, 42 (3), 18-24.

Wolf, Eric. R. (2000). ' Köylüler'. Çeviren: Abdulkerim Sönmez. Ankara: İmge Yayınevi.

Wood, Ellen (2013). 'Yurttaşlardan Lortlara-Eski Çağdan Ortaçağa Batı Siyaseti Düşüncesinin Toplumsal Tarihi'. Çeviren: Oya Köymen. İstanbul: Yordam Kitabevi.